

Prostitutie en sekswerk in België na de decriminalisering

Opportunities en uitdagingen

**Stef Adriaenssens, Benno Stevens,
Sophie André, Renaud Maes,
Magaly Rodríguez García**

Mei 2024

Dankwoord

Bij deze nemen we graag even de tijd om de mensen te bedanken die dit onderzoeksproject mogelijk maakten. Allereerst bedanken we iedere deelnemer aan de verschillende focusgroepen en interviews om de tijd te nemen ons te woord te staan en hun inzichten en ervaringen te delen. De deelnemers waren heel gul in het delen van hun expertise, waarvoor veel dank.

Daarnaast bedanken we de leden van het begeleidingscomité voor hun deskundige begeleiding, en Jonas Deweer van het Instituut voor Gelijkheid van Vrouwen en Mannen voor de professionele begeleiding en ondersteuning. Zonder het Instituut was dit rapport er niet geweest.

Een speciale dank aan Claudia Sijbers die ons heeft bijgestaan tijdens de focusgroepen en voornamelijk in het transcriberen van de uitgebreide gesprekken, en aan Jef Hendrickx voor zijn advies in de identificatiestrategie in de analyse van de kwantitatieve data.

Tot slot willen we ook de mensen van Linkmedia bedanken, zonder wiens hulp in het vergaren van data een groot deel van de analyse niet mogelijk was geweest.

Inhoud

<i>Executive Summary</i>	5
1. <i>Inleiding</i>	8
a. Opzet.....	8
b. Definities.....	8
c. Structuur	8
d. Afbakening	9
2. <i>Een globaal en systematisch overzicht van de beleidseffecten inzake prostitutie</i>	10
3. <i>Beschrijving van de data</i>	33
a. Redlights.....	36
b. Hunqz en Boys4U	37
c. Girlsreview.....	38
4. <i>Hedendaags sekswerk</i>	39
a. Demografie	39
b. Markt.....	50
c. Geografie en mobiliteit	63
d. Uitdagingen voor sekswerkers	74
e. Seksuele uitbuiting en mensenhandel	82
5. <i>Decriminalisering</i>	87
a. Veranderende vormen van sekswerk.....	87
b. <i>Diensten en de veranderende samenstelling van de populatie van sekswerkers</i>	92
c. Derde partijen decriminaliseren	101
d. Stigmatisering en de algemene bevolking	105
6. <i>Beleidsaanbevelingen: Vijf voorstellen</i>	108
Inleiding: een traag en bescheiden spel	108
1. Hou rekening met de wisselwerking tussen veranderingen in prostitutie markten en beleid	108
2. Formeel sekswerk aantrekkelijk maken	109
3. Effectief beleid vereist coördinatie en overleg	110
4. Goed afgestemd beleid verschilt afhankelijk van het doel en de doelgroep	111
5. Vergroot kennis om stigma te verminderen en <i>evidence based</i> beleid mogelijk te maken	112
<i>Referenties</i>	116
<i>Bijlagen</i>	126

Executive Summary

Prostitutie in België werd effectief strafbaar gesteld door hervormingen van het seksueel strafrecht, die van kracht werden op 1 juni 2022. Sekswerkers waren vóór de hervormingen niet strafbaar en de nieuwe wet kan dan ook vooral worden beschouwd als een decriminalisering van derden die prostitutie faciliteren. De wet bepaalt dat er binnen twee jaar en daarna elke vier jaar een evaluatie moest plaatsvinden. Dit rapport is het eerste in die rij. Het heeft het gecombineerde doel om toekomstig onderzoek te voorzien van een benchmark van de huidige status quaestionis van de prostitutiesector en een eerste evaluatie van de decriminalisering, voor zover dat mogelijk bleek.

Het rapport bestaat uit vier onderdelen: (i) een systematisch overzicht van de wereldwijde literatuur over de effecten van prostitutiebeleid op een breed scala aan resultaten; (ii) een status quaestionis van de huidige prostitutie markt in België; (iii) een eerste evaluatie van de effecten van de nieuwe wet op verschillende resultaten; (iv) aanbevelingen voor beleidsmakers op basis van onze bevindingen in de verschillende hoofdstukken.

1 *Systematisch overzicht*

In de wereldwijde wetenschappelijke literatuur ontbreekt het aan inspanningen om de effecten van prostitutiebeleid op verschillende uitkomsten robuust te beoordelen. Het meeste onderzoek is kwalitatief en bevat niet-random en beperkte steekproeven. Goed opgezette onderzoek op basis van grootschalige gegevens zijn schaars. Er is weinig onderzoek dat de effecten van decriminaliseren onderzoekt, gezien het feit dat dit model slechts een handvol keren is geïmplementeerd. Bestaand onderzoek suggereert dat criminalisering van prostitutie gerelateerd is aan minder veiligheid en gezondheid voor sekswerkers. Het 'Noorse' model, waar klanten en derden worden gecriminaliseerd, kan sommige van deze nadelen reproduceren. Het reguleren van de sector is ook geen wondermiddel en kan perverse effecten veroorzaken door een deel van de sekswerkers weer ondergronds te laten gaan. Het reguleren van de sector is geen gemakkelijke taak en vereist veel contextspecifieke maatregelen. Er is geen eenvoudig kader dat de problemen in de prostitutiesector vanzelf aanpakt.

2 *Stand van zaken*

Op basis van verschillende gegevensbronnen geeft het rapport een overzicht van de huidige Belgische prostitutie markt. In het afgelopen jaar hebben we focusgroepen uitgevoerd met 31 experts naast 4 sekswerkers en een eigenaar van een massagesalon. Deze kwalitatieve gegevens zijn aangevuld met nieuwe grootschalige internetgegevens van zowel advertentiesites als klantenfora. Alles bij elkaar stellen de gegevens ons in staat om de prostitutiebranche gedetailleerd te beschrijven, met bijzondere nadruk op demografische basiskenmerken (bijv. leeftijd, geslacht en nationaliteit), marktkenmerken (bijv. aangeboden diensten en belangrijke segmenten van de branche) en de uitdagingen waarmee sekswerkers te maken hebben (bijv. stigmatisering en uitbuiting). Dit laatste is belangrijk omdat stigmatisering alomtegenwoordig is onder sekswerkers en zowel hun professionele als persoonlijke leven beïnvloedt.

3 *Decriminalisering*

Om de decriminalisering van prostitutie te evalueren, baseren we ons op dezelfde gegevensbronnen. De analyse heeft voornamelijk betrekking op veranderende vormen van sekswerkers, waarbij we een verschuiving naar commerciële privéseks waarnemen. Dit is deels te wijten aan de COVID-19 pandemie, maar er zijn argumenten aan te voeren dat de

nieuwe wet deze verschuiving zal versnellen. We vinden indicaties dat de dienstverlening veiliger is geworden na de decriminalisering. Deskundigen in de focusgroepen erkenden dat de nieuwe wet een aantal tekortkomingen heeft, waaronder misschien wel de belangrijkste het niet goed definiëren van abnormaal profijt. Daarnaast heeft de decriminalisering van derden, waardoor dienstverleners zoals banken, sociale secretariaten of accountantsdiensten kunnen verlenen aan sekswerkers, niet altijd het beoogde effect. Dit heeft te maken met de aanhoudende stigmatisering, discriminatie, maar ook onduidelijkheid over het regelgevend kader. Er is weinig evidentie dat erop wijst dat de wet deze drempels heeft weggewerkt.

4 Beleidsaanbevelingen

In de beleidsaanbevelingen worden vijf elementen uitgewerkt.

1. Marktveranderingen

Het is cruciaal te erkennen dat prostitutie markten voortdurend veranderen. Recente trends hebben bijvoorbeeld te maken met migratiepatronen. Het meest prominent is de invloed van nieuwe technologieën op de organisatie van de prostitutiebranche. Deze beïnvloeden het beleid, onder andere de toenemende decentralisatie van sekswerk door coördinatie via internetplatforms. Deze veranderingen zijn ook van belang om een effectieve afschrikking van uitbuiting en verwante problemen (prostitutie door minderjarigen, mensenhandel) mogelijk te maken. Zo is het mogelijk dat de meest problematische praktijken naar plekken op het internet verplaatsen die niet expliciet over prostitutie gaan.

2. Formalisering aantrekkelijk maken

Het legaliseringsbeleid kan alleen succesvol zijn als formeel sekswerk aantrekkelijk genoeg is. Dit kan worden bereikt door mensen vrij te laten kiezen voor de werkstatus die het beste bij hun situatie past, toegang te geven tot ondersteunende diensten en discriminatie te verminderen. Het inkomensverlies als gevolg van belastingen kan worden beperkt door sekswerkers toegang te geven tot diensten en goederen tegen prijzen die niet langer boven de marktprijzen liggen. Duidelijke en haalbare criteria voor formele deelname zijn cruciaal, naast gemakkelijke toegang tot financiële diensten en ondersteuning.

3. Coördinatie en overleg

Doeltreffend beleid vereist coördinatie en overleg tussen instanties, beleidsniveaus en belanghebbenden om uitdagingen aan te pakken. Dit geldt ook voor organisaties uit de derde sector en sekswerkers zelf.

4. Goed afgestemd beleid

Effectief beleid is goed uitgebalanceerd, rekening houdend met het feit dat specifiek beleid trade-offs kan hebben voor andere aspecten van sekswerk. Het suggereert dat beleid zich moet richten op het uitbreiden van diensten voor formele werkers en er tegelijkertijd voor moet zorgen dat bestaande diensten voor alle sekswerkers, ongeacht hun formele status, niet worden beperkt. Er wordt ook gewezen op de noodzaak om rekening te houden met compromissen en mogelijke onbedoelde gevolgen van beleid, zoals de leeftijd waarop mensen mogen beginnen met sekswerk, en om ervoor te zorgen dat informele werkers toegang hebben tot minimale diensten.

5. Kennis vergroten

Het meest urgente probleem is misschien wel het gebrek aan kennis. Enerzijds kan meer kennis en bewustzijn bij het grote publiek stigma verminderen. Sommige groepen die voorheen niet geconfronteerd werden met de typische problemen van sekswerk en prostitutie hebben nood aan informatie en training. Verder is er dringend nood aan geavanceerd onderzoek om de effecten van regulering en beleid op de resultaten van prostitutie te documenteren. Dit onderzoek moet de bestaande gegevens- en ontwerpproblemen aanpakken. We stellen voor om bewijs te verzamelen over de “abnormale winst”-drempel, kwetsbaarheden en effectieve politiemethoden.

1. Inleiding

a. Opzet

Vanaf 1 juni 2022 heeft België het roer omgegooid¹ door het seksueel strafrecht op een aantal gebieden te hervormen, waardoor prostitutie effectief gedecriminaliseerd werd. Onderdeel van de hervormingen is artikel 433 quater/9 van het Strafwetboek. Het voorziet, onder andere, in een evaluatie van de wet twee jaar na diens implementatie en elke vier jaar daarna. Dit rapport, gefinancierd door het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM), is een interdisciplinaire evaluatie en nulmeting van de Belgische prostitutiesector na de decriminalisering. In wat volgt, zullen we kort definities schetsen om de terminologie die we gebruiken goed te kaderen en de onderwerpen bespreken die in dit rapport aan bod zullen komen.

b. Definities

In dit rapport zullen we meerdere keren verwijzen naar prostitutie en sekswerkers. Om verkeerde interpretaties te voorkomen, definiëren we beide termen als volgt² :

- Prostitutie is het aanbieden van lichamelijke, seksuele diensten van een bepaalde soort in directe ruil voor materiële beloning, meestal geld, en dat op een regelmatige basis (Rodríguez García et al., 2017).
- Sekswerker: een persoon in prostitutie.
 - Er zijn enkele subcategorieën van sekswerkers die we in dit rapport buiten beschouwing laten tenzij ze expliciet genoemd worden (bijv. webcam of porno).
 - We zijn ons bewust van het feit dat niet alle personen die onder onze definitie van sekswerkers vallen zich als zodanig identificeren. Voor de doeleinden van dit rapport is ons enige criterium echter of deze personen zich bezighouden met de door ons voorgestelde definitie van prostitutie, en vervolgens categoriseren we op die manier.

c. Structuur

Het rapport bevat verschillende hoofdstukken met specifieke doelen:

1. Een overzicht van de huidige stand van zaken in de wetenschappelijke literatuur met betrekking tot de effecten van prostitutiebeleid.
 - a. Het overzicht gaat met name in op een aantal onderwerpen en hoe deze gerelateerd zijn aan prostitutiebeleid: (i) de veiligheid van sekswerkers, (ii) de gezondheid van sekswerkers, (iii) externaliteiten, (iv) en de bredere arbeidsmarkt.

¹ Voor een geschiedkundig overzicht, zie: Hofman, E., Rodríguez García, M., & Vanhees, P. (2022). *Seks voor geld: Een geschiedenis van prostitutie in België*. Prometheus-Bert Bakker.

² Hoewel onze definities gangbaar zijn in de wetenschappelijke literatuur, merken we op dat er geen formele overeenstemming over bestaat en we willen dit debat hier niet beslechten. Als zodanig zijn onze definities alleen van toepassing op dit rapport.

2. Een nulmeting van de prostitutiesector in België, die vijf belangrijke aspecten in beschouwing neemt:
 - a. De demografie van sekswerkers
 - b. Marktkenmerken van de prostitutiesector
 - c. De geografie en mobiliteit van sekswerkers
 - d. Specifieke uitdagingen voor sekswerkers (bijv. stigmatisering of discriminatie)
 - e. Seksuele uitbuiting en mensenhandel.
3. Een voorlopige evaluatie van de decriminalisering van prostitutie in België met betrekking tot de belangrijkste aspecten:
 - a. de veranderende vormen van sekswerk;
 - b. een mogelijk verband met riskante seksuele activiteiten;
 - c. de impact van het decriminaliseren van derden en hun rol;
 - d. een discussie over stigmatisering.
4. Aanbevelingen op basis van de bevindingen in het rapport

d. Afbakening

Dit rapport richt zich op de huidige stand van zaken in de wetenschappelijke literatuur, de aard van prostitutie in België door middel van een status quaestionis en een voorlopige evaluatie van de decriminalisering van prostitutie vooraleer te eindigen met enkele aanbevelingen en conclusies. Hoewel de aangesneden onderwerpen vrij breed zijn worden bepaalde aspecten onvermijdelijk over het hoofd gezien. Gezien het beschikbare tijdsbudget moesten er keuzes gemaakt worden waardoor bepaalde onderwerpen niet aan bod kwamen.

Er is veel aandacht voor openbare onlineadvertenties om de prostitutiesector te schetsen, en we vullen dit aan met gegevens die zijn aangeleverd door sociale organisaties (zoals Violet en Espace P) op het terrein, maar deze zijn beperkter in schaal en diepte, voornamelijk in Wallonië. We voerden verschillende focusgroepen uit met experts in het veld, maar waren niet in staat om dit te doen voor sekswerkers gegeven de beperkte duur van het project. Een cruciale volgende stap in de beoordeling van de wet is het houden van interviews en/of focusgroepen met een representatieve steekproef van de sekswerkerspopulatie om verdere sterke en zwakke punten van de decriminalisering en de mogelijke behoefte aan verdere regulering bloot te leggen. Hoewel we anekdotisch melding maken van lokaal beleid, brengen we dit niet in kaart. Gezien de gefragmenteerde aard van dit beleid en de heterogeniteit van prostitutie in België, is een dergelijk overzicht waarschijnlijk nodig om de manier waarop prostitutie geregeld wordt beter te uniformiseren.

2. Een globaal en systematisch overzicht van de beleidseffecten inzake prostitutie

Het debat over prostitutie wordt vaak gekenmerkt door een schijnbare tweedeling als het gaat om de te volgen aanpak. Sommigen zien sekswerk als inherent vol risico's, gevaar en uitbuiting en willen het daarom beperken, verbieden of afschaffen om de negatieve impact te minimaliseren. Anderen beweren dat het criminaliseren van sekswerk de fysieke en mentale gezondheidsrisico's voor sekswerkers kan verergeren en stellen dat een gereguleerde of volledig gedecriminaliseerde markt de veiligheid van de betrokkenen beter kan waarborgen.

De twee belangrijkste standpunten die in het verleden werden ingenomen zijn abolitionisme en prohibitionisme. In een abolitionistische benadering blijft prostitutie legaal, terwijl aanverwante activiteiten (bijv. tippelen of bordelen) gecriminaliseerd worden. In een prohibitionistische benadering zijn prostitutie en gerelateerde activiteiten illegaal. Het hoofddoel van beide beleidslijnen is prostitutie tot een minimum te beperken of helemaal uit te roeien, ofwel omdat prostitutie als inherent verkeerd wordt beschouwd, ofwel om de schade die ermee gepaard gaat te verminderen. Hoewel abolitionisme en prohibitionisme wereldwijd de norm blijven, zijn er in delen van de wereld nieuwe varianten van het beleid geïmplementeerd. Het abolitionistische kader werd onlangs uitgebreid tot een neo-abolitionistisch beleid (het Scandinavische model). Ook wel een 'end demand approach' genoemd, criminaliseert het naast derden ook klanten met het gecombineerde doel om de veiligheid van sekswerkers beter te waarborgen en de algehele prevalentie van prostitutie te verminderen. Zweden was het eerste land dat dit beleid eind jaren '90 invoerde. Andere landen zoals Canada, Frankrijk, Noorwegen, IJsland en (Noord-)Ierland volgden in de decennia daarna. In een recent rapport stemde het Europees Parlement in met het principe van het bestrijden van de vraag, maar onthield zich van een expliciet pleidooi voor het criminaliseren van klanten (EP, 2023).

Er zijn critici van deze benadering die in plaats daarvan pleiten voor een gereguleerde of gedecriminaliseerde markt. Duitsland, Nederland en Nevada (Verenigde Staten) hebben bijvoorbeeld allemaal een systeem waarbij prostitutie onder bepaalde voorwaarden legaal is. In sommige gevallen laten sekswerkers zich registreren en betalen ze belasting zoals ze dat bij elk ander beroep zouden doen. Dit beleid is bedoeld om het overzicht te behouden, hoewel de regulering er vaak toe leidt dat sommige vormen van prostitutie toch ondergronds blijven omdat ze buiten het bereik van de wet vallen. Nieuw-Zeeland sloeg daarom een andere weg in en was in 2003 het eerste land dat prostitutie volledig decriminaliseerde. Een paar Australische staten en België voegden zich de afgelopen jaren aan de lijst toe, terwijl Zuid-Afrika eind 2022 een wetsvoorstel goedkeurde om sekswerk te decriminaliseren, maar dit moet nog ingevoerd worden.

Gezien deze tegengestelde standpunten is een grondig onderzoek naar de voor- en nadelen van elke beleidsaanpak nodig. Om dit te doen, voeren we een systematische review uit met behulp van het Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA) raamwerk. Dit helpt de transparantie van ons proces te waarborgen en vergemakkelijkt replicatie. Het overkoepelende doel van de review is het analyseren van de effecten van deze verschillende 'macrobeleidsmaatregelen' op verschillende uitkomsten, variërend van de gezondheid en veiligheid van de sekswerker tot mogelijke externaliteiten die een impact hebben op de grotere gemeenschap en uiteindelijk de markt voor seksuele diensten zelf. Natuurlijk worden deze beleidsmaatregelen geïmplementeerd in contextspecifieke omstandigheden die elk hun eigen unieke moeilijkheden en

opportunities bevatten. Dit maakt het moeilijk om de bevindingen te extrapoleren naar andere regio's. Hoewel er algemene opmerkingen kunnen worden gemaakt over het gevoerde beleid, is het essentieel om rekening te houden met het grote aantal nuances die elke situatie fundamenteel anders maken. Helaas, zo zal blijken, zijn 'quick wins' schaars.

We beginnen de review met het opstellen van een set zoekcriteria in het Engels met behulp van Booleaanse operatoren. Deze moeten zo uitgebreid mogelijk zijn om een maximum aan relevante studies op te nemen. Bredere zoekcriteria leveren echter ook veel irrelevante studies op, dus is een compromis tussen beide nodig. De resulterende zoektermen zijn de volgende:

```
"prostitut*" OR "sex work*" OR "street walker*" OR "escort*" OR  
"sell sex" OR "sold sex" OR "selling sex" OR "exchange* sex"  
OR "sex trade*" OR "sex trading" OR "commercial sex" OR "sex  
industry" OR "sex industries" OR "red light district*" OR "red-light  
district*" OR "brothel*" OR "sex buyer*" OR "sex clients"
```

```
AND "policy*" OR "policies" OR "law reform*" OR "law change*"  
OR "legal change*" OR "legal reform*" OR "judiciary reform*" OR  
"judiciary change*" OR "criminalis*" OR "criminaliz*" OR  
"decriminalis*" OR "decriminaliz*" OR "prohibit*" OR  
"legalisation" OR "legalization" OR "legislat" OR "restriction*" OR  
"restrict*" OR "zoning" OR "dispersal order" OR "sanction*" OR  
"deterrent" OR "punishment" OR "penalty" OR "sex crime" AND  
PublicationYear>1988.
```

Deze zoektermen worden vervolgens gebruikt in elk van de volgende databases: Scopus, Web of Science, PsychNet en PubMed. Uit deze databases konden we in totaal 11.478 verschillende bronnen halen (voor een uitsplitsing van het aantal bronnen per database, zie

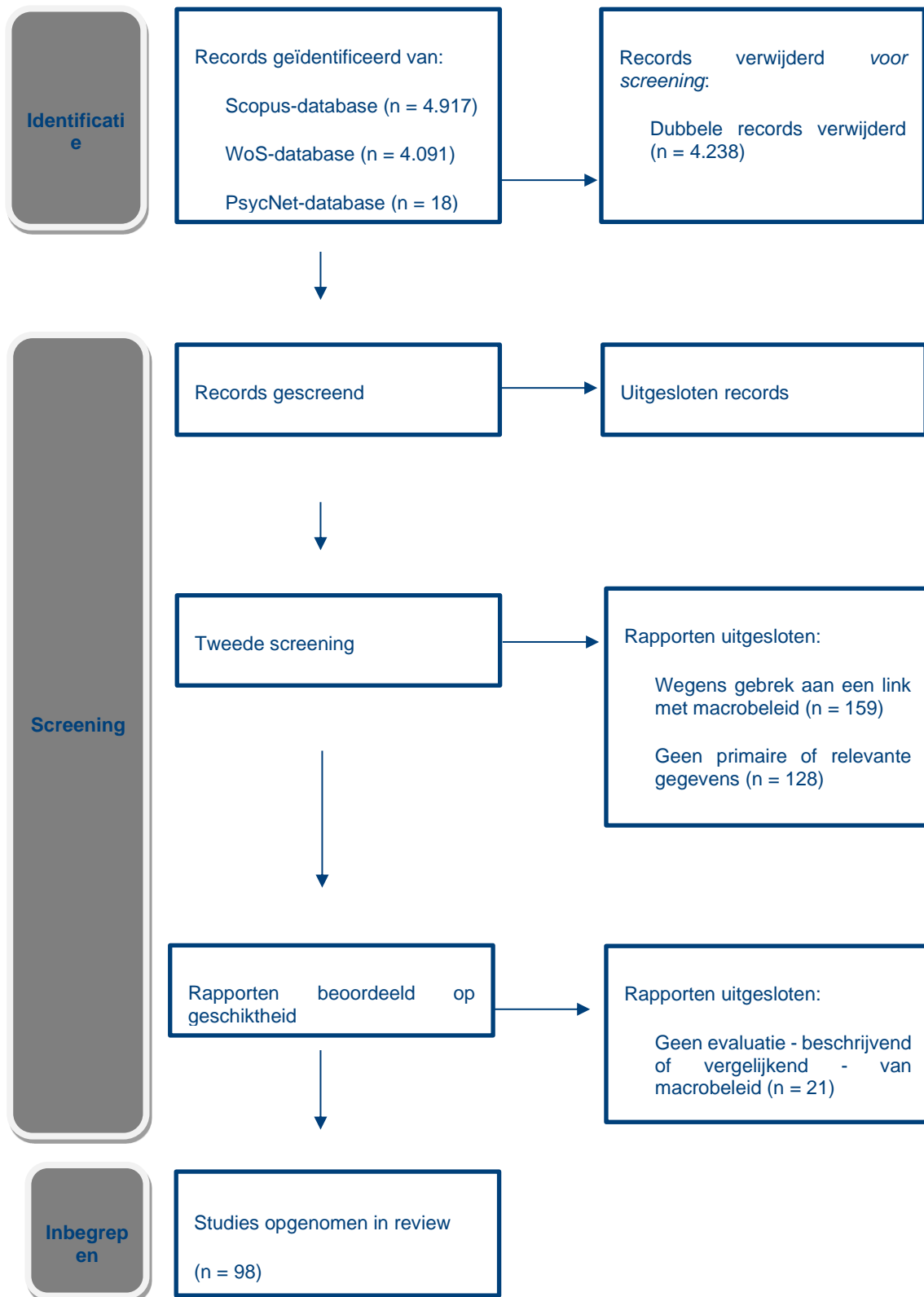
Afbeelding 1: PRISMA stroomdiagram). De databases overlappen elkaar tot op zekere hoogte, waardoor er enkele duplicaten ontstaan. In totaal zijn er zo 4.238 doublures verwijderd door titels, auteurs, publicatiejaar en samenvattingen (indien beschikbaar) uit de dataset te matchen, waardoor er 7.240 verschillende bronnen overbleven die moesten worden gescreend. Deze bestaan uit academische papers, boeken, boekhoofdstukken, redactionele artikelen en vergelijkbaar geschreven materiaal. We sluiten niet-academische bronnen niet expliciet uit, maar de gebruikte databases bevatten bijna uitsluitend academisch onderzoek. Elk van deze records is gecontroleerd om te zien of ze voldoen aan onze inclusiecriteria, die als volgt zijn gedefinieerd:

We nemen kwantitatieve, kwalitatieve en mixed-methods studies op die gegevens bevatten die specifiek zijn voor de ervaringen van sekswerkers, kopers en/of mogelijke externe factoren, en die het effect evalueren van een bepaald prostitutiegerelateerd wettelijk kader op alle uitkomsten (bijv. veiligheid, soa's, marktgerelateerde factoren, mentale gezondheid, criminaliteit, attitudes...). Het onderzoek moet expliciet de impact van het beleid op de gerapporteerde uitkomsten bespreken.

Na het screenen van de bronnen door de abstracten te lezen en ze te matchen met onze inclusiecriteria, worden 6.810 records uitgesloten, waardoor we 430 records overhouden. Deze overgebleven records worden grondiger bekeken door de volledige tekst door te nemen. Na deze tweede screening blijven er 122 verschillende bronnen over. De derde en laatste screening dient als een andere grondige blik op het materiaal, vergelijkbaar met het opnieuw te filteren. Deze keer worden slechts 24 bronnen uitgesloten, met als voornaamste reden dat het onderzoek geen goede evaluatie van het sekswerkbeleid geeft. Er blijven dus 98 verschillende onderzoeken over die in de review worden opgenomen.

Gezien de clandestiene aard van prostitutie zijn sekswerkers vaak bijzonder moeilijk te bereiken, vooral op grote schaal. Dit veroorzaakt een gebrek aan kwaliteitsgegevens, waardoor onderzoekers de effecten van beleid niet kunnen onderzoeken met behulp van grote steekproeven. Het meest voorkomend in de literatuur zijn diepte-interviews met sekswerkers of andere partijen die betrokken zijn bij sekswerk (bijv. klanten, bordeelhouders, maatschappelijk werkers...) die met succes bepaalde narratieven of beleidsgerelateerde kwesties illustreren, maar externe validiteit ontbreken vanwege de beperkte steekproefomvang of niet-willekeurige steekproeftrekking. Sommige grootschaligere studies hebben wel voldoende steekproeven, maar zelfs deze resultaten zijn vaker correlatieel dan causaal. Het resultaat is dat de literatuur zeer weinig robuuste artikelen bevat die causaal het effect van sekswerkbeleid op verschillende uitkomsten analyseren.

Afbeelding 1: PRISMA stroomdiagram

Uit: Page MJ, McKenzie JE, Bossuyt PM, Boutron I, Hoffmann TC, Mulrow CD, et al. The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. *BMJ* 2021;372:n71. Doi:10.1136/bmj.n71

Onze bevindingen zijn onderverdeeld in vier verschillende onderwerpen: de effecten van sekswerkbeleid op (i) de veiligheid van sekswerkers, (ii) de gezondheid van sekswerkers, (iii) externaliteiten (d.w.z. mensenhandel, criminaliteitsniveaus in de hele bevolking, attitudes en stigma), en (iv) de (informele) arbeidsmarkt. Voor elk van deze onderwerpen zullen we de impact van de verschillende wetgevende kaders bespreken en vergelijken.

i. Veiligheid

Criminalisering

Volledige of gedeeltelijke criminalisering van de partijen die betrokken zijn bij sekswerk is nog steeds het meest voorkomende beleid over de hele wereld en is dat gedurende een groot deel van de recente geschiedenis geweest. Het gevolg is dat veel van het uitgevoerde onderzoek een verschuiving naar criminalisering niet kan analyseren en in plaats daarvan kijkt naar enkele mogelijke effecten op een nogal beschrijvende of correlatieve manier, of de effecten beoordeelt van 'crackdowns', waarbij het beleid in korte en tijdelijke uitbarstingen wordt uitgevoerd. De literatuur lijkt aan te tonen dat volledige of gedeeltelijke criminalisering vaak contraproductief is voor het waarborgen van de veiligheid van sekswerkers.

Sommige sekswerkers stellen dat de criminalisering van prostitutie klanten de macht geeft om seksueel of fysiek gewelddadig te zijn, omdat ze weten dat het onwaarschijnlijk is dat sekswerkers aangifte zullen doen, vooral in het geval van migranten die het risico lopen dat hun visum wordt ingetrokken bij arrestatie (McCausland et al., 2022). Sekswerkers kunnen zich machteloos voelen door de illegale aard van hun werk, en dit wordt nog verergerd voor mannelijke en transgender sekswerkers die werken in landen waar relaties tussen mensen van hetzelfde geslacht strafbaar zijn (Scorgie, Vasey, et al., 2013)³. Vrouwelijke sekswerkers wijzen er ook op dat ze fysiek vaak minder sterk zijn dan de klant, waardoor ze zich in een kwetsbare positie bevinden. Beschrijvingen van fysieke mishandeling en andere misdrijven zoals beroving en verkrachting zijn niet ongewoon. Boittin (2013) kwam het regelmatig tegen in China, net als Mutola et al. (2022) onder Kameroense migrantensekswerkers in Tsjaad, terwijl geïnterviewden uit Canada in Corriveau & Greco (2014) expliciet vermelden dat klanten de meeste problemen veroorzaken.

Het voorkomen van dit geweld door cliënten lijkt moeilijker in een gecriminaliseerde omgeving. Een regelmatig gebruikte strategie is om cliënten te screenen en zo hun intenties in te schatten, maar dit wordt vaak bemoeilijkt door de aanwezigheid van politie. Het screenen van 'slechte' cliënten kan een evenwichtsoefening worden tussen het nemen van de juiste tijd en het vermijden van arrestatie (Baratosy & Wendt, 2017). Er zijn ook meldingen van een verkorting van de onderhandelingstijd, wat het risico op geweld kan vergroten als er geen goede of onduidelijke afspraken worden gemaakt tussen de klant en

³ De interviews werden afgenomen in zes stedelijke locaties in Afrika bezuiden de Sahara, namelijk: Mombasa, Kenia; Kampala, Oeganda; Bulawayo, Zimbabwe; en drie locaties in Zuid-Afrika.

sekswerker. Het kan er bijvoorbeeld toe leiden dat klanten misbruik maken door minder te betalen voor diensten (Bungay & Guta, 2018) zonder dat sekswerkers tegenwind kunnen bieden. De kwetsbare positie van sekswerkers in hun interacties met klanten zou tegengegaan moeten worden door de mogelijkheid om aangifte te doen bij de politie, maar dit is vaak niet het geval.

Wanneer sekswerkers gecriminaliseerd zijn, is hun relatie met de politie in het beste geval gespannen, maar vaak antagonistisch en vijandig waardoor ze geen toegang hebben tot de juiste diensten om hun veiligheid te garanderen. In sommige gevallen gelooft slechts een kleine minderheid van de sekswerkers dat ze geen obstakel ondervinden bij het zoeken naar juridische diensten (Sloss & Harper, 2010), vaak als gevolg van eerdere negatieve ervaringen, het feit dat ze regelmatig als criminelen worden bestempeld, of een algemeen wantrouwen jegens de politie (Blankenship & Koester, 2002; Lutnick & Cohan, 2009). Onderzoekers rapporteren soortgelijke bevindingen over de hele wereld. In Tsjaad (Mutola et al., 2022), delen van Afrika ten zuiden van de Sahara (Scorgie, Vasey, et al., 2013), China (Boittin, 2013), en Engeland (Klambauer, 2019) - hoewel de wet hier vaak verkeerd wordt begrepen omdat sekswerk binnenshuis technisch gezien legaal is - om er een paar te noemen. In Australië wijzen sekswerkers op een geschiedenis van politiegeweld tegen gemarginaliseerde groepen en op recente ervaringen van passiviteit van de politie in tijden van nood, gecombineerd met het feit dat velen zichzelf niet openlijk als sekswerker willen bestempelen. In combinatie met een gebrek aan vertrouwen in het bredere strafrechtelijke systeem, zien sommigen ervan af om de politie in te schakelen wanneer dat nodig is (Baratosy & Wendt, 2017), hoewel ernstige misdrijven meestal wel worden gemeld (Stardust et al., 2021). Over het algemeen waren negatieve behandeling en slechte reacties van de politie geen ongewoon verhaal onder Australische sekswerkers (McCausland et al., 2022). In Winnipeg, Canada, is O'Doherty (2011) herhaaldelijk geconfronteerd met sekswerkers die beweerden dat arrestatie door de politie hun grootste zorg over hun veiligheid was. Het gevoel niet te kunnen vertrouwen op de politie of het rechtssysteem is een bekend refrein, ook onder mannelijke escorts, hoewel sommigen erkennen dat ze niet bang waren voor de politie gezien hun sociale en economische status en hun etniciteit (Corriveau & Greco, 2014).

De negatieve effecten van politieaanwezigheid kunnen subtielere gevolgen hebben. Politietoezicht kan sekswerkers verplaatsen naar meer afgelegen en onveilige gebieden, waardoor ze in een kwetsbaardere positie terechtkomen met minder visibiliteit. Dit is met name het geval voor sekswerkers die op straat werken en die, hoewel ze slechts een klein deel van de seksindustrie uitmaken - vooral in landen met hogere inkomens - vaak het doelwit van de politie zijn vanwege hun grotere zichtbaarheid (Baratosy & Wendt, 2017; Seshia, 2010; Villacampa & Torres, 2013).

Criminalisering is ook in verband gebracht met een veranderde perceptie van de rol van de politie, weg van beschermend en behulpzaam naar controlerend (Villacampa & Torres, 2013). In de meer extreme gevallen worden interacties tussen politie en sekswerkers gewelddadig en uitbuitend. Voor zowel transgender als mannelijke sekswerkers hebben trans- en homofobie de prevalentie van mishandeling vaak nog verder verhoogd. Er zijn voorbeelden in Nigeria waarbij de politie bordelen binnenvalt en sekswerkers dwingt seks met hen te hebben als er geen 'beschermingsgeld' is betaald; bordelen waarvan bekend was dat ze door leden van de politie werden beheerd, werden meestal niet binnengevallen (Muñoz et al., 2010; Mutola et al., 2022; Scorgie, Vasey, et al., 2013). Soortgelijke meldingen van wangedrag door de politie doen zich over de hele wereld voor: er zijn voorbeelden geweest in Australië waarbij een politieagent op de werkplek van een

sekswerker kwam en gratis diensten verwachtte in ruil voor het niet aangeven van de werkneemster (Stardust et al., 2021). Sekswerkers in Baltimore, Verenigde Staten, worden naar verluidt gedwongen tot seksuele activiteiten door de politie om arrestatie te voorkomen in een context waar zowel drugs als prostitutie illegaal zijn (Nestadt et al., 2023). Het geven van geld of seksuele diensten aan lokale politieagenten is soms zelfs een strategische beslissing van sekswerkers om ervoor te zorgen dat ze de politie kunnen bellen als dat nodig is zonder te hoeven vrezen voor arrestatie (Huang & Pan, 2014). Opgemerkt moet worden dat deze gevallen van corruptie en uitbuiting door de politie niet noodzakelijkerwijs een direct gevolg zijn van de criminalisering zelf. Er is geen onderzoek in onze steekproef van bronnen dat wangedrag van de politie en sekswerkbeleid causaal onderzoekt, maar de fundamentele scheve machtsverhouding die criminalisering creëert kan leiden tot een context waarin fysiek en seksueel misbruik, dat mogelijk aanwezig is bij de politie, worden gefaciliteerd.

Het Scandinavische model

Uit deze discussie komt duidelijk naar voren dat criminalisering een negatieve machtsdynamiek creëert tussen sekswerkers, klanten en politie. Een manier om dit te verhelpen is door middel van asymmetrische criminalisering en enkel klanten te criminaliseren. Dit beleid wordt vaak benoemd als het Scandinavische model. Intuïtief zorgt het ervoor dat sekswerkers de politie kunnen bellen als ze in gevaar zijn zonder bang te hoeven zijn gearresteerd te worden, wat zowel de macht van de klant als die van de politie wegneemt.

Veel studies beweren dat het Scandinavische model een aantal van de nadelen van criminalisering repliceert (bijv., Levy, 2016), of in sommige gevallen verergert - vooral onder im/migranten sekswerkers of sekswerkers die te maken hebben met fysiek of seksueel geweld (Machat et al., 2019). Het patroon van gehaaste screening en onderhandelingsstijd blijft bestaan omdat het nog steeds in het belang van zowel sekswerkers als klanten is om detectie te vermijden. Een klant riskeert immers een straf en kan worden afgeschrikt van een interactie met een sekswerker, die op hun beurt verwachte inkomsten misloopt. Deze vermijdingsstrategie zorgt ervoor dat de aanwezigheid van politie geassocieerd blijft met de verplaatsing van sekswerkers (Benoit et al., 2021; Krüsi et al., 2014; McDermid et al., 2022). Overhaaste onderhandelingen worden niet altijd voor alle populaties waargenomen. In een onderzoek in Vancouver bijvoorbeeld zag alleen de vrouwelijke groep een verhoogde kans op overhaaste onderhandelingen na de invoering van de Protection of Communities and Exploited Persons Act (PCEPA) - een voorbeeld van asymmetrische criminalisering (Landsberg et al., 2017). Overhaaste onderhandelingen met klanten kunnen leiden tot extra risico's op geweld, misbruik en condoomweigering voor sekswerkers. Een manier om hiermee om te gaan is door hun klantenbestand te beperken tot vaste klanten, een praktijk die in verband wordt gebracht met minder ervaringen met seksueel geweld op de werkplek en condoomweigering door klanten (McBride, Shannon, et al., 2022). De angst voor arrestatie blijft bestaan voor klanten en maakt hen terughoudend om zichzelf te identificeren, waardoor sekswerkers niet in staat zijn om misdaden tegen hen te melden (Levy, 2016). Het voordeel is dat als de identiteit van de klant bekend is, de machtsbalans verschuift in het voordeel van de sekswerker. Helaas blijven verhalen over wangedrag van klanten, soms net zo vaak als in een context van criminalisering, bestaan (Campbell et al., 2020; McGarry et al., 2021a).

Een van de hoofddoelen van het Scandinavische model is het vergemakkelijken van de toegang tot bepaalde diensten voor sekswerkers, zoals wetshandhaving. Helaas lijkt het

beleid in dit opzicht tekort te schieten. Hoewel de interacties met de politie in sommige gevallen lijken te zijn verbeterd (Krüsi et al., 2014), verzuurden ze in andere gevallen (Berry & Frazer, 2021). Het percentage sekswerkers dat geweld rapporteert aan de politie blijft ongewijzigd ten opzichte van de criminalisering (McBride et al., 2020), of werd in sommige gevallen lager (Crago et al., 2022). Dit geldt ook voor meer nichesectoren van sekswerk, zoals BDSM (O'Doherty & Cherrington, 2023). Sekswerkers voelen zich vervreemd (Benoit et al., 2017), en de terughoudendheid om aangifte te doen kan verergerd worden in het geval van im/migrantenwerkers die vaker werken in sekswerkruimtes waar het geweld frequent wordt ondergerapporteerd door de locatiehouders uit angst voor strafrechtelijke vervolging. Andere sekswerkers hebben te maken met racistisch gericht politieoptreden en er zijn meldingen van onaangekondigde politiebezoeken om identiteitsbewijzen te controleren en de immigratiestatus te verifiëren, wat angst oproept bij met name sekswerkers met een onzekere immigratiestatus, die het grootste risico lopen op geweld en arrestaties door de politie en daardoor terughoudender zijn om misdaden of geweld aan te geven. De arrestaties, of de angst daarvoor, kunnen sekswerkers ook verplaatsen naar clandestiene locaties, wat extra risico's met zich meebrengt zoals reeds besproken (McBride, Goldenberg, et al., 2022; Vuolajarvi, 2019). Hoewel politie-inspanningen in een setting van asymmetrische criminalisering in principe niet meer gericht zouden moeten zijn op sekswerkers, wordt dit niet altijd waargenomen in studies van politiegegevens. Onderzoek uit Chicago suggereert dat, ondanks het feit dat arrestaties enorm zijn afgenomen, de resterende arrestaties nog steeds voornamelijk van verkopers van seks zijn in plaats van de kopers of faciliterende derden (Rosentel et al., 2021).

Liberalisering

Als de end demand-benadering niet succesvol blijkt in het bevorderen van de veiligheid van sekswerkers, hoe zit het dan met een meer liberale benadering (d.w.z. decriminalisering of regulering)? De belangrijkste casestudy voor decriminalisering is Nieuw-Zeeland, dat prostitutie in 2003 volledig decriminaliseerde met de Prostitution Reform Act (PRA). Helaas zijn er maar weinig onderzoeken beschikbaar die de veiligheid van sekswerkers voor en na de wetgeving goed vergelijken. Wat we overhouden zijn opnieuw eerder beschrijvende studies die de ervaringen van sekswerkers onder de nieuwe wet onderzoeken, en in sommige gevallen contrasteren met ervaringen in andere beleidscontexten.

Gezien het gebrek aan criminalisering zouden sekswerkers in principe de tijd moeten kunnen nemen die ze nodig hebben om klanten te screenen en met hen te onderhandelen om de voorwaarden voor de dienstverlening goed vast te leggen. Dat is inderdaad wat de resultaten van Armstrong (2014) suggereren. Transparantie tegenover klanten, die volgens sekswerkers moeilijker was vóór de decriminalisering, zou ook de veiligheid vergroten en minder sekswerkers hadden het gevoel dat ze een klant moesten accepteren, zelfs als ze dat niet wilden (Abel & Fitzgerald, 2010). Ze konden klanten beter screenen zonder te hoeven overhaasten en konden de tijd nemen om te onderhandelen over om de voorwaarden voor de dienstverlening en die zo beter vast te stellen (Abel, 2014).

Armstrong (2017, 2021) constateert dat sekswerkers aangeven dat hun relatie met de politie is verschoven na de decriminalisering van sekswerk. In het bijzonder hebben ze het gevoel dat de taak van de politieagent is veranderd richting meer bekommernis om de veiligheid van de werkers. In sommige gevallen heeft het nieuwe paradigma echter tegenstrijdige effecten. Aan de ene kant brengt de politie sekswerkers nu op de hoogte van geweld in de buurt en waarschuwt ze voor bepaalde criminelen van wie bekend is dat ze

seksueel geweld plegen; aan de andere kant zijn sekswerkers nog steeds op hun hoede voor een overheersende aanwezigheid van de politie omdat dit klanten kan ontmoedigen om een sekswerker te ontmoeten, zelfs als de handeling niet langer illegaal is. Het cruciale verschil hier is dat in een gedecriminaliseerde context sekswerkers de macht hebben om een politieagent te verzoeken te vertrekken en niets riskeren wanneer ze contact met hen opnemen, voor zover ze niet betrokken zijn bij andere illegale activiteiten. De wetswijziging heeft de geïnterviewde sekswerkers ook meer vertrouwen gegeven dat daden van seksueel geweld de juiste aandacht zouden krijgen. Een positieve verandering in de houding van de politie werd ook gerapporteerd in eerder onderzoek door Abel and Fitzgerald (2010) hoewel sekswerkers ook hier erkenden dat ze terughoudend waren om incidenten te melden, voornamelijk uit angst om in de publieke belangstelling te komen.

Hoewel er goede aspecten van de PRA lijken te zijn met betrekking tot de veiligheid van sekswerkers, is er één onderdeel dat meer kritiek krijgt te verduren: Sectie 19, een clause met betrekking tot mensenhandel. Sectie 19 bepaalt dat migranten met een tijdelijk visum kunnen worden uitgezet als blijkt dat ze als sekswerker werken, waardoor ze worden uitgesloten van de bescherming die de PRA biedt. Ook hier lijken de fouten van criminalisering te worden herhaald volgens de bevindingen van Bennachie et al. (2021). Sekswerkers vermijden aangifte te doen bij de politie in geval van een geweldsincident uit angst voor deportatie. Hun kwetsbare situatie maakt hen potentieel slachtoffer van seksueel geweld door chantage. Naast wangedrag van klanten zorgt de illegale aard van het werk van migrantensekswerkers voor een machtsongelijkheid met de politie, van wie is gemeld dat ze misbruik maken van hun positie.

Onder decriminalisering staat het derden vrij om een bedrijf op te zetten waar sekswerkers als onafhankelijke contractanten werken. Onafhankelijke contractanten zijn vrij om hun werktijden, locatie, klantenbestand en tarieven te bepalen. Onderzoek door Weinhold et al. (2023) toont aan dat sommige exploitanten⁴ zich hier niet volledig aan houden. Beveiligingscamera's worden soms gebruikt om toezicht te houden op sekswerkers en om hen te straffen als ze weigeren een klant te ontvangen. Er zijn gevallen waarbij het zelfs een uitdaging kan zijn om de camerabeelden te bemachtigen wanneer er geweld is gepleegd. Gelukkig zijn er ook positieve voorbeelden van exploitanten (bijv. Bond, 2021).

Een artikel van West et al. (2022) kijkt naar de situatie in twee grenssteden tussen Mexico en de Verenigde Staten (Tijuana en Ciudad Juarez). México zelf verbiedt sekswerk niet formeel op nationaal niveau; in plaats daarvan geeft het lokale gemeenten de autonomie om sekswerk te reguleren op de manier die zij wensen, wat zorgt voor variatie in het gevoerde beleid. Sekswerk in Tijuana werkt in een quasi-legale omgeving met een vergunningensysteem dat soa-testen vereist, terwijl Ciudad Juarez dergelijke vereisten niet heeft en geen ander formeel kader creëert (vergelijkbaar met decriminalisering zonder verdere regulering). Aangezien beide benaderingen afzien van criminalisering, proberen de auteurs te analyseren in hoeverre politiegeweld aanwezig blijft. Ze onderscheiden hun

⁴ Sectie 5 van de PRA definieert exploitanten als elke persoon die een prostitutiebedrijf "bezit, exploiteert, controleert of beheert", inclusief elke persoon die verantwoordelijk is voor de werktijden en -omstandigheden, de hoogte van of het deel van een bedrag dat sekswerkers ontvangen voor het verlenen van commerciële seksuele diensten, of die leiding geeft aan een persoon die een van deze dingen doet.

steekproef van preciaire⁵ cisgender vrouwelijke sekswerkers in drie klassen van ervaringen met politiegeweld in de afgelopen zes maanden: (1) weinig geweld; (2) materieel geweld; en (3) materieel/seksueel geweld. Het hebben van een vergunning als sekswerker had geen invloed op de mate van ervaren geweld in vergelijking met decriminalisering. Ondanks het feit dat sekswerk niet illegaal is, komen de praktijken van de politie niet "overeen met de wetten in de boeken" met mogelijk grote gevolgen voor het welzijn en de veiligheid van de betrokken sekswerkers. In totaal had meer dan tweederde van de respondenten in de afgelopen 6 maanden melding gemaakt van geweld door de politie. Belangrijk om op te merken is dat de steekproef uitsluitend bestaat uit sekswerkers die ook intraveneuze drugs gebruiken, een praktijk die illegaal is in Mexico. Uit de analyse wordt niet duidelijk in hoeverre dit de oorzaak is van de resultaten, wat de externe validiteit van het onderzoek negatief beïnvloedt.

De Verenigde Staten geven ook ruimte voor regionale variatie in het prostitutiebeleid. Een staat die een uitschieter is in het land vanwege de legalisatie van sekswerk is Nevada. Het beleid van Nevada is vrij specifiek: het verbiedt het verlenen van vergunningen voor prostitutie in 'counties' met meer dan 400.000 inwoners (bijv. Las Vegas) en staat uitsluitend bordelen toe, terwijl het specifieke regels heeft geschreven om pooierschap, reclame en seksueel overdraagbare aandoeningen te reguleren. Brents and Hausbeck (2005) beschrijven de effecten van deze legalisering. Ze merken op dat de veiligheid van sekswerkers op verschillende manieren is verbeterd. Uitbaters van bordelen luisteren bijvoorbeeld mee via een monitor, hoewel dit naar verluidt een extra reden heeft om de sekswerker te controleren en ervoor te zorgen dat ze geen diefstal plegen. Toch voelden de geïnterviewde sekswerkers zich over het algemeen veilig binnen dit systeem, met enkele uitzonderingen die vinden dat het alleen een vals gevoel van veiligheid geeft. Wat over het algemeen het meest lijkt bij te dragen aan de veiligheid van sekswerkers is de extra sociale controle in een bordeel; het zou onmogelijk zijn voor een klant om binnen te komen en weg te gaan zonder dat iemand ze ziet. Ook geven bordeelhouders aan dat ze kunnen vertrouwen op de lokale politie, hoewel er vrij weinig behoefte lijkt te zijn aan deze extra steun. Het is opmerkelijk dat van de 40 geïnterviewden, die allemaal in bordelen werken, slechts één persoon geweld heeft ervaren. Desondanks blijft de angst voor geweld alomtegenwoordig en de getuigenissen bevestigen vaak dat prostitutie zelf inherent riskant is, maar dat werken in een bordeel gezien de omstandigheden een goede oplossing kan bieden.

Ham (2016) merkt ook op dat werkers in bordelen met een vergunning geneigd zijn aan te geven dat ze de wet kunnen gebruiken in hun voordeel tegenover klanten. Uit een vergelijking van sekswerkers in Melbourne, waar sekswerk gereguleerd is, en Vancouver, waar dat niet het geval is, bleek dat een veel groter deel (33,3% vs. 8,6%) de politie zou bellen als klanten misbruik van hen zouden maken. Let wel, nog steeds zou maar een derde van de sekswerkers contact opnemen met wetshandhaving. Dit kan bovendien ook te maken hebben met de kwaliteit en de perceptie van de lokale politie, onafhankelijk van de wetten die ze handhaven. Al met al is legalisering op zich geen garantie voor meer veiligheid voor werknemers. Zoals Farley et al. (2004) constateren dat de meerderheid van

⁵ Ten minste één keer in de afgelopen maand drugs hebben geïnjecteerd en meldden dat ze ten minste één keer in de afgelopen maand onbeschermde vaginale of anale seks hebben gehad met mannelijke klanten.

de ondervraagden die in Duitsland werken⁶ antwoordt dat prostitutie niet veiliger zou worden als het gelegaliseerd werd. Ze rapporteren hoge niveaus van fysiek en seksueel geweld. Hier moet wel aan toegevoegd worden dat steekproef uitsluitend bestond uit drugsverslaafde sekswerkers uit een opvangtehuis, wat waarschijnlijk een precair deel van de bevolking weerspiegelt. Dit gaat ten koste van de externe validiteit van het onderzoek en het blijft de vraag wat de resultaten zouden zijn met een representatieve steekproef van sekswerkers. Toch is het kennelijke onvermogen om kwetsbare sekswerkers te helpen een significante tekortkoming van het Duitse beleid.

ii. Gezondheid

Criminalisering

De criminalisering van prostitutie en de handhaving ervan kunnen onverwachte gevolgen hebben. Huang and Pan (2014) observeerden een hardhandig optreden in China in 2010, waarbij de politie bordeelhouders en sekswerkers arresteerde. Een dergelijk periodiek optreden maakt deel uit van de handhaving van de antiprotitutiewetten door de Chinese overheid. Uit de diepte-interviews concludeerden de auteurs dat sekswerkers hun diensten hadden aangepast. Om confrontaties met de politie te voorkomen moesten ze snellere interacties met klanten mogelijk maken en sommigen gingen zelfs zover dat ze het gebruik van condooms vermeden, omdat ze bedachten dat dit de seks voor hun klanten verlengde. Andere vrouwen waren terughoudend in het gebruik van condooms of in het accepteren van condooms van zorgverleners, omdat deze gebruikt zouden kunnen worden als bewijs van prostitutie als ze door de politie gevonden worden. Dit soort praktijken, waarbij sekswerkers vermijden om condooms te gebruiken die als bewijs kunnen worden gebruikt bij hun arrestatie, is wijdverspreid in China (Shen & Csete, 2017; Wong et al., 2021), waar het voorkomt ondanks overheidsprogramma's die condoomgebruik aanmoedigen op bepaalde locaties zoals badhuizen, nachtclubs en hotels. Baratosy and Wendt (2017) en Li et al. (2016) beschrijven vergelijkbare verhalen in (Zuid-)Australië, net als Abel and Fitzgerald (2010) in Nieuw-Zeeland vóór de decriminalisering, Anderson et al. (2016) in Canada toen het beleid nog criminalisering was (in tegenstelling tot het Scandinavische model), en Blankenship and Koester (2002) voor de VS, hoewel dat dit minder een probleem leek te zijn in New Haven, Connecticut. Toch lijkt deze praktijk wijdverbreid in een gecriminaliseerde omgeving en wordt ze in verband gebracht met duidelijke negatieve gevolgen zoals een hogere prevalentie van soa's of ongewenste zwangerschappen, die dan weer kunnen leiden tot gevaarlijke abortussen (Capous-Desyllas et al., 2021; Lutnick & Cohan, 2009; Scorgie, Nakato, et al., 2013).

In sommige gevallen wordt duidelijk dat sekswerkers grote moeite hebben om aan condooms te komen, ongeacht de mogelijke gevolgen. Angst voor de politie beperkt de toegang, omdat derden soms vermijden condooms uit te delen om er zeker van te zijn dat ze niet openlijk toegeven betrokken te zijn bij prostitutie (bijv. Baratosy & Wendt, 2017; O'Doherty, 2011). Harcourt et al. (2010) vergelijken drie Australische steden (Melbourne, Perth en Sydney) en concluderen dat in de stad met het meest restrictieve beleid de toegang tot gratis condooms het laagst is. Dit, zoals gesuggereerd door Li et al. (2016), kan leiden tot een hogere prevalentie van gonorrhoe. In een van de weinige causale studies

⁶ Duitsland legaliseerde prostitutie met de prostitutiewet die op 1 januarist 2002 van kracht werd.

die een verschuiving naar criminalisering analyseren, concluderen Cameron et al. (2021) dat sekswerkers in gecriminaliseerde locaties 51,6 procentpunten minder een condoom ter beschikking hadden ten opzichte van niet-gecriminaliseerde locaties in de controlegroep. Deze afname in gebruik kan worden teruggevoerd op een prijsstijging van 200% op gecriminaliseerde locaties, onder meer omdat er minder of geen gratis condooms werden uitgedeeld. De prevalentie van soa's neemt zo ook met maar liefst 27 procentpunten toe onder sekswerkers (of een stijging van 58% ten opzichte van het eerdere gemiddelde van 46%). De auteurs vinden zelfs een toename van soa-symptomen onder de algemene vrouwelijke bevolking.

Stigmatisering onder gezondheidswerkers kan ook voorkomen dat sekswerkers condooms krijgen. In de ergste gevallen werden condooms door mannelijke gezondheidswerkers gebruikt als ruilmiddel om seks af te dwingen. De toegang tot glijmiddel is ook beperkt, maar niet in dezelfde mate. Het wordt niet zo vaak gebruikt als bewijsmateriaal door de politie, maar het gebrek eraan kan leiden tot condoombreuk of fysiek ongemak voor de sekswerker (Scorgie, Nakato, et al., 2013). Wanneer condooms gemakkelijk beschikbaar zijn voor sekswerkers, kunnen klanten een extra obstakel vormen bij het gebruik ervan. Hieronder valt ook gedwongen condoomloze seks (Hoefinger et al., 2020; Scorgie, Nakato, et al., 2013) of het discreet verwijderen van condooms tijdens de seks (McGarry et al., 2021a). Voor zover criminalisering agressief gedrag van klanten verergert – een bevinding die we in een eerdere paragraaf hebben besproken – is het aannemelijk dat klanten eerder geneigd zijn om op de een of andere manier condoomloze seks af te dwingen, deels vanwege de aanwezige machtsongelijkheid en het onvermogen van sekswerkers om dergelijke misdrijven te melden. Maar aangezien er geen studies zijn die dit gedrag van klanten robuust hebben onderzocht, blijft dit giswerk.

Naast de beperkte toegang tot condooms hebben sekswerkers te maken met beperkte toegang tot gezondheidszorg in het algemeen. Farley et al. (2004) ondervroegen meer dan 800 sekswerkers over de hele wereld en 61% gaf aan dat ze gezondheidszorg nodig hadden, maar toch worden ze maar al te vaak geconfronteerd met een groot aantal obstakels. Deze omvatten: stigmatisering (McGarry et al., 2021a), die ernstiger kan zijn als iemand besmet is met hiv (Lyons et al., 2020); regelrechte vijandigheid van gezondheidswerkers (Scorgie, Nakato, et al., 2013); gevangenisstraf (Blankenship & Koester, 2002) – waarbij transgender sekswerkers extra kwetsbaar zijn (Capous-Desyllas et al., 2021; Hoefinger et al., 2020) – hoewel opsluiting hier soms de enige manier is voor sekswerkers in een precaire situatie om toegang te krijgen tot enige vorm van gezondheidszorg (Lutnick & Cohan, 2009); immigratiedetentie (Hoefinger et al., 2020); of hardhandig optreden tegen sekswerk, waardoor sekswerkers nog meer ondergronds gaan en hun toegang tot gezondheidszorg nog moeilijker wordt (Wong et al., 2021). Vaak bieden sociale organisaties of maatschappelijk werkers minstens enige hulp. Veel van deze bovengenoemde obstakels kunnen direct in verband worden gebracht met de criminalisering van sekswerkers, met uitzondering van de detentie van immigranten. De gevolgen van verminderde toegang tot gezondheidszorg kunnen talrijk en vergaand zijn, met bijvoorbeeld onderbrekingen van antiretrovirale therapie ter bestrijding van hiv (Goldenberg et al., 2017).

De mentale belasting van sekswerkers kan niet altijd worden aangepakt in een gecriminaliseerde omgeving. In hetzelfde artikel schrijven Farley et al. (2004) dat 17% van hun ondervraagden ernstige emotionele problemen rapporteerde en 68% van hun steekproef voldeed aan de criteria voor PTSS. Sommige van dezelfde argumenten voor beperkte toegang tot gezondheidszorg in het algemeen gelden ook hier, hoewel er

bijkomende obstakels lijken te zijn. Geestelijke problemen worden vaak verergerd door angst voor de politie (bijv. Berry & Frazer, 2021); voor transgender sekswerkers betekent opsluiting vaak een verkeerde seksebepaling (d.w.z. vrouwelijke transgender sekswerkers in mannelijke gevangenissen of omgekeerd), weigering van hormoonbehandeling of geestelijke gezondheidszorgmedicatie (Hoefinger et al., 2020); en mentale isolatie als gevolg van stigmatisering en discriminatie worden ook gerapporteerd (McGarry et al., 2021a). Nogmaals, veel van deze kwesties lijken onlosmakelijk verbonden met criminalisering maar dat betekent niet dat ze een onvermijdelijk onderdeel of direct gevolg van het beleid zijn. In plaats daarvan moet een dergelijk kader - zelfs als het doel is om de prevalentie van sekswerk zoveel mogelijk terug te dringen - dat de (geestelijke) gezondheid van sekswerkers serieus neemt, deze ook op de juiste manier aanpakken.

Het Scandinavische model

Aangezien veel van de gezondheidsproblemen terug te voeren zijn op het feit dat sekswerkers gecriminaliseerd worden, zou het Scandinavische model in dit opzicht beter moeten presteren. Een van de hoofddoelen van het Scandinavische model is om sekswerkers een betere toegang tot diensten te bieden. Helaas lijkt dat in de praktijk niet altijd het geval te zijn. Als onderdeel van het project *An Evaluation of Sex Workers Health Access* (AESHA), berekenen Argento et al. (2020) odds ratio's voor het effect van de PCEPA op de toegang tot gezondheidsdiensten, het gebruik van gemeenschapsgestuurde gezondheids- en ondersteuningsdiensten voor sekswerkers en de toegang tot begeleiding na seksueel misbruik, trauma of ander geweld. De periode die in beschouwing wordt genomen begint in 2010 en eindigt in 2017, waarbij het jaar waarin de PCEPA werd ingevoerd en aangenomen (d.w.z. 2014) niet wordt meegenomen in de analyse. De resultaten wijzen niet alleen op een verminderde toegang tot gezondheidsdiensten, maar ook tot gemeenschapsgerichte gezondheids- en ondersteuningsdiensten voor sekswerkers, terwijl er geen verandering lijkt te zijn in de barrières voor toegang tot mentale zorg. De gevolgen van verminderde toegang tot (gemeenschaps)gezondheidsdiensten kunnen aanzienlijk zijn, waaronder een verhoogde kans op overdosis (Argento et al., 2023). Sommige van de redenen die worden genoemd in de context van volledige criminalisering blijven geldig. Sekswerkers zijn bang om hun beroep bekend te maken aan zorgverleners vanwege stigmatisering (Berry & Frazer, 2021; Benoit et al., 2021) - zowel intern als extern -, gebrek aan vertrouwen in een mannelijke arts voor vrouwelijke sekswerkers, taalbarrières of racisme en xenofobie. Het niet verstrekken van dergelijke informatie kan schadelijk zijn voor een goede evaluatie van de gezondheid van een sekswerker (Pearson et al., 2023).

In hetzelfde artikel, concluderen Pearson et al. (2023) dat, omdat derden gecriminaliseerd blijven, zij terughoudender zijn om condooms of glijmiddel te verstrekken aan sekswerkers. Toegang hiertoe lijkt afhankelijk te zijn van de beheerder, als die er al is. Sekswerkers met toegang merkten wel op dat de verstrekking van deze middelen niet consequent was of geen rekening hield met bepaalde allergieën of voorkeuren. Blootstelling aan de PCEPA is onafhankelijk geassocieerd met minder problemen bij de toegang tot condooms, hoewel de significante coëfficiënt verdwijnt in een multivariabele analyse (Goldenberg et al., 2020). De resultaten wijzen anderzijds op het feit dat intimidatie door de politie, een seksuele- of genderminderheid zijn, werken als straatsekswerker of fysiek of verbaal zijn aangevallen door buurtbewoners als de belangrijkste obstakels bij het verkrijgen van condooms.

Net als in de context van volledige criminalisering vormen klanten een extra obstakel. Klanten lopen in een context van asymmetrische criminalisering een groter risico om

gepakt te worden als ze een sekswerker aanvallen door seks te forceren zonder condoom of door discreet een condoom af te doen, aangezien de sekswerker niet langer bang hoeft te zijn voor arrestatie. Dit is inderdaad wat wordt waargenomen door McBride et al. (2021) in de nasleep van de PCEPA. Zij vinden een zeer sterke negatieve correlatie tussen condoomweigering door klanten en het nieuwe eindvraagbeleid. Gemiddeld is de kans op condoomweigering bij cliënten ongeveer gehalveerd na invoering van de wetgeving in 2014. Na controle voor mogelijke confounders is het effect echter niet significant. In eerste instantie lijkt het erop dat de wet geen duidelijke invloed had op condoomweigering door cliënten na controle voor extra confounders. Echter, onder vrouwen met een precaire immigratiestatus is de condoomweigering na de PCEPA naar schatting vier keer hoger dan daarvoor, na correctie voor covariaten. De precaire immigratiestatus van deze sekswerkers lijkt hun controle in interacties met klanten te ondermijnen, waardoor ze worden blootgesteld aan mogelijke schade. Zoals we eerder hebben gezien, is een vaste klantenbasis één van de manieren om hiermee om te gaan (McBride, Shannon, et al., 2022).

Liberalisering

Uit wat we hebben besproken blijkt dat het Scandinavische model een aantal nadelen van criminalisering repliceert en slechts kleine voordelen biedt als het gaat om de gezondheid van sekswerkers. Een andere optie voor beleidsmakers is een meer liberale benadering. Het meeste onderzoek dat hierna wordt beschreven is op zijn best beschrijvend of correlatieel, met uitzondering van Cunningham and Shah (2018). De auteurs maken gebruik van een plotse verschuiving in het prostitutiebeleid van Rhode Island nadat een rechter van de districtsrechtbank van Rhode Island sekswerk buiten de publieke ruimte (*indoor*) onverwacht decriminaliseerde na het ontdekken van een juridische maas in de wet. Er worden gegevens verzameld over een reeks uitkomsten, waaronder gevallen van gonorrhoe. De bevindingen zijn zeer opvallend: nadat prostitutie in Rhode Island effectief uit het strafrecht was gehaald, waren er 43% minder gevallen van vrouwelijke gonorrhoe in vergelijking met het geschatte tegenfeitelijke (*counterfactual*) scenario.

De mechanismen die hierbij een rol spelen kunnen talrijk zijn. Er zijn aanwijzingen dat sekswerkers zich gesterkt voelen om aan te dringen op condoomgebruik in een gereguleerde omgeving (Brents & Hausbeck, 2005). Ook sekswerkers op straat erkenden dat de Nieuw-Zeelandse PRA het makkelijker had gemaakt om met klanten te onderhandelen over veiligere seks, hoewel sommige potentiële voordelen verloren zijn gegaan omdat niet alle sekswerkers op de hoogte waren van de geldende richtlijnen (Abel & Fitzgerald, 2010). De PRA heeft geen specifieke bepalingen voor periodieke seksuele gezondheidscontroles en voorlopig bewijs suggereert inderdaad dat het gebruik van gezondheidsdiensten niet is toegenomen sinds de decriminalisering. Sectie 19 van de PRA, een antimensenhandelclausule, roept bij migrantensekswerkers angst voor deportatie op, wat in verband wordt gebracht met terughoudendheid om medische hulp te zoeken, zelfs in schijnbaar acute situaties (Bennachie et al., 2021). Meer in het algemeen constateert Abel (2014) een status-quo in de openbaarmaking van sekswerkers' beroep aan gezondheidsprofessionals, voornamelijk als gevolg van aanhoudende stigmatisering.

Gegevens uit Australië, waar het beleid voor sekswerk per staat verschilt, suggereren daarentegen dat er vaker gratis condooms worden verstrekt in steden waar sekswerk gereguleerd of gedecriminaliseerd is. Bordelen met een vergunning in Melbourne - waar sekswerk gereguleerd is - hadden de hoogste beoordeling voor gezondheid en veiligheid op het werk. Dit heeft wel het voorbehoud dat bordelen zonder vergunning in deze regio

moeilijk bereikbaar blijven en waarschijnlijk onveiliger zijn. Bordelen in Perth - waar ze illegaal zijn - werden als minst veilig beoordeeld (Harcourt et al., 2010). Geregistreerd sekswerker zijn werd ook in Tijuana in verband gebracht met een grotere kans op veilige seks (Sirotin et al., 2010). Dit vertaalt zich niet direct naar statistisch significant lagere incidentie van syfilis en gonorrhoeae, hoewel dit te wijten kan zijn aan een kleine steekproef (*statistical power*). Ito et al. (2018) vergelijken geregistreeerde en niet-geregistreeerde sekswerkers in Senegal en vinden dat hoewel registratie gerelateerd is aan positieve effecten op iemands fysieke gezondheid, het ook geassocieerd is met een verminderde mentale gezondheid. De auteurs suggereren verder dat er meer psychologische diensten nodig zijn voor sekswerkers. Meer in het algemeen stelt het merendeel van het onderzoek dat in dit overzicht is opgenomen dat in regio's waar sekswerk is gereguleerd of gedecriminaliseerd, het aantal soa's over het algemeen lager is - zelfs als bordelen illegaal blijven (Reeves et al., 2017) - of op zijn minst niet hoger (Li et al., 2016), voor zowel de bevolking als geheel en voor sekswerkers (Quast & Gonzalez, 2017).

iii. Externaliteiten

Het sekswerkbeleid heeft natuurlijk de meeste invloed op de werkers, klanten, derden en alle direct betrokkenen. Het is echter belangrijk om niet voorbij te gaan aan mogelijke effecten die kunnen optreden in de bredere bevolking. Dit kan veranderingen in stromen in mensenhandel betekenen, veranderende criminaliteitsniveaus voor de (lokale) bevolking in het algemeen, of veranderende houdingen ten opzichte van sekswerk zelf om er maar een paar te noemen.

Mensenhandel

Het probleem met onderzoek naar mensenhandel is het verkrijgen van betrouwbare gegevens voor vergelijkingen tussen landen. Vaak zijn schattingen gebaseerd op gegevens die door landen zelf worden gerapporteerd, wat kan leiden tot misleidende conclusies als de landen verschillende praktijken of zelfs verschillende juridische definities hanteren. Het wordt nog moeilijker om het aandeel van sekswerkers in mensenhandel te kwantificeren, omdat we wederom te maken hebben met een moeilijk te bereiken populatie die vaak in clandestiene en gecriminaliseerde omstandigheden werkt. Hoewel dit zeker obstakels zijn, weerhoudt het onderzoekers er niet van om te proberen een verband te leggen tussen sekswerkbeleid en mensenhandel. Wel moet er vermeld worden dat het merendeel van het onderstaande onderzoek enkel correlatief is en wellicht met een korrel zout genomen moet worden gegeven de problemen met de data, zeker in onderzoek dat verscheidene landen vergelijkt.

Cho et al. (2013) gebruiken gegevens - in de periode 1996-2003 - van de United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) die informatie verzamelden over de incidentie van mensenhandel op landniveau in 161 landen wereldwijd. De afhankelijke variabele is een maat voor de gerapporteerde incidentie van mensenhandel op een schaal van vijf punten (variërend van 0 tot en met 5, waarbij 5 staat voor een zeer hoge gerapporteerde instroom van mensenhandel). De auteurs schatten een eenvoudige regressiespecificatie met een dummyvariabele die aangeeft of een land prostitutie al dan niet heeft gelegaliseerd, een aantal verklarende variabelen en regionale effecten. Merk op dat deze regionale effecten slechts een deel van de niet-waargenomen heterogeniteit van een land zullen vastleggen vanwege het gebrek aan precisie, wat wellicht het geschatte effect zal beïnvloeden.

De resultaten wijzen in eerste instantie inderdaad op een verband tussen gelegaliseerde prostitutie en een grotere instroom in mensenhandel. In de eerste schattingen werden arme landen buiten beschouwing gelaten omdat, zo stellen de auteurs, de klanten in deze landen over onvoldoende koopkracht beschikken om te betalen voor de diensten van slachtoffers van mensenhandel. Zodra de verzameling landen wordt uitgebreid met de armere landen, wordt de coëfficiënt van gelegaliseerde prostitutie insignificant. Het effect is groter als alleen de rijke landen worden meegenomen, wat suggereert dat het reguleren van sekswerk in deze landen correleert met meer mensenhandel. Robuustheidscontroles worden uitgevoerd om er zeker van te zijn dat er niet één land de resultaten buitensporig beïnvloedt, wat niet het geval lijkt te zijn.

Het wordt opgemerkt door Cho et al. (2013) dat hun afhankelijke variabele "niet de werkelijke stromen in mensenhandel weergeeft". Naast vragen over de gebruikte data, zijn de geschatte coëfficiënten mogelijk vertekend indien er niet goed wordt gecontroleerd voor verschillen in rapportage tussen landen (bijvoorbeeld door betere instellingen in een land). Zo kan een nieuw beleid een positieve associatie met mensenhandel vertonen indien het beleid meer middelen inzet om mensenhandel op te sporen. In combinatie met het feit dat waarschijnlijk niet met alle niet-waargenomen heterogeniteit rekening is gehouden, is het moeilijk om te stellen dat de schattingen causaal zijn en kunnen we enkel spreken over correlatieel bewijs.

Jakobsson and Kotsadam (2013) erkennen de schaarste aan kwaliteitsgegevens en gebruiken op hun beurt twee bronnen. De ene is dezelfde variabele van de UNODC, de andere zijn gegevens van de International Labour Office (ILO) die 2.092 rapporten met kwalitatieve informatie tussen 1995 en 2004 gebruikte in de constructie. Schattingen op landenniveau van slachtoffers van mensenhandel worden vervolgens gemaakt door het gemiddelde te nemen van de beschikbare schattingen in de ILO-database. Ook voor deze gegevens gelden een aantal reeds besproken bezwaren die ook door de ILO zijn geschetst en door de auteurs worden herhaald. Het gebruik van beide gegevensbronnen zou in ieder geval de robuustheid van de resultaten moeten vergroten, maar beide bronnen hebben tekortkomingen en daarom is voorzichtigheid geboden bij het interpreteren van de uiteindelijke schattingen.

Vergelijkbaar met Cho et al. (2013) wordt een regressiemodel geschat, dit keer met een categorische variabele variërend van 1 tot 3, waarbij 3 staat voor het meest liberale sekswerkbeleid. Er is een vector van controles toegevoegd, maar er is geen indicator opgenomen die rekening houdt met niet-waargenomen heterogeniteit tussen landen. Deze resultaten moeten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd en geven opnieuw geen oorzakelijk verband weer. Er wordt een correlatie met een stapsgewijs verband gevonden: waar prostitutiewetten het meest liberaal zijn, is de gerapporteerde instroom in mensenhandel het hoogst; waar prostitutiewetten prostitutie verbieden, is de gerapporteerde mensenhandel het laagst. Landen die in de middenmoot zitten wat betreft hun beleid, zitten in de middenmoot wat betreft mensenhandel. Een andere mogelijke reden hiervoor is dat landen met liberaler sekswerkbeleid meer inzetten op detectie van mensenhandel wat de gerapporteerde incidentie zou verhogen.

Het is belangrijk om te herhalen dat de studies die we bespreken te kampen hebben met twee grote problemen: een gebrek aan kwaliteit van de gegevens en methodologische beperkingen, waardoor er geen duidelijke conclusies kunnen worden getrokken. Het beschikbare bewijs lijkt te wijzen in de richting van een verband tussen meer geliberaliseerd prostitutiebeleid en meer mensenhandel, maar deze problemen zijn ernstig genoeg om de

geloofwaardigheid ervan in vraag te stellen en ons ervan te weerhouden de conclusies op hun waarde te schatten. De discussie is ongetwijfeld belangrijk, maar we hebben simpelweg betere gegevens en empirische benaderingen nodig om uitsluitel te bieden.

Misdaad

Prostitutiebeleid is herhaaldelijk in verband gebracht met verkrachtingscijfers onder de bevolking in het algemeen. We beginnen deze discussie met het artikel van Cunningham and Shah (2018) die een plotselinge verschuiving in het beleid gebruiken om een causaal effect op een reeks uitkomsten te schatten. Het meest opvallende resultaat is dat verkrachtingsdelicten in de totale bevolking tussen 31%-34% daalden na decriminalisering. Ze stellen dat deze bevindingen het gevolg zijn van een substitutie-effect: "sommige gewelddadige mannen zien verkrachting en prostitutie als substituten". Gemakkelijkere toegang tot prostitutie zou het eerste kunnen voorkomen.

Dit komt overeen met de resultaten van Gao and Petrova (2022): liberalisering van sekswerkbeleid vermindert het aantal verkrachtingsdelicten met ongeveer 13 gevallen per 100.000 mensen, wat neerkomt op bijna een derde van alle verkrachtingsdelicten vóór de beleidsverandering. Hun onderzoek wijst wel op asymmetrische effecten: het liberaliseren van prostitutiebeleid is niet noodzakelijkerwijs zo'n sterke oplossing als wordt gesuggereerd, maar het criminaliseren van prostitutie heeft mogelijk zulke nadelige effecten waardoor de voordelen van liberalisering daarentegen zo groot lijken als wordt beschreven.

De invoering van tippelzones in Nederland veroorzaakte een gelijkaardig schokeffect waardoor seksueel misbruik en verkrachting in de eerste twee jaar tijdelijk met 30 tot 40 procent afnamen (Bisschop et al., 2017). Na die twee jaar lijkt de criminaliteit weer terug te keren naar het oorspronkelijke niveau. Als tippelzones een vergunningensysteem introduceren, vaak gebruikt om overbevolking in een bepaald gebied tegen te gaan, zorgt dit ervoor dat sekswerkers die de genoemde vergunning niet kunnen krijgen, ondergronds verhuizen naar meer clandestiene en potentieel gevaarlijke locaties.

De toegankelijkheid van legale bordelen kan ook leiden tot een afname van de aankoop van andere seksuele diensten die nog steeds als illegaal worden beschouwd (Wakefield & Brents, 2020). Dit suggereert dat het creëren van een legale markt voor seksuele diensten de marktvraag als geheel kan heroriënteren naar een plek met meer controle. Een bemoedigend signaal als het einddoel is om de gehele sector te formaliseren.

Attitudes en stigma

Overall ter wereld wordt sekswerk nog steeds gestigmatiseerd. Stigmatisering kan verschillende negatieve effecten hebben, waaronder het risico dat sekswerkers negatieve percepties internaliseren, waardoor sekswerkers vervreemd raken van de rest van de bevolking, en er is altijd de mogelijkheid dat het respect van klanten voor sekswerkers erdoor wordt aangetast, wat geweld kan verergeren. Gezien de mogelijke gevolgen voor de geestelijke en lichamelijke gezondheid van sekswerkers is het natuurlijk van cruciaal belang om stigmatisering te beheersen en te verminderen.

Er zijn verschillende grootschaligere onderzoeken die de effecten van een verschuiving in het prostitutiebeleid op de houding van de bevolking in het algemeen onderzoeken. Kotsadam and Jakobsson (2011) keken naar twee steekproeven in Noorwegen en Zweden

en namen twee golven van een vragenlijst af: een in augustus 2008 en een nadat het kopen van seks in Noorwegen in januari 2009 strafbaar was gesteld (d.w.z. augustus 2009). Hoewel de resultaten niet significant zijn voor de hele steekproef (d.w.z. geen effect van de wet op de attitudes), wordt de coëfficiënt wel significant en positief als de steekproef wordt beperkt tot Oslo, wat wijst op een negatievere houding ten opzichte van het kopen van seks. Dit suggereert dat de nabijheid van sekswerk een belangrijke determinant is bij het veranderen van attitudes. In een latere studie, rollen Kotsadam and Jakobsson (2014) nog een golf van de enquête uit, deze keer ook in Denemarken ter vergelijking. Ook hier zijn er geen aanwijzingen dat de wet de attitudes in Noorwegen in het algemeen heeft veranderd, hoewel de vraag licht zou zijn gedaald. Voorzichtigheid is geboden bij het interpreteren van de resultaten gezien het beperkte aantal enquêteronden dat beschikbaar was voor de analyse, waardoor de auteurs verschillende aannames die inherent zijn aan hun methodologische kader niet konden testen.

Jonsson and Jakobsson (2017) breiden de analyse uit naar acht Europese landen (Denemarken, Frankrijk, Duitsland, Nederland, Noorwegen, Spanje, Zweden en het Verenigd Koninkrijk). Gezien de gegevens is het vrijwel onmogelijk om causaliteit vast te stellen, maar de resultaten geven enkele voorlopige indicaties. De auteurs maken onderscheid tussen drie wettelijke kaders: (i) gecriminaliseerde bordelen en gecriminaliseerde aankoop, (ii) gecriminaliseerde bordelen en legale aankoop, (iii) gereguleerde bordelen en legale aankoop. Een meer geliberaliseerd sekswerkbeleid wordt geassocieerd met een toleranter houding ten opzichte van het kopen van seks. Op een schaal van 0 (aankoop van seks moreel volledig gerechtvaardigd) tot 10 (aankoop van seks moreel volledig verkeerd) werd de houding 2,85 punten lager geschat wanneer bordelen gereguleerd waren en de aankoop legaal was, en 1,55 punten lager wanneer bordelen gecriminaliseerd waren en de aankoop legaal.

Het is vaak moeilijk om causaliteit toe te schrijven aan de effecten van sekswerkbeleid op attitudes gezien de beperkingen in de gegevens die vaak aanwezig zijn. Een andere benadering wordt daarom gekozen door Immordino and Russo (2015) met behulp van gegevens van de World Values Survey. Ze maken gebruik van een instrumenteel variabele, waarbij het idee is dat één variabele (d.w.z. het instrument) - in dit geval het wettelijk raamwerk van een land, hetzij civiel recht of gewoonterecht - kan worden gebruikt om variatie te veroorzaken in de variabele van belang (d.w.z. sekswerkbeleid), wat helpt om het causale effect van de variabele van belang op de afhankelijke variabele (d.w.z. attitudes ten opzichte van prostitutie) te isoleren. De aanname is dat het instrument rechtstreeks van invloed is op de relevante variabele en alleen een effect heeft op de afhankelijke variabele via de relevante variabele. Als het instrument goed gekozen is, kan deze benadering een causaal effect identificeren. Hoewel we ons zullen onthouden van een volledige discussie, kunnen er vraagtekens worden gezet bij de keuze van het instrument in deze studie. De gerapporteerde resultaten geven aan - in lijn met een groot deel van de rest van de literatuur - dat het legaliseren of reguleren van sekswerk de houding van mensen tegenover sekswerk positief beïnvloedt.

In een experimentele studie, creëren Escot et al. (2022) vijf dimensies met elk twee niveaus (of sekswerk gedecriminaliseerd is of niet, of de meeste sekswerkers slachtoffer zijn van mensenhandel of niet, sekswerk binnenshuis of buitenshuis, of er een pooier bij betrokken is of niet, en of het beleid vrouwen mondiger maakt of niet). Dit levert in totaal 32 mogelijke scenario's op. De auteurs verdeelden deze scenario's in acht stapels, die elk vier hypothetische situaties bevatten waarmee de respondenten worden geconfronteerd. Als de respondenten geconfronteerd werden met een gedecriminaliseerde omgeving, werd de

houding ten opzichte van het kopen van seks acceptabeler. Als de respondenten ook geconfronteerd werden met een hypothetisch scenario waarin er weinig bewijs is van mensenhandel in de prostitutie, werd hun houding nog positiever. Hetzelfde geldt wanneer er geen pooier bij betrokken was. Beide resultaten suggereren dat het heersende discours een belangrijk effect kan hebben dat onafhankelijk is van het gevoerde beleid.

Experimenteel bewijs van een steekproef van universiteitsstudenten in Bonache et al. (2021) stelt een verband vast tussen de toekenning van agency aan sekswerkers en regulerende benaderingen. De auteurs suggereren dat respondenten die voorstander zijn van een abolitionistisch kader sekswerkers die geen slachtoffer zijn eerder zien als "overtreders van morele standaardnormen", waardoor minder agency wordt toegekend. Voorstanders van een gedecriminaliseerd kader zijn geneigd om meer agency toe te kennen, hoewel de geschatte coëfficiënt niet significant was. Dit onderzoek suggereert enkele mechanismen die een rol kunnen spelen wanneer prostitutiegerelateerd beleid wordt veranderd.

Kwalitatief onderzoek laat herhaaldelijk zien hoe sekswerkers moeten omgaan met de stigmatisering van hun beroep. Onderzoeken uitgevoerd in Sub-Sahara Afrika laten zien dat stigmatisering de toegang van sekswerkers tot gezondheidszorg kan beperken, vooral voor mannelijke en transgender sekswerkers die vaak een 'dubbel stigma' ervaren dat wordt gevoed door trans- en homofobie (Scorgie, Nakato, et al., 2013). Sekswerkers worden vervreemd of naar verluidt zelfs verbannen door hun gemeenschap onder bedreiging met de dood (Scorgie, Vasey, et al., 2013). Zo ook in het Middenwesten van de VS, Sloss and Harper (2010) de gepercipieerde stigmatisering meten onder sekswerkers met behulp van zestien stigmamarkers die elk een andere gestigmatiseerde situatie beoordelen (bijv. hiv of een SOA hebben, drugs gebruiken, seks ruilen voor drugs/geld...). De gemiddelde score op de schaal van gepercipieerde stigmatisering - een hoge score wijst op een intenser stigma en omgekeerd - was het hoogst bij mensen met hiv, aids of een SOA, gevolgd door sekswerkers en drugsgebruikers. Het ervaren stigma voor lesbisch of biseksueel zijn was het zesde hoogste, bijna gelijk aan dakloos zijn en iets meer dan arm zijn. Dit suggereert dat hoewel waarschijnlijk alle sekswerkers te maken hebben met stigmatisering en discriminatie, het voor minderheden nog ernstiger is. In interviews in Canada werd herhaaldelijk het argument naar voren gebracht dat de intense stigmatisering hen tot doelwit voor misbruik maakt en dat het gebruikt kan worden om aanrandingen te rechtvaardigen (Seshia, 2010). In Londen, merkt Klambauer (2019) op, dat de wet zelf stigmatiseert, vooral onder de straatsekswerkers. Internalisering van dit stigma kan hen ervan weerhouden juridische hulp of hulp van de politie te zoeken wanneer dat nodig is en zorgt ervoor dat sekswerkers het strafrechtstelsel wantrouwen en het zien als een bedreiging die vermeden moet worden. Stardust et al. (2021) brengen soortgelijke bevindingen in Australië aan het licht, die worden herhaald door Ham (2016) waar sekswerkers opmerken dat het vermijden van stigmatisering een van hun grootste zorgen is. De stigmatisering leidt er weinig verrassend toe dat sekswerkers de aard van hun werk niet onthullen aan de meeste van hun vrienden en familie, waardoor sommigen zeggen dat het een sociaal opgelegd isolement is (Pitcher, 2019).

Een essentieel verschil tussen het Scandinavische model en brede criminalisering is de focus op sekswerkers. Intuïtief zou het decriminaliseren van enkel sekswerkers ook stigmatisering kunnen beïnvloeden. Aangezien klanten nu de dupe zijn van het strafrechtelijk systeem, wordt gesteld dat ze misschien nog wel meer stigmatisering ervaren dan de sekswerkers zelf. Het is een van de redenen waarom klanten bang zijn om geopenbaard te worden en sekswerkers ertoe aanzet de onderhandelingen te versnellen

om naar een meer discrete locatie te verhuizen (McDermid et al., 2022). Ondanks de decriminalisering van sekswerkers in het Scandinavische model blijven veel Canadese sekswerkers bang om hun beroep bekend te maken aan zorgverleners (Pearson et al., 2023). Het ervaren stigma lijkt sterker te zijn voor werkers die niet-normatieve seksuele diensten verlenen, zoals BDSM, of die niet passen in heteronormatieve seksualiteiten. Het lijkt erop dat de sekswerkers vinden dat het criminaliseren van beide betrokken partijen (d.w.z. klant en/of sekswerker) de stigmatisering in stand houdt (O'Doherty & Cherrington, 2023). Het discours dat vaak wordt gebruikt in opvattingen over het Scandinavische model construeert sekswerkers als kwetsbaar en zonder zeggenschap, en bestempelt hen louter als slachtoffers. Veel van de geïnterviewden in Levy (2016) vinden dit een frustrerende generalisatie. Ze bevestigen ook het feit dat het stigma ervoor zorgt dat ze zich vervreemd voelen, wat hen ertoe aanzet om uitsluitend relaties aan te gaan binnen de seksindustrie.

Veel van de grootschalige studies die het verband tussen sekswerkbeleid en gerelateerde houdingen en stigma's onderzoeken, spelen zich af in de Scandinavische landen of West-Europa. Kuosmanen (2011) geeft een beschrijvend overzicht, waarin ze respondenten rechtstreeks vraagt of hun houding is veranderd na de nieuwe wetgeving die klanten strafbaar stelt. Bijna driekwart gaf aan dat er geen verandering was opgetreden, terwijl het resterende kwart aangaf een negatievere houding te hebben ten opzichte van mannen die seks kopen (1,2% werd positiever).

Sekswerkers beweren herhaaldelijk dat enkel de legalisering van sekswerk het stigma dat aan hun werk kleeft niet wegneemt (Begum et al., 2013; Bliethe & Wolfe, 2017), hoewel er geen degelijk onderzoek is dat ervaringen met stigmatisering voor en na de legalisering van sekswerk vergelijkt. In Nieuw-Zeeland is er een algemeen gevoel dat decriminalisering de stigmatisering van sekswerk heeft verminderd (Gilmour, 2020), maar er is geen causaal bewijs om deze bewering te staven. Toch geven de talrijke rapporten van sekswerkers zelf die minder stigmatisering ervaren een indicatie (Armstrong, 2021), ondanks het feit dat er meer moet worden gedaan om houdingen te veranderen en sekswerkers veiliger te maken gezien de ingesleten aard van het stigma (Armstrong, 2019). Pajnik and Radačić (2021) interviewen sekswerkers in een gedeeltelijk gedecriminaliseerde context (Slovenië) en een gecriminaliseerde setting (Kroatië). Ongeacht het beleid was stigmatisering alomtegenwoordig. Een belangrijk verschil is dat sekswerkers in Slovenië minder last lijken te hebben van stigmatisering en hun werk eerder als legitiem beschouwen, een mogelijk positief gevolg van het gevoerde beleid.

iv. Arbeidsmarkt

Tot nu toe hebben we enkele van de heersende beleidslijnen inzake sekswerk wereldwijd besproken. We hebben grofweg een onderscheid gemaakt tussen twee doelstellingen: de ene is aan de kant van het verbod, die sekswerk als inherent gevaarlijk ziet en het zo veel mogelijk wil beperken. De andere kant pleit voor een liberaler beleid waarin de agency van sekswerkers centraal staat om hun eigen veiligheid in hun werk te garanderen. In deze paragraaf worden de arbeidsmarktkenmerken van sekswerk besproken in relatie tot het beleid.

Criminalisering

In een gecriminaliseerde omgeving is het tijdelijk intens optreden tegen sekswerk door de overheid een manier om het beleid af te dwingen. Deze gebeurtenissen kunnen

verregaande gevolgen hebben, niet alleen voor de veiligheid en gezondheid van sekswerkers zoals we hebben besproken, maar ook voor het algemene functioneren van de informele markt. Het is niet altijd duidelijk of een strengere beleid prostitutie daadwerkelijk voorkomt (Khruakham & Lawton, 2012). In het onderzoek van Cameron et al. (2021) was er geen significante verandering in het aantal klanten, in het aantal transacties, noch in prijzen en inkomsten.

Opsluiting is zelfs in verband gebracht met een langere betrokkenheid bij straatprostitutie (Norton-Hawk, 2001). In plaats van een afschrikmiddel leiden 'get-tough' beleidsmaatregelen of hardhandig optreden vaker tot verplaatsing. In Korea verruilden sekswerkers bordelen voor adverteren op internet, werken in massagesalons of werken vanuit een privéwoning (Choo et al., 2010). Sekswerkers in China zeiden dat ze nieuwe tactieken gebruikten om de wet te ontduiken. De mobiliteit tussen sekswerkplekken nam toe. Waar er voorheen verschillende lagen van dienstverlening bestonden met verschillende prijsniveaus en een beperkte mobiliteit van werknemers, werden sekswerkers na het harde optreden veel mobieler (Huang & Pan, 2014).

Daarnaast verhuisden sekswerkers naar andere steden waar de politie minder streng optrad. De locaties die sekswerkers gebruikten veranderden ook. Van bordelen vóór de harde acties naar het huren van een huis, het af en toe gebruiken van de auto van een klant of het ontvangen van een klant in hun privéwoning - een praktijk die voorheen vrij ongebruikelijk was (Huang & Pan, 2014). In de Verenigde Staten gaven sekswerkers toe dat ze naar meer afgelegen locaties verhuisden toen het politietoezicht toenam. Soms, wanneer de waargenomen vraag bijzonder laag was, boden sekswerkers hun diensten aan - vaak meer risicovol (bijv. geen condoom gebruiken) - uit economische noodzaak omdat ze niet zeker wisten wanneer de volgende klant zou langskomen (Blankenship & Koester, 2002), hoewel de aangeboden diensten na de criminalisering in Malang, Indonesië, niet lijken te zijn veranderd (Cameron et al., 2021).

Niet alleen de samenstelling van het aanbod wordt beïnvloed, hetzelfde geldt voor de vraagzijde. Onderzoek in het Verenigd Koninkrijk naar de effecten van een strengere sekswerkbeleid⁷ suggereert dat de vraag weliswaar afneemt, maar dat de effecten bescheiden zijn. De samenstelling van het klantenprofiel verschoof naar personen die regelmatig voor seks betalen, ouder en gelovig zijn en alcohol gebruiken (Della Giusta et al., 2021). Omgekeerd waren de klanten in Indonesië iets jonger en iets hoger opgeleid (Cameron et al., 2021).

In een context van criminalisering of gedoogbeleid is gebleken dat sekswerkers hun inkomsten onderrapporteren. In Gent hebben ze bijvoorbeeld de neiging om werkuren op te geven met minimumlonen die van toepassing zijn op de horeca, waardoor hun werkelijke inkomen wordt onderschat en hun sociale bijdragen worden verlaagd; een praktijk die op grote schaal wordt getolereerd door beleidsmakers omdat ze op zijn minst een aantal basisrechten opbouwt. Het creëert wel een scheidingslijn tussen kortetermijnwerkers die snel wat geld willen verdienen en iets minder geven om hun sociale zekerheid, en anderen die het zien als een levensvatbare carrière op lange termijn en de wens hebben om socialezekerheidsrechten op te bouwen op basis van hun werk (Boels, 2015, 2016).

⁷ Het beleid verbiedt nog steeds bordelen en andere sekswerkgerelateerde activiteiten, maar richt zich vooral op het afschrikken van klanten.

Het Scandinavische model

Het belangrijkste doel van het Scandinavische model is om de vraag te smoren door klanten te criminaliseren. We hebben verwezen naar de bevindingen van Kotsadam and Jakobsson (2014) in Noorwegen, waar de vraag bleek te zijn afgenomen na het criminaliseren van cliënten. Helaas is er weinig gerelateerd onderzoek in onze verzameling bronnen om deze bevindingen verder te onderbouwen.

Zoals het geval was in een context van volledige criminalisering, worden de locaties waar sekswerkers werken schijnbaar beïnvloed door het gevoerde beleid. Aangezien klanten op hun hoede zijn om gepakt te worden door wetshandhavers, willen ze verhuizen naar meer discrete, vaak minder zichtbare locaties (Benoit et al., 2017; McBride, Shannon, et al., 2022; McDermid et al., 2022). Het is vermeldenswaard dat asymmetrische strafbaarstelling de verplaatsing van sekswerkers niet lijkt te beperken in vergelijking met volledige strafbaarstelling (Amram et al., 2021).

Geliberaliseerd

Het is moeilijk te doorgronden wat alle mogelijke gevolgen zijn als prostitutie erkend wordt als officieel beroep. Sekswerkers zouden sociale uitkeringen kunnen krijgen en belastingen kunnen betalen, in aanmerking komen voor werkloosheidsuitkeringen en in het algemeen dezelfde rechten en bescherming genieten als andere werknemers. Maar hoe werkt zo'n arbeidsmarkt in de praktijk?

Een eerste opmerking is dat sekswerk gesegmenteerd blijft. Zelfs in contexten van legalisering wordt sekswerk nog vaak gestigmatiseerd en als zodanig zien veel sekswerkers ervan af om hun ervaringen op hun cv te zetten, zelfs als ze andere mogelijkheden in de sekswerkindustrie hebben nagestreefd, zoals grafisch ontwerp, werken in de receptie van een bordeel of het maken van advertenties (Begum et al., 2013). De diensten die sekswerkers aanbieden zijn aantoonbaar ook veranderd, hoewel er alleen beschrijvend bewijs wordt geleverd. Er wordt gesuggereerd dat er meer "exotische" diensten werden aangeboden, waardoor er nieuwe takken van de industrie ontstonden die zich hierin specialiseerden. Er lijkt ook iets minder risicovol seksueel gedrag te zijn (bijv. minder orale seks zonder condoom) (Seib et al., 2010).

Cunningham and Shah (2018) merkten op dat de markt na decriminalisering leek uit te breiden met meer massageaanbod in combinatie met lagere prijzen, waarschijnlijk als gevolg van een groter aanbod (d.w.z. meer concurrentie). Abel et al. (2009) zijn in staat om het aantal actieve sekswerkers in Christchurch, Nieuw-Zeeland - met behulp van vergelijkbare schattingsmethoden in 2006 als in 1999 - te vergelijken en vinden een toename van slechts ongeveer 4%. Ook in Australië is er geen duidelijke uitbreiding van de markt na decriminalisering (Rissel et al., 2017). Zij wijzen ook op een verschuiving van de beheerde sector naar de privésector. Omgekeerd zijn sekswerkers niet afgestapt van de meer risicovolle straatsector (Abel & Fitzgerald, 2012). De meeste sekswerkers in Nieuw-Zeeland werken als onafhankelijke contractanten, maar ze worden vaak als werknemers behandeld door bordeelluitbaters die inbreuk maken op hun autonomie. De bordeelluitbaters bepalen regelmatig de prijzen en het percentage dat ze inleveren, en de werktijden zijn vaak een bron van discussie in plaats van een keuze van de sekswerker. Deze ondoorzichtigheid wordt verder in de hand gewerkt door een gebrek aan contracten (Abel & Ludeke, 2021; Weinhold et al., 2023). Er is melding gemaakt van dwingende managementpraktijken - hoewel het management in andere gevallen ook is geprezen

(Bond, 2021) - en het lijkt erop dat decriminalisering zonder behoorlijk toezicht leidt tot minder naleving van de wetten op het gebied van gezondheid en veiligheid op het werk in vergelijking met vergunningssystemen voor bordelen. Beide benaderingen schieten tekort in het garanderen van eerlijke minimale arbeidsomstandigheden, wat aangeeft dat macrobeleid zeker geen wondermiddel is en waarschijnlijk meer genuanceerde en gerichte oplossingen vereist (Orchiston, 2016).

v. *Samenvatting*

Onze belangrijkste conclusie van de systematische review is dat er een gebrek is aan empirisch onderzoek dat probeert de effecten van prostitutiebeleid causaal te benaderen. De wetenschappelijke literatuur is bezaaid met kwalitatieve studies met kleine niet-representatieve steekproeven die meestal puur beschrijvend zijn. Hoewel deze studies hun eigen verdiensten hebben door dieper in te gaan op de geleefde ervaringen van sekswerkers en belangrijk zijn om het beleid te informeren, zijn grootschaligere studies essentieel om de vele onbeantwoorde vragen te beantwoorden. Een deel van deze inspanning vereist het systematisch verzamelen van gegevens. De gemakkelijk beschikbare informatie op internet kan enige verlichting brengen, maar zal waarschijnlijk niet genoeg zijn. Consistente enquêtes onder de populatie van sekswerkers zijn ook nodig.

Ondanks dit gebrek aan kwalitatief hoogstaand empirisch onderzoek, kunnen we enkele conclusies afleiden uit onze systematische review. Als het doel is om de veiligheid van sekswerkers te garanderen, lijkt criminalisering de slechtste leerling van de klas te zijn. Asymmetrische criminalisering lijkt een aantal van deze nadelen te repliceren, terwijl decriminalisering en regulering naar verluidt de relaties van sekswerkers met klanten kunnen verbeteren en de politie beter toezicht kan houden. Toch zijn er ook hier voorbeelden, zoals de immigratieclausule in de Nieuw-Zeelandse wet op de prostitutiehervorming, die de nadelige effecten van strenger beleid weerspiegelen.

Het bewijs voor de gezondheid van sekswerkers bij verschillend beleid is sterker. In een gecriminaliseerde context nemen sekswerkers uit angst voor arrestatie vaak hun toevlucht tot strategieën die een verhoogd risico op soa's met zich meebrengen. Het onderzoek dat we hebben besproken suggereert ook dat de toegang tot condooms het laagst is wanneer prostitutie gecriminaliseerd is. Hoewel er aanwijzingen zijn dat het Scandinavische model leidt tot minder condoomweigering door klanten, heeft de voortdurende criminalisering van derden het perverse effect dat er minder condooms en glijmiddel worden verstrekt. Als het prostitutiebeleid geliberaliseerd is, blijkt uit de meeste onderzoeken dat er minder soa's voorkomen. Sekswerkers lijken zich ook mondiger te voelen om aan te dringen op het gebruik van een condoom.

In verschillende artikelen wordt een negatief effect waargenomen van een liberaler prostitutiebeleid op het aantal verkrachtingen in de algemene bevolking, hoewel er op de langere termijn sprake zou kunnen zijn van een terugkeer naar het gemiddelde. Stigmatisering lijkt te worden verergerd door een restrictiever prostitutiebeleid, hoewel de effecten vrij klein en meestal lokaal zijn. De ervaring van stigmatisering lijkt helaas vrij universeel te zijn voor alle sekswerkers, ongeacht het gevoerde beleid, hoewel er voorzichtige suggesties zijn dat het stigma zou kunnen afnemen bij decriminalisering.

3. Beschrijving van de data

In de loop van het project hebben we verschillende focusgroepen en interviews gehouden met stakeholders en experts in heel België en deze aangevuld met een verscheidenheid aan kwantitatieve gegevensbronnen, waaronder advertentiesites en sites met klantbeoordelingen van interacties met sekswerkers. Voordat er gegevens konden worden verzameld, heeft het onderzoeksteam ervoor gezorgd dat de regelgeving inzake gegevensbescherming, in het bijzonder GDPR, werd nageleefd en dat het onderzoek werd voorgelegd aan een ethische toetsingscommissie. Het dossier werd op 28 april 2023 ingediend bij de universitaire toetsingscommissie SMEC van de supervisor en werd op 26 juni 2023 door de commissie goedgekeurd onder referentie G-2023-6519.

Onze primaire bron van kwantitatieve gegevens is Redlights/Quartier-Rouge (voortaan Redlights), waarvoor we betrouwbare gegevens hebben die zich uitstrekken over een periode van tweeënhalf jaar (maart 2021 tot eind 2023). Onze gegevens omvatten wat op de site wordt gepubliceerd en gepseudonimiseerde backend-gegevens die aan de accounts zijn gekoppeld. Aangezien Redlights zich meer richt op de heteroseksuele (cis of trans) vrouw-naar-man seksmarkt, scrapen we ook⁸ twee andere sites (Hunqz en Boys4U) die zich richten op het homoseksuele man-naar-man segment. We hebben elke site in totaal acht keer gescraped in een periode van vier maanden. Onze laatste bron van internetgegevens is afkomstig van een klantensite, waar individuen hun ervaringen met sekswerkers kunnen bespreken en recensies van hun ontmoetingen kunnen plaatsen. Voor ons onderzoek zijn we vooral geïnteresseerd in een aantal gestructureerde gegevens die op de site worden vermeld, zoals betaalde prijzen of aangeboden diensten, om deze af te zetten tegen wat sekswerkers adverteren. Aangezien deze sites vooral sekswerkers vertegenwoordigen die online actief zijn, vullen we dit aan met gegevens die Violet en Espace P hebben verstrekt op basis van hun outreach-activiteiten in 2023. Een overzicht van de timing van de webscraping is te vinden in Tabel 1.

Tabel 1: Timing van webscraping per site - elke \diamond vertegenwoordigt één sessie

	23 oktober	23 november	23 december	24 januari
Hunqz	$\diamond\diamond$	$\diamond\diamond$	$\diamond\diamond$	
Boys4U	$\diamond\diamond$	$\diamond\diamond$	\diamond	\diamond
Girlsreview				\diamond

We zijn ervan overtuigd dat deze bronnen de grote meerderheid van de online actieve sekswerkers dekken, maar toch zien we een proportie nog over het hoofd. Het gebruik van sociale media en andere communicatiekanalen zoals Whatsapp, Telegram of Signal is toegenomen onder sekswerkers en is een nieuwe manier geworden om in contact te komen met klanten. Deze nieuwe kanalen zijn minder zichtbaar dan online advertentiesites omdat lidmaatschap van gesloten groepen vaak een vereiste is, waardoor het voor

⁸ Dat wil zeggen dat we systematisch en automatisch informatie verzamelen en extraheren van deze sites en deze organiseren op een manier die geschikt is voor analyse.

onderzoekers en sociale organisaties arbeidsintensief is om een voet tussen de deur te krijgen en op zijn minst enig overzicht te houden:

Maar die telegramgroepen, daar zijn wij ook nog niet genoeg in. Daar voelen we ook van, er zit nog zoveel meer. Ja en dat zijn zowel inderdaad bepaalde termen - en de termen veranderen de hele tijd - maar ook sommige groepen moet je gewoon de naam van weten en hebben niks te maken met sekswerk. (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Of een ander voorbeeld:

on a vu arriver une jeune fille, 18-19 ans et à un moment donné, je lui dis " comment tu trouves tes clients? ". Et alors elle a dit " j'ai un profil Instagram ". Et je dis, "eh t'es quoi? c'est explicite sur Instagram? ". Et elle me dit " pas du tout! je mets une photo d'un genou dans mon jean. Je neemt een klein zinnetje op van het genre 'aujourd'hui je suis ouverte à tous les possibles', et puis ça défile dans les MPs ". Et alors elle dit, " le truc, c'est qu'à partir du moment où je suis moi aller vers des profils de ce type-là, qui était éventuellement légèrement plus explicites, le système, l'algorithme lui a, l'a exposé à des gens qui étaient eux-mêmes consommateurs de ces sites plus explicites. (Quentin, coördinator Espace P Luik, Luik (2)).

Deze nieuwe manieren van contact met klanten maken het bijzonder moeilijk om een volledig beeld te krijgen van wie er in de prostitutie werkt. Toekomstig onderzoek zal deze uitdagingen moeten aanpakken om te beoordelen hoe groot hun aandeel is in de totale populatie van sekswerkers en of deze groep op betekenisvolle manieren verschilt.

Voor de kwalitatieve gegevens organiseerden we tussen september 2023 en maart 2024 zeven focusgroepen in zes Belgische steden. Alle focusgroepen werden geleid door dezelfde lijst met items om de vergelijkbaarheid tussen de verschillende steden te garanderen en werden geleid door drie verschillende interviewers. Elke focusgroep duurde 1,5 tot 3 uur. In totaal namen 26 experts deel aan de focusgroepen en we hielden één extra interview met een expert van Isala naast interviews met vier sekswerkers en één interview met een manager van een massagesalon. We hebben twee extra focusgroepen gehouden. De eerste werd georganiseerd met twee juridische experts om het juridische aspect van decriminalisering te bespreken, en de andere werd georganiseerd met twee leden van de federale politie met expertise op het gebied van mensenhandel om hun standpunten en zorgen te bespreken. Een volledig overzicht staat in Tabel 2.

Tabel 2: Focusgroepen - Locatie, datum en deelnemers

Onderwerp	Locatie	Datum	Deelnemers
Prostitutie in Genk - Gemeenteambtenaar maatschappelijk werker	Genk	12-09-23	2
Prostitutie in Gent - Politie en maatschappelijk werker	Gent	18-09-23	2
Prostitutie in Antwerpen - Gemeenteambtenaar maatschappelijk werkers	Antwerpen	22-09-23	4
Prostitutie in Luik (1) - Stadsambtenaren, maatschappelijk werkers en wetenschappers	Luik (1)	16-10-23	7
Prostitutie in Luik (2) - Stadsambtenaren, politie en maatschappelijk werkers	Luik (2)	08-11-23	6
Prostitutie in Brussel - Maatschappelijk werkers	Brussel	22-11-23	2
Prostitutie in Charleroi - Maatschappelijk werkers	Charleroi	11-03-24	3
Interview vertegenwoordiger Isala	Online	06-12-23	1
Interviews en focusgroep sekswerkers	Diverse locaties	Tussen november 2023 en maart 2024	4
Interview manager massagesalon	Mechelen	10-10-23	1
Focusgroep federale politie-experts over mensenhandel	Online	29-09-23	2
Focusgroep juristen Antwerpen	Online	22-11-23	2

Gezien het budget en de tijdsdruk was het onmogelijk om een representatieve steekproef van sekswerkers te interviewen. Wat betreft de sekswerkers die we wel interviewden, besloten we af te zien van een echt onderzoek naar hun ervaringen en vroegen we hen te reflecteren op wat de experts in de focusgroepen met ons deelden om hen de kans te geven te reageren op deze bevindingen, desgewenst op basis van hun eigen ervaringen.

We waren in staat om snel grote hoeveelheden informatie te verzamelen via het internet, maar de aard van de gegevens (d.w.z. vaak zelfgerapporteerd, beperkte transparantie) legt strikte beperkingen op aan de analyses die we kunnen uitvoeren. Het zou wenselijker zijn om herhaalde grootschalige enquêtes met informatie over sekswerkers (en klanten) te analyseren. Alleen dan zal het mogelijk zijn om prostitutie in dezelfde mate te onderzoeken als andere (geformaliseerde) markten. Dit fenomeen is niet eigen aan België en is volgens

ons een van de grootste obstakels voor het verzamelen van geloofwaardig en robuust wetenschappelijk bewijs over dit onderwerp. Een van de conclusies van de systematische review van de wereldwijde wetenschappelijke literatuur die we uitvoerden, is inderdaad dat grootschalige kwantitatieve analyses schaars blijven, in tegenstelling tot de rest van de literatuur over sociale wetenschappen. In plaats daarvan moeten onderzoekers het vaak doen met kleinere, niet-willekeurige steekproeven die leiden tot conclusies zonder of met beperkte externe validiteit.

Hoewel dergelijk onderzoek cruciaal is en zal blijven om de ervaringen van sekswerkers te begrijpen, zal het niet volstaan om ons een breed overzicht te geven van prostitutie in België. In plaats daarvan zijn enquêtes of diepte-interviews en focusgroepen van een representatief staal van sekswerkers dringend nodig. Zonder dergelijke informatie kan het beleid niet adequaat geïnformeerd worden. Prostitutie is nu gedecriminaliseerd, maar het verzamelen van informatie over een reeks resultaten voor sekswerkers (bv. mentaal welzijn of socio-economische status), klanten en derden blijft even belangrijk als altijd, zo niet belangrijker als het de bedoeling is om de legitimiteit van de sector verder te verankeren en de rechten van sekswerkers naar behoren te waarborgen.

a. Redlights

Aangezien we konden samenwerken met Redlights, was het scrapen van de site niet nodig. In plaats daarvan kregen we twee golven van gegevens⁹⁹ die ze op hun servers hadden opgeslagen en waartoe we toegang hadden via een externe repository. Veel van de gegevens bevatten openbaar beschikbare informatie. Er zijn extra variabelen die we konden opnemen, vooral vanaf mei 2022, toen Redlights begon te vragen om een identiteitsbewijs van individuen die een nieuwe account aanmaakten. Dit geeft ons meer gepseudonimiseerde en betrouwbare informatie over de nationaliteit of leeftijd van een persoon, die betrouwbaarder zou moeten zijn dan wat zelf gerapporteerd wordt.

De eerste (tweede) golf van de gegevens bevat informatie over 252.020 (265.161) advertenties gekoppeld aan 85.378 (89.341) verschillende accounts. Een opmerking over de structuur van Redlights is hier op zijn plaats. Iedereen kan gratis een account aanmaken. Elke account is op zijn beurt gekoppeld aan een profiel dat tot vijf advertenties kan maken. Eén advertentie staat niet gelijk aan één sekswerker, noch staat één account noodzakelijkerwijs gelijk aan één sekswerker. Iedereen kan een account aanmaken en dat geldt natuurlijk ook voor personen die niet van plan zijn om sekswerk te gaan doen, maar misschien een account aanmaken uit nieuwsgierigheid of om andere redenen. Ten tweede kan een sekswerker die een account heeft aangemaakt besluiten om deze te delen met een andere sekswerker - hoewel ze hier niet toe worden aangezet omdat het aanmaken van een account gratis is - of ze kunnen ervoor kiezen om meerdere accounts aan te maken om hun zichtbaarheid te vergroten, een uitkomst die veel waarschijnlijker is. We zullen daarom niet proberen het aantal actieve sekswerkers op Redlights (of een andere site) te tellen om verkeerde interpretaties te voorkomen.

Het feit dat we niet met volledige zekerheid alleen sekswerkers kunnen isoleren is jammer, maar weerhoudt ons er niet van om analyses uit te voeren, hoewel we voorzichtig moeten zijn bij het interpreteren van de resultaten. We hebben verschillende manieren om

⁹⁹ Op 19th oktober en 8th januari

accounts uit te sluiten die waarschijnlijk zijn aangemaakt door iemand die niet als sekswerker werkt. Bijvoorbeeld, een variabele die aangeeft hoeveel credits - gebruikt om de zichtbaarheid van een advertentie te vergroten - zijn gekocht door een account of hoe vaak een account is gemarkeerd als *favoriet* door een ander account kan onderscheid maken tussen degenen die hun account gebruiken voor professionele doeleinden en degenen die dat niet doen. Het isoleren van het deel van de steekproef dat alleen accounts en advertenties bevat die credits hebben gekocht en als favoriet zijn gemarkeerd, kan fungeren als een robuustheidscontrole om te zien of de resultaten die we verkrijgen worden veroorzaakt door accounts waarvan het waarschijnlijker is dat ze niet van een sekswerker zijn.

Bovendien, als we geïnteresseerd zijn in steekproefgemiddelden (bijv. gemiddelde leeftijd), is het onwaarschijnlijk dat het feit dat we sekswerkers niet met zekerheid kunnen lokaliseren de resultaten veel in één van beide richtingen beïnvloedt; het grote aantal profielen en advertenties zou een deel van de bezorgdheid hier moeten wegnemen. Tot slot zijn we niet zo bezorgd dat klanten in onze gegevens terechtkomen, hoewel we deze mogelijkheid niet volledig kunnen uitsluiten. Redlights biedt de mogelijkheid om een klantenaccount aan te maken, wat volledig gescheiden is van een account voor sekswerkers.

Een andere tekortkoming van de gegevens is dat ze veel ontbrekende waarden bevatten. Dit is niet het geval bij meer algemene informatie (bv. leeftijd of geslacht), maar het legt wel beperkingen op voor andere variabelen, vooral de gerapporteerde prijzen en aangeboden diensten. Desondanks houden we ongeveer 40.000 advertenties over in onze schattingen die de meest uitgebreide lijst van variabelen bevatten.

b. Hunqz en Boys4U

Hoewel onze RL-gegevens advertenties van homo- en biseksuele mannen bevatten, adverteert deze bevolkingsgroep meestal op verschillende sites zoals Hunqz en Boys4U. Daarom hebben we beide sites zes keer gescraped over een periode van drie maanden, wat resulteerde in een ongebalanceerde paneldataset omdat niet alle advertenties elke keer werden geobserveerd.

De Hunqz-gegevens bevatten 7.995 observaties voor 2.206 unieke advertenties, terwijl de Boys4U-gegevens aanzienlijk beperkter zijn met een totaal van 802 advertenties voor 256 unieke profielen. Beide datasets zijn op verschillende manieren beperkt. Voor Hunqz observeren we een aanzienlijk aantal advertenties over een relatief korte periode, maar de informatie in deze advertenties is vrij beperkt. De gegevens bevatten enkele zelfgerapporteerde kenmerken zoals geslacht, leeftijd, etniciteit of seksuele geaardheid, evenals de gerapporteerde locatie van het individu. De rest van de variabelen zijn meestal vrij oppervlakkig: ze omvatten indicatoren voor de vraag of bepaalde fetisjen mogelijk zijn, of ze geven gewoon aan of de persoon die de advertentie maakt klanten ontvangt of zelf naar de klanten toe gaat. We hebben ook informatie over het uurtarief (d.w.z. de prijs) voor meer dan de helft van alle waarnemingen. De Boys4U-gegevens daarentegen zijn vergelijkbaar zeer beperkt in steekproefgrootte, maar bevatten wel informatie over het type seksuele diensten dat wordt aangeboden (bijv. veilig of niet, chemisch vriendelijk of niet) naast dezelfde variabelen die beschikbaar zijn voor Hunqz (behalve wanneer een account is aangemaakt).

c. Girlsreview

Onze laatste dataset betreft klanten. Girlsreview is een site waar klanten beoordelingen kunnen achterlaten over hun interacties met sekswerkers. De eerste beoordeling van een sekswerker opent een nieuw onderwerp, en andere klanten kunnen dan hun beoordeling toevoegen aan dat onderwerp of de discussie aanvullen door een opmerking achter te laten. Dit kan resulteren in meerdere discussiepagina's met veel verschillende recensies. Girlsreview is de opvolger van een andere site (Hookers) die een paar jaar geleden werd gesloten vanwege een datalek. Daarom beslaan de gegevens enkel een periode van eind juni 2021 tot eind 2023.

We zien 28.692 individuele bijdragen aan de verschillende fora, waarvan 4.218 beoordelingen voor 2.866 verschillende sekswerkers. De klant rapporteert alle informatie en bevat een aantal basiskennmerken zoals leeftijd, etniciteit en geslacht, evenals informatie met betrekking tot de interacties, waaronder de duur van de ontmoeting, de betaalde prijs en de ontvangen diensten. We kunnen zowel de sekswerker als de klant identificeren en volgen in de tijd. De belangrijkste beperking van deze dataset is dat die enkel Vlaanderen en, in mindere mate, de regio Brussel vertegenwoordigt. Voor het Franstalige deel van België hebben we de mogelijkheid onderzocht om youppie.net te scrapen, een site die vergelijkbaar is met Girlsreview. Deze site heeft echter een groot nadeel: het bevat geen gestructureerde recensies. Soms zouden we zelfs niet in staat zijn om een bepaalde sekswerker aan een sector toe te wijzen, laat staan meer te weten te komen over de details van hun interacties met klanten zonder een grondige analyse van de tekstuele gegevens, wat onmogelijk bleek binnen het tijdsbestek van het project. Wanneer we ons wenden tot een analyse van de door klanten gerapporteerde gegevens, zullen we altijd het voorbehoud maken dat deze alleen van toepassing is op Vlaanderen en Brussel.

4. Hedendaags sekswerk

De prostitutie markt heeft lange tijd in clandestiene omstandigheden gefunctioneerd, waardoor de ondoorzichtigheid van de sector werd behouden. Historisch gezien zijn er weinig tot geen systematische gegevens verzameld, op enkele uitzonderingen na waaronder rapporten opgesteld door wetshandhavers (zie bijv. André, 2020) en maatschappelijke organisaties die hulp bieden aan sekswerkers. In dit hoofdstuk putten we uit verschillende gegevensbronnen, zowel kwantitatief als kwalitatief, om een stand van zaken op te maken van prostitutie in België. Geen enkele bron zal ons op zichzelf een volledig beeld kunnen geven, noch zijn ze allemaal representatief voor België als geheel. Wat we beschrijven is de kant van de prostitutie markt die we kunnen observeren, hetzij via onlineadvertenties of via outreach organisaties. Het is onvermijdelijk dat hierdoor een onbekend deel van de sekswerkers buiten beschouwing blijft. Hoewel we dus een nulmeting kunnen bieden, is er meer tijd en werk nodig om de hele sector goed in kaart te brengen.

Om een basis van de Belgische prostitutie markt vast te stellen zullen we kijken naar: (a) de demografische samenstelling van actieve sekswerkers; (b) enkele marktkenmerken zoals de prevalentie van verschillende segmenten, prijzen en aangeboden en uitgewisselde diensten; (c) de geografie van de verschillende segmenten van de prostitutie markt en de mobiliteit van sekswerkers; (d) de uitdagingen waarmee sekswerkers geconfronteerd worden; (e) en we eindigen met een bespreking van seksuele uitbuiting en mensenhandel in de prostitutie.

a. Demografie

Zoals beschreven in het vorige hoofdstuk, hebben we in de loop van dit project verschillende gegevensbronnen verzameld. Deze omvatten zowel kwantitatieve gegevens in de vorm van advertentiesites en klantenfora, als kwalitatieve gegevens in de vorm van focusgroepen met experts of andere belanghebbenden en interviews met sekswerkers. Onze primaire bron in de eerste categorie is Redlights, dat twee grote voordelen heeft: (1) Redlights is de marktleider in advertenties en dekt als dusdanig een groot deel van het privé- en escortsegment van de Belgische prostitutiesector; (2) vanaf mei 2022 moeten sekswerkers die zich willen registreren op Redlights een identiteitsbewijs voorleggen. Deze twee elementen stellen ons in staat om enkele demografische basiskenmerken (met name leeftijd en nationaliteit) van sekswerkers in België uit te werken. Onze tweede bron is gebaseerd op informatie verzameld bij experts uit het veld (d.w.z. vertegenwoordigers van verenigingen, de politie en lokale autoriteiten) tijdens focusgroepen in Luik, Charleroi, Brussel, Gent, Genk en Antwerpen, evenals interviews met andere experts, sekswerkers, en een bordeelmanager.

i. Leeftijd, gender en seksuele geaardheid

Tabel 3 toont de gemiddelde leeftijd van de maker van een profiel op Redlights, zoals vermeld op hun identiteitsbewijs, en de zelfgerapporteerde leeftijd van profielen op Hunqz en Boys4U. Deze laatste twee sites zijn, zoals gezegd, opgenomen om het marktsegment van de mannelijke sekswerkers (MSW) beter te dekken¹⁰. De gemiddelde leeftijd op RL is 32,10 jaar en is redelijk gelijk over de gerapporteerde genderidentiteiten¹¹. De zelfgerapporteerde leeftijd op Hunqz en Boys4U is iets lager, maar een dergelijke daling zou verwacht moeten worden op basis van de veronderstelling dat sekswerkers een prikkel hebben om een lagere leeftijd te rapporteren aan klanten. We hebben weinig waarnemingen voor de andere gerapporteerde genderidentiteiten voor Hunqz, maar ook zij rapporteren consistent een lagere leeftijd. Hoewel we geen tijdreeksgegevens hebben om de leeftijd van sekswerkers te beoordelen, beweren experts dat de profielen in het privésegment zijn veranderd van meer ervaren personen die in clubs of bordelen hadden gewerkt en een verlangen hadden om onafhankelijk te zijn, naar nu jongere sekswerkers die in het privésegment beginnen:

Pour nous c'était avant, je veux dire il y a 10 ans, c'était un profil de de vieilles baroudeuses de la prostitution, qui étaient revenues des bars, qui étaient revenues des macs, qui étaient revenues des compagnons, qui étaient revenues de tout ça, et qui avaient décidé de mener sa barque toute seule, et qui ne voulaient plus entendre parler de milieu. (Quentin, coördinator Espace P Liège, Luik (2)).

¹⁰ Merk op dat wanneer we verwijzen naar het marktsegment van mannelijke sekswerkers, we verwijzen naar mannen die seks hebben met mannen, tenzij anders vermeld.

¹¹ In dit rapport maken we gebruik van verschillende gegevensbronnen. In onze discussie gebruiken we dezelfde terminologie als op elke site, elk document of elke dataset. Redlights maakt bijvoorbeeld geen onderscheid tussen transmannen en transvrouwen en biedt alleen een (vermoedelijk) allesomvattende transcategorie. Uit noodzaak doen wij hetzelfde.

Tabel 3: Leeftijd per geslacht - RL, Hunqz en Boys4U

Identiteitsbewijs - Redlights		
	Gemiddelde (SD)	N
Leeftijd	32.10 (8.70)	40,717
Vrouw	32.16 (8.70)	34,262
Mannelijk	32.06 (9.48)	3,596
Trans	31.37 (7.49)	2,858
Zelfgerapporteerd - Hunqz		
Leeftijd	29.42 (7.28)	2,206
Mannelijk	30,27 (7,84)	1.152
Transman	27,83 (4,61)	18
Transvrouw	26,90 (4,13)	58
Non-binair	27,62 (6,04)	13
Andere	28,6 (6,88)	10
Zelfgerapporteerd - Boys4U		
Leeftijd		
Mannelijk	30,73 (7,32)	229

Tabel 4 is een kruistabel van zelfgerapporteerd geslacht en seksuele geaardheid voor zowel RL als Hunqz met relatieve (cel)frequenties. Zoals verwacht rapporteren de meeste sekswerkers op RL zichzelf als vrouwelijk (78,49%)¹². Ongeveer 10,01% tot 11,5% identificeert zich respectievelijk als trans of man. In het geval van MSW op Hunqz geeft 93,32% aan man te zijn. Het geslacht wordt niet expliciet gerapporteerd op Boys4U, maar gezien de naam en het doel van de site gaan we ervan uit dat het (bijna) uitsluitend mannelijke sekswerkers zijn.

Meer dan 72% van alle sekswerkers op RL identificeren zich als heteroseksueel, bijna een kwart als biseksueel en de resterende 4% als homoseksueel. Vrouwelijke sekswerkers (VSW) identificeren zich het vaakst als heteroseksueel (ca. 79%) en het minst vaak als homoseksueel (0,28%), een opvallend cijfer dat ofwel impliceert dat lesbische sekswerkers op verschillende locaties werken, extreem beperkt in aantal zijn in verhouding tot hun aandeel in de algemene bevolking, dat ze aangeven biseksueel te zijn om hun mogelijke klantenbestand uit te breiden, of een combinatie van al het bovenstaande. Sekswerkers die zich identificeren als trans geven daarentegen vaker aan biseksueel (44,58%) of homoseksueel (26,04%) te zijn. Voor mannelijke sekswerkers liggen de cijfers ergens daartussenin. Meer dan 61% identificeert zich als heteroseksueel, meer dan een kwart als biseksueel en 12,45% als homoseksueel.

Het is eigenaardig dat er een groot aantal heteroseksuele mannelijke accounts op Redlights zijn, gezien het gebrek aan analyses en besprekingen van seksuele diensten tussen mannen en vrouwen in de Belgische wetenschappelijke literatuur. Deze profielen kunnen mogelijk niet-sekswerkers vertegenwoordigen die een Redlights-account aanmaken om niet-professionele redenen (bv. uit nieuwsgierigheid). We hebben informatie over een indicator die weergeeft hoeveel credits - gebruikt om iemands zichtbaarheid op de site te vergroten - zijn gekocht door een bepaalde account. Een hoger aantal credits suggereert meer investeringen in iemands veronderstelde professionele inspanningen, terwijl het ontbreken van credits zouden kunnen aangeven dat de persoon achter het profiel niet geïnteresseerd is in het vergroten van zijn zichtbaarheid, misschien omdat hij geen professionele doelen nastreeft of omdat hij meer tijd en geld investeert in verschillende sites die gespecialiseerd zijn in seksuele diensten tussen mannen en vrouwen¹³. De verschillen tussen de geslachten zijn groot: terwijl trans- en vrouwelijke accounts gemiddeld respectievelijk 3113,98 en 1121,65 credits kopen, daalt dat aantal tot 76,14 voor mannelijke accounts en koopt meer dan de helft helemaal geen credits. Slechts 5% respectievelijk 10% van de trans- en vrouwenrekeningen koopt geen credits. Als we deze accounts zonder credits uit de steekproef halen, daalt het aandeel mannelijke advertenties op Redlights naar 5,53%, zijn de trans-advertenties goed voor 9,19% en de vrouwelijke advertenties voor de resterende 85,27%.

¹² Merk op dat Redlights geen cisgender categorisering bevat. Er is wel een transgender categorie, maar deze maakt geen onderscheid tussen transmannen en transvrouwen. We kunnen er niet zeker van zijn of alle profielen die zich als vrouw identificeren cis-vrouwelijk zijn, noch kunnen we er zeker van zijn of een profiel dat zich als transgender identificeert een transman of transvrouw is, hoewel de aard van de site het laatste suggereert. We zullen daarom gewoon de categorieën zoals weergegeven op Redlights handhaven en aannemen dat het grootste deel van degenen die zich identificeren als transgender in feite transvrouwen zijn.

¹³ Een niet exhaustieve zoektocht naar advertentiesites voor mannelijke sekswerkers en vrouwelijke klanten levert weinig resultaten op. De bewering dat de duizenden mannelijke accounts op RL zich tot verschillende sites wendden, houdt weinig steek.

Hoewel Redlights de algemene marktleider is, herhalen we dat zij vooral het heteroseksuele (trans)vrouw-naar-man segment van de privé- en escortseksmarkt vertegenwoordigen. Mannelijke sekswerkers die zich richten op mannelijke klanten, hoewel niet geheel afwezig op Redlights, adverteren regelmatig op andere sites (bijv. Hunqz en Boys4U). Gezien het grote aantal advertenties op deze laatste sites - bijna uitsluitend van sekswerkers die zich identificeren als bi- of homoseksuele mannen - is het zeer waarschijnlijk dat deze tabel het totale aantal bi- en homoseksuele mannelijke sekswerkers onderschat. Helaas kunnen we de verschillende sites niet met elkaar in verband brengen.

Tabel 4: Geslacht en seksuele geaardheid - RL en Hunqz

Redlights	Geslacht			
Seksuele geaardheid	<i>Mannelijk</i>	<i>Trans</i>	<i>Vrouw</i>	<i>Totaal</i>
<i>Heteroseksueel</i>	7,08%	2,94%	62,07%	72,09%
<i>Biseksueel</i>	2,99%	4,46%	16,20%	23,65%
<i>Homoseksueel</i>	1,43%	2,61%	0,22%	4,26%
<i>Totaal</i>	11,50%	10,01%	78,49%	100%

Hunqz	Geslacht					
Seksuele geaardheid	<i>Mannelijk</i>	<i>Transman</i>	<i>Transvrouw</i>	<i>Niet binair</i>	<i>Andere</i>	<i>Totaal</i>
<i>Biseksueel</i>	33,83%	0,44%	1,41%	0,44%	0,53%	36,64%
<i>Homoseksueel</i>	56,68%	0,35%	0,35%	0,26%	0,35%	57,97%
<i>Andere</i>	2,37%	0,35%	0,44%	0,09%	0%	3,25%
<i>Queer</i>	0,44%	0%	0,26%	0,35%	0%	1,05%
<i>Recht</i>	0%	0%	0,97%	0%	0%	0,97%
<i>Trans</i>	0%	0,09%	0%	0%	0%	0,09%
<i>Totaal</i>	93,32%	1,23%	3,42%	1,14%	0,88%	100%

Tabel 4 toont de celfrequenties voor de kruistabellering van geslacht en seksuele geaardheid op basis van advertenties op Redlights (n = 53.238) en Hunqz (n = 1.138).

Deze beschrijvingen zijn gebaseerd op online advertentiegegevens die alleen betrekking hebben op de seksmarkten massage, privé en escort. De andere delen van de prostitutie worden geschetst aan de hand van gegevens van sociale organisaties zoals Violet en Espace P, die regelmatig outreachactiviteiten uitvoeren, en getuigenissen van experts die we verkregen tijdens de focusgroepen. Beginnend met raamprostitutie en bars, bevestigen experts dat de sekswerkers die de ramen bezetten of in bars werken bijna uitsluitend vrouwelijk zijn. Deze beweringen worden ondersteund door gegevens van de Stad Antwerpen tot 2021, waaruit blijkt dat 5 tot 8% van de ramen bezet wordt door transgender sekswerkers (TSW) en 0 tot 2% door crossdressers. Wat bars betreft: van de 134 sekswerkers die Violet in zo'n omgeving tegenkwam, waren er slechts twee mannelijk. Hoewel er rapporten zijn die aangeven dat TSW ramen bezetten in andere regio's van België, zijn ze eerder de uitzondering op de regel. In Luik werd vermeld dat mannen bijna uitsluitend via het internet werken. In bars is de tendens opnieuw dat de sekswerkers vrouwelijk zijn.

In een verslag van Violet op basis van hun outreachactiviteiten in 2022 (Violet, 2023), lijkt de implicatie te zijn dat TSW vooral actief zijn in het privésegment, als escorts, in grotere privéhuizen en in Antwerpse ramen. Er wordt geen melding gemaakt van hen in massagesalons, evenmin als van mannen die naar verluidt vooral in het privé- en escortsegment werken of, in mindere mate, op openbare plaatsen. Ook in de verschillende focusgroepen komt deze verdeling van de verschillende segmenten terug. Hoewel we niet uitsluiten dat mannen sporadisch ramen bezetten in bepaalde regio's of werken in massagesalons, lijken ze hoogstens eerder zeldzaam te zijn. Als we dieper ingaan op de straatprostitutie, zien we dat die in Luik grotendeels gedomineerd wordt door vrouwen in preciaire situaties:

Donc sur Liège, on remarque que la prostitution de rue, est quand même moins présente qu'il y a quelques années, avec un profil de femmes entre 25 et 45 principalement, qui sont polytoxicomanes pour la plupart. (Morgane, coördinatrice ICAR Wallonie, Luik (2)).

Hoewel er ook enkele meldingen zijn van transvrouwen, worden mannen slechts anekdotisch genoemd:

Il y a quand même quelques personnes qui sont transsexuelles, transgenres. Ik ben nog nooit een man tegengekomen in een straat, maar transgenders, er zijn er 2 of 3 die ik ben tegengekomen. (Noémie, gespecialiseerde opvoedkundige ICAR Wallonie, Luik (2)).

In grote lijnen had Espace P (2023) 5860 contacten in het Waalse Gewest in 2022, waarvan 88,4% vrouwelijk, 7,42% geïdentificeerd als transgender en 4,18% mannelijk¹⁴. Van alle gecontacteerde sekswerkers was meer dan 54% tussen 26 en 45 jaar oud. Espace P was ook actief in Brussel, waarvoor we statistieken hebben over hun hulpverleningsactiviteiten in 2023. Ze noteren dat 90,5% van de contacten vrouwelijk is, 6,1% transgender en 3,4%

¹⁴ Het is belangrijk op te merken dat deze contacten niet uniek zijn en als zodanig geen telling van sekswerkers weergeven. Het is heel goed mogelijk dat bepaalde sekswerkers meerdere keren zijn benaderd.

man. Ongeveer 69% is tussen de 25 en 44 jaar oud. Het relatief kleine aantal mannen komt deels doordat zij door andere organisaties worden benaderd (bijv. Alias) en als zodanig niet in de statistieken van Espace P zijn opgenomen. Violett heeft ook hun statistieken voor 2023 gedeeld. Hier is 66% tussen 25 en 44 jaar oud, terwijl 80,7% van de prostituees vrouw is, 9,8% man en 9,5% transgender. Hoewel de prostitutie markt ontegensprekelijk gedomineerd wordt door vrouwen, blijft het moeilijk om de geslachtsverdeling definitief vast te stellen. Mannelijke sekswerkers zijn in het verleden moeilijker te bereiken geweest, zoals in de focusgroepen naar voren kwam:

Oui, mais on ne le voyait pas, je dirais, il y a deux trois ans. Donc là, même sur quartier rouge, par exemple, on va voir qu'il y a beaucoup plus d'hommes qui se prostituent qu'auparavant, on disait que ça n'existait pas. (Valery, inspecteur principal, Luik (1)).

Zelfs als ze bereikt worden, identificeren sommigen zich gewoon niet als sekswerkers, ondanks het feit dat ze betaald worden in ruil voor seksuele diensten:

Ze identificeren zich ook niet per se met sekswerkers dus het zijn eerder data; betaalde data. Dus het is een heel andere wereld. (Imke, sociaal werker Violet, Gent).

Hoewel we uitspraken kunnen doen over de aanwezigheid van elk geslacht in verschillende segmenten en op verschillende locaties, is het op dit moment niet mogelijk om de precieze verdeling op nationaal niveau vast te stellen. Een eerste vereiste is om een idee te krijgen van de totale omvang van de prostitutiesector, maar dat is niet mogelijk gezien de gegevens waarover we beschikken. De literatuur bevat wel enkele schattingen voor Vlaanderen en deels Brussel en suggereert ongeveer 3.000 actieve sekswerkers, maar deze zijn beperkt tot online data (Azam, Hendrickx, et al., 2021). Als we de informatie van Violett en Espace P koppelen aan wat we waarnemen in de online gegevens, kunnen we ruwweg uitgaan van een geslachtsverdeling van 80% vrouwen en 20% gelijk verdeeld over mannen en TSW. De leeftijdsverdeling lijkt vrij uniform tussen de geslachten. De verschillen die we hebben waargenomen zijn mogelijk te wijten aan strategische rapportage in plaats van werkelijke leeftijdsverschillen.

ii. Nationaliteit

Hoe zit het met de nationaliteit van sekswerkers? We kunnen ons opnieuw wenden tot de RL-gegevens. Het voordeel van het verplicht stellen van een identiteitsbewijs op de website werpt hier echt zijn vruchten af. Door deze regel kunnen we de nationaliteiten beschrijven van sekswerkers die een account hebben aangemaakt op de site zonder te hoeven steunen op zelfgerapporteerde gegevens, hoewel er enkele asterisks blijven. De beschrijving blijft beperkt tot sekswerkers die privé werken, in het massagesegment of als escort. We kunnen dit aanvullen met gegevens van Violett, Espace P om sekswerkers te beschrijven die werken in raamprostitutie, in clubs en bordelen, of op straat. Deze laatste organisaties rapporteren geen nationaliteiten maar eerder subregio's (bijv. West-Europa, Azië, Latijns-Amerika...). Bovendien hebben we wel een identiteitsbewijs, maar kunnen we geen onderscheid maken tussen nationaliteit of land van herkomst. Het is heel goed mogelijk dat een sekswerker vanuit het buitenland aankomt in een Schengenland, daar een identiteitsbewijs bemachtigt en dit gebruikt om zich in te schrijven op RL in België.

Afbeelding 2 geeft een wereldwijd overzicht van het aandeel van elke nationaliteit - zoals gerapporteerd op het identiteitsbewijs dat is gebruikt om een profiel aan te maken - per RL-profiel dat actief is geweest in 2023 en dat minstens één keer geld heeft uitgegeven om hun account te promoten. Deze laatste beperking is bedoeld om accounts uit te sluiten die waarschijnlijk niet zijn aangemaakt door sekswerkers, zoals eerder besproken. De wereldkaart toont een duidelijke concentratie in Latijns-Amerika en een groot deel van West- en Oost-Europa - met uitzondering van Duitsland. China lijkt de uitschieter te zijn in (Oost-)Azië, waar Thailand met 0,14% het op één na grootste aandeel heeft. Er zijn slechts een paar accounts met een identiteitsbewijs van het Afrikaanse continent, wat erop zou kunnen wijzen dat deze sekswerkers niet zo vaak als escorts of in het privésegment werken.

Er zijn talloze redenen waarom sekswerkers uit bepaalde landen meer voorkomen dan uit andere. De politieke situatie van een land is vaak veelzeggend. Experts in de focusgroepen merkten op dat ze een aanzienlijke toename zagen van (transgender) sekswerkers uit Brazilië en Venezuela, mogelijk als gevolg van de opkomst van (extreem-)rechtse ideologie in het eerste land en de economische ineenstorting in het tweede. Op dezelfde manier kunnen LGBTQ+ individuen bepaalde landen ontvluchten om hun toevlucht te zoeken in België, zoals een deelnemer beweert:

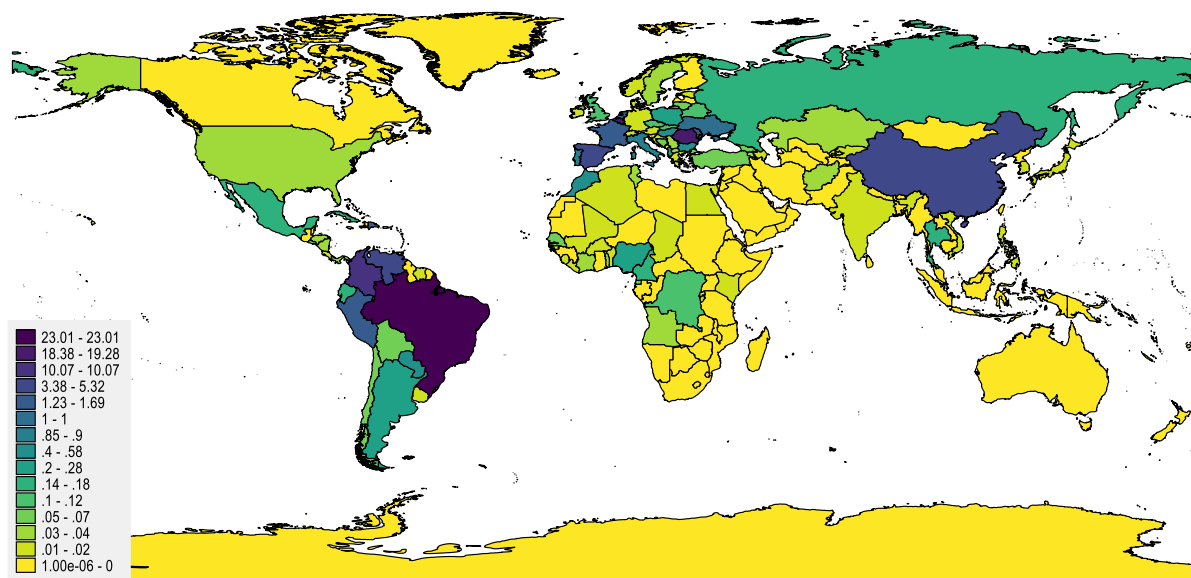
Omdat Georgië nu net op de lijst is gezet van gevaarlijke landen door wat op de Pride is gebeurd. Dus we denken wel dat een stijging is dat gaat verderzetten aangezien de kansen zo hoger zijn om papieren te krijgen en het daar onrustiger is geworden voor LGBT mensen. (Flor, maatschappelijk werker Boysproject, Antwerpen).

Dit maakt bepaalde groepen ook veel kwetsbaarder dan andere, wat we uitgebreid zullen bespreken in het hoofdstuk over kwetsbaarheden. Daarnaast kunnen sekswerkers ook via hun eigen netwerk in België terechtkomen:

C'est une organisation par les pairs. Et ça comme disait Kévin le disait aussi, les filles de Chine, d'Amérique latine, les brésiliennes, elles arrivent par d'autres filles. « J'ai un plan pour toi dans la prostitution » c'est connu. (Christian, Directeur Surya, Liège (1)).

Natuurlijk kunnen grotere organisaties die profiteren van mensenhandel achter deze wereldwijde mobiliteit zitten, die we ook zullen bespreken in het hoofdstuk over kwetsbaarheden.

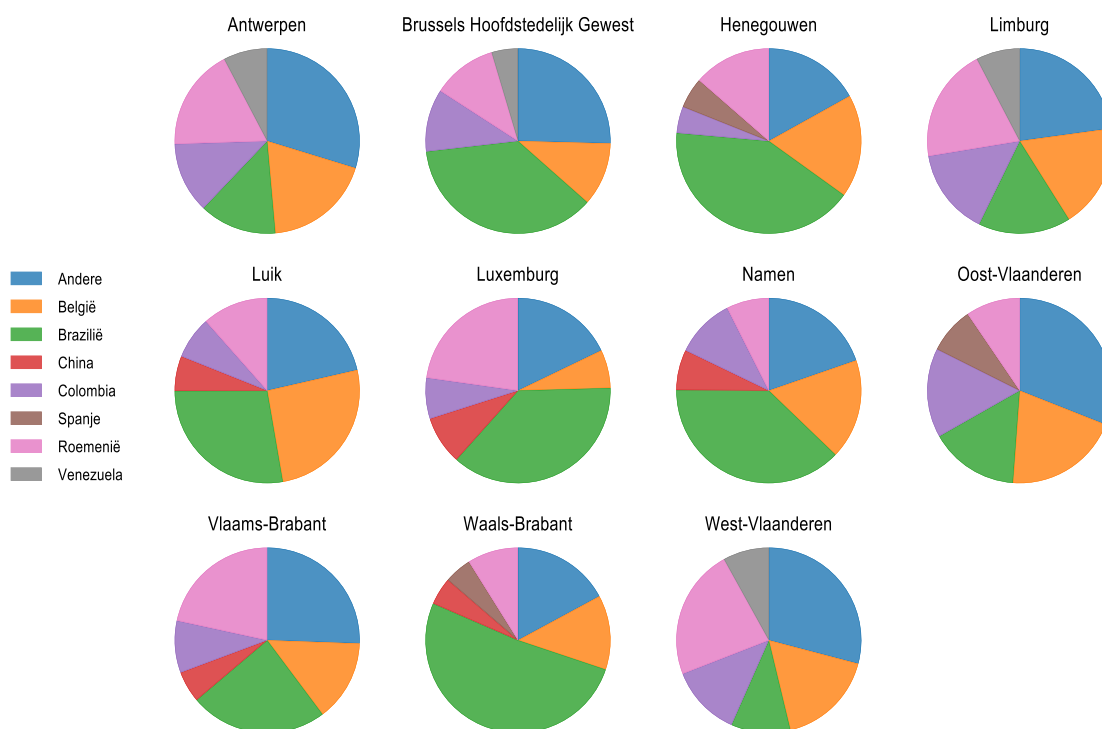
Afbeelding 2: Aandeel nationaliteit (ID) in profielen – RL

Opmerking: deze kaart toont het aandeel van elke nationaliteit zoals gerapporteerd op het identiteitsbewijs van de maker van een account van Redlights. Donkere kleuren staan voor hogere aandelen voor dat specifieke land, terwijl het omgekeerde geldt voor lichtere kleuren.

We kunnen verder gaan en kijken of de nationaliteiten verschillen tussen de Belgische provincies. Om dit te doen, moeten we de steekproef beperken tot alleen sekswerkers die klanten ontvangen op een privélocatie, aangezien alleen zij hun locatie (d.w.z. gemeente) in België rapporteren. Om de discussie wat in te perken selecteren we alleen de vijf meest voorkomende landen per provincie. De resultaten worden weergegeven in Afbeelding 3.

Afbeelding 3: Nationaliteit zoals vermeld op de identiteitsbewijzen per provincie - RL

Opmerking: elk cirkeldiagram toont de vijf meest voorkomende nationaliteiten gerapporteerd op een identiteitsbewijs per provincie en voegt het aandeel van "andere" nationaliteiten toe. Alleen sekswerkers die actief zijn in het privésegment zijn opgenomen.

Er zijn duidelijke interprovinciale verschillen wat betreft de nationaliteit van sekswerkers. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en Luxemburg zijn de provincies met het laagste aandeel Belgische profielen en hebben beide ongeveer 40% profielen met een Braziliaans identiteitsbewijs. Als we de Waalse en Vlaamse provincies vergelijken, is het duidelijk dat Braziliaanse profielen een groter aandeel hebben in de eerste regio. Hetzelfde geldt voor Venezolaanse accounts. Profielen met een Chinees identiteitsbewijs zijn meer geconcentreerd in Wallonië, met uitzondering van Vlaams-Brabant. Colombiaanse en Roemeense profielen komen wijdverspreid voor, maar lijken eerder wat te neigen naar Vlaanderen. Spaanse profielen behoren tot de vijf meest voorkomende in Oost-Vlaanderen, Henegouwen en Waals-Brabant.

Nogmaals, wat we hier rapporteren heeft betrekking op het privé- en escortsegment van de prostitutie. We kunnen ons wenden tot de wetenschappelijke literatuur en rapporten van hulporganisaties om de rest van de markt te beschrijven. Beginnend met Brussel, waar vastgesteld is dat een deel van de ramen in de Noordwijk bezet wordt door voornamelijk Nigeriaanse en, in mindere mate, Ghanese vrouwen, die vaak in erbarmelijke omstandigheden werken (Adeyinka et al., 2021). De cijfers van Espace P bevestigen dit, hoewel ze vooral wijzen op een groter aandeel Nigeriaanse vrouwen (19,84% van alle aangetroffen sekswerkers in Brussel). De meerderheid van de prostituees (29,35%) heeft volgens Espace P de Braziliaanse nationaliteit. Bijna alle vrouwen die werken in de bekendere Aarschotstraat zijn van Oost-Europese origine (Weitzer, 2014). Bijna 16% van

de ontmoetingen van Espace P in 2023 heeft namelijk de Albanese (8,35%), Roemeense (4,52%) of Bulgaarse nationaliteit (3,56%).

De verdeling op basis van de RL-gegevens komt relatief overeen met wat Violet rapporteert op basis van hun outreachactiviteiten in 2023. Zij vinden dat ongeveer 49% van de aangetroffen sekswerkers een West-Europese nationaliteit heeft, waarvan bijna de helft Belgisch is. Nog eens een vijfde is afkomstig uit respectievelijk Oost-Europa en Latijns-Amerika. De overige regio's vertegenwoordigen elk slechts 2-3% van de aangetroffen sekswerkers.

b. Markt

We kijken nu naar arbeidsmarktkenmerken zoals de activiteit per prostitutiesegment, prijzen en aangeboden en uitgewisselde diensten. Hiervoor gebruiken we advertentiedata (d.w.z. Redlights, Hunqz en Boys4U) en klantgerapporteerde ontmoetingen via de Girlsreview (GR) data. We herhalen dat terwijl de advertentiesites heel België bestrijken, GR enkel representatief is voor Vlaanderen en, in mindere mate, Brussel.

i. Segmenten

Tabel 5 toont het aandeel recensies (d.w.z. gestructureerde verslagen door klanten van hun ontmoetingen met sekswerkers) en discussies (d.w.z. berichten die geen recensies zijn en die zijn bijgedragen aan het forum van een bepaalde sekswerker) per segment van de prostitutiesector. Merk op dat we bepaalde grijze gebieden die niet altijd als prostitutie gedefinieerd worden, zoals sugar babies, die vooral onder studenten populairder zijn geworden, niet bespreken (zie bijv. Leroij & Maes, 2016; Maes, 2017; Upadhyay, 2021). Belangrijk om op te merken is dat GR alle TSW als een aparte categorie behandelt. Uit de focusgroepen leren we wel, zoals eerder vermeld, dat relatief weinig TSW in de raamprostitutie werken en dan nog lijkt het beperkt tot Antwerpen. Hoewel ze zich waarschijnlijk voornamelijk in het privé- of escortsegment bevinden, hebben we geen manier om ze definitief bij een van beide in te delen en daarom rapporteren we ze apart.

Tabel 5: Verdeling van recensies en besprekingen per segment - GR

Segment	Beoordelingen	Discussies	Violett ontmoetingen
Privé	40.61%	40.46%	23%
Escort	6.73%	9.51%	12%
Trans	6.90%	6.73%	NA
Raamprostitutie	19.27%	18.97%	23%
Bordelen	14.56%	10.18%	31%
Massage	10.86%	12.77%	8%
BDSM	1.07%	1.39%	NA
Openbare plaatsen	NA	NA	1%
Andere	NA	NA	1%
Opmerkingen	4,218	24,474	

Bron: www.girlsreview.nl

Over het geheel genomen vindt het grootste aandeel beoordelingen en discussies plaats in het privésegment met 40,61%. Gezien het feit dat we geen transsekswerkers hebben opgenomen, onderschatten we dit aandeel waarschijnlijk met een paar procentpunten. Met escorts die op bijna 7% zitten, levert het samennemen van deze drie categorieën een aandeel van 54,24% van alle recensies op, ruim meer dan de helft. Een studie uit 2019 (Adriaenssens & Hendrickx, 2019) kwam dit gecombineerde aandeel uit op 35,00%, wat wijst op een verschuiving naar met name het privésegment. Een dergelijke overgang, hoewel niet problematisch in een vacuüm, gaat gepaard met verschillende uitdagingen, vooral omdat sekswerkers moeilijker te bereiken worden voor hulporganisaties of wetshandhaving. Raamprostitutie daarentegen ligt iets onder de 20%, een duidelijke daling ten opzichte van de vorige schattingen die een aandeel van 33% meldden. Deze verschuiving van zichtbare vormen van prostitutie (bv. prostitutie aan het raam of op straat) naar het privésegment werd herhaaldelijk vernoemd in de focusgroepen in heel België:

Wij zien natuurlijk sinds 2017 al een verschuiving van de zichtbare sector naar de onzichtbare sector. Mede door internet en dergelijke. Corona heeft daar een goed zetje gegeven. (Lieve, Consulente Prostitutiebeleid Stad Antwerpen, Antwerpen).

[...] en de trend van de laatste... Jaren toch wel, en dat zien we ook wel in onze cijfers, is dat de thuisontvangst - dus alleen werkende sekswerkers los dat ze samen in een huis bijvoorbeeld zijn maar op zichzelf zelfstandig werken - aan het toenemen is. (Maatschappelijk werker Violett, Genk).

La mutation dans le secteur, je pense qu'elle est générale. Vers l'internet, la digitalisation de la prostitution, je pense que c'est vraiment le constat général. (Kévin, politiecommissaris, Luik (1)).

Mais en tout cas nous autres par rapport aux privés - parce que maintenant ils sont tous privés : une fois qu'on est sur internet, on peut considérer ça comme une privée -c'est toutes celles qui auraient été en rue avant et qui se trouvent là-bas ; mais on peut plus les rencontrer en rue. On en rencontre encore... quoi? 10, c'est tout. Et celles-là elles ne sont pas sur internet. (Martine, coördinatrice Entre 2 Wallonie, Charleroi).

De komst en voortdurende opkomst van internetadvertenties is natuurlijk een aanvullende, zo niet doorslaggevende factor, omdat het contact met potentiële klanten vergemakkelijkt wordt. De COVID-19 pandemie heeft deze verschuiving nog versneld (Azam, Adriaenssens, et al., 2021). Sommige etablissementen die gedwongen werden te sluiten, zijn nooit heropend en de sluitingen leken sekswerkers expliciet in de richting van commerciële privéseks te hebben geduwd:

Dan de tweede periode dat ze gesloten hebben zijn er veel in privé gegaan. Appartementen, thuisontvangst. Ook vaste klanten die ze hier hadden, die ze dan thuis bleven ontvangen enzovoort. (Nico, teamleider MEPROS, Gent).

We hebben toen ook de cijfers opgevraagd bij Red Lights en dat waren eigenlijk communicerende vaten. Lockdown en thuisontvangst piek. (Lieve, Consulent Prostitutiebeleid Stad Antwerpen, Antwerpen).

In een vorig hoofdstuk merkten we op dat het profiel van vrouwen die privé opereren veranderd is, van meer ervaren sekswerkers naar mensen die net begonnen zijn. Dit zorgt niet alleen voor een toename in het privésegment van de prostitutie, maar suggereert ook een onwil om andere, meer zichtbare sectoren te betreden. Die evolutie leidt op haar beurt tot een meer gefragmenteerde markt met minder sociale cohesie tussen sekswerkers, zoals een expert in Wallonië bevestigt:

Là maintenant, on a de plus en plus de personnes qui commencent par ce système-là et qui n'ont aucune envie d'aller montrer dans des vitrines, et qui n'ont aucune envie non plus d'une cohésion sociale avec d'autres TDS, et qui parfois ne s'identifient pas, pour les plus jeunes qui ne s'identifient pas comme TDS. (Quentin, coördinator Espace P Luik, Luik (2)).

Hoewel privéprostitutie de afgelopen jaren dus behoorlijk is toegenomen, zijn er voorbeelden van andere locaties, voornamelijk AirBnB's maar ook enkele hotels, die aan belang hebben gewonnen:

Dat was een hotel dat op bij AirBnB adverteerde voor hun kamers en toen zijn daar prostituees binnengekomen. En al maar meer. En uiteindelijk is het nu uitsluitend voor prostituees. (Nico, teamleider MEPROS, Gent).

Nu gebeurt veel in AirBnB's... Komen nu zeer veel in beeld, die gehurd worden om aan prostitutie te doen. Dat is echt wel een heel sterke opkomst van die AirBnB's die gehurd worden. (Danny, Hoofdinspecteur - Sectiechef mensenhandel Oost-Vlaanderen).

De werkomstandigheden in deze AirBnB's kunnen beter zijn dan de soms desolate ramen in bepaalde regio's, wat de verschuiving naar meer privé-prostitutie verder zou kunnen stimuleren:

On voit même au niveau des conditions de logement pour venir pour ce que ce que Christian disait, on voit en quelques années, les filles vont dans du Airbnb, et franchement on retrouve c'est bien, c'est un bon logement, le client à mon avis doit se sentir à l'aise, c'est pour ça pour moi que les bars rue Varin, ça va tomber en désuétude, quand on va à l'intérieur c'est misérable... les conditions et pour le client et pour la fille... (Valery, inspecteur principal, Luik (1)).

Naar verluidt organiseren sekswerkers zich ook om in deze omstandigheden te kunnen werken en regelen ze hun eigen diensten:

Elles ont leur coiffeuse, les esthéticiennes qui viennent... Chez les brésiliennes, il y a toute une organisation qui est derrière... (Christian, Directeur Surya, Luik (1)).

De verschuiving naar commerciële seks op een privé of thuislocatie kan de onafhankelijkheid en agency van sekswerkers hebben vergroot. Ze lijken meer controle te hebben over hun eigen werkomgeving en kunnen vrijelijk een locatie uitzoeken om te verblijven via AirBnB - op voorwaarde dat ze niet gediscrimineerd worden door de huiseigenaren, wat maar al te vaak gebeurt.

Ontmoetingen of recensies in massagesalons maken een veel kleiner deel uit dan eerder onderzoek suggereert (zie bv, Adriaenssens & Hendrickx, 2019), met een daling van 18% naar bijna 11%, terwijl bordelen goed zijn voor bijna 15% van alle recensies, wat redelijk vergelijkbaar is met wat in voorgaande jaren is gevonden. Tot slot is het nichesegment van BDSM goed voor 1% van alle recensies. Hoewel deze cijfers alleen de situatie in Vlaanderen kunnen beschrijven, werd de daling in massagesalons ook opgemerkt door een deelnemer in Luik:

De massagesalons, om weer naar huis te gaan, zijn een beetje te klein in Luik, er zijn er niet meer dan drie. Et ceux qui ferment ne sont pas réouvverts. (Valery, hoofdinspecteur, Luik (1)).

De gegevens van het klantenforum suggereren een ontwikkeling die wordt herhaald door experts in de focusgroepen aan beide zijden van de taalbarrière: een overgang van zichtbare en meer traditionele raamprostitutie naar onzichtbare commerciële privéseks.

Gezien de gegevens die we tot onze beschikking hebben, kunnen we de groep MSW helaas niet op dezelfde manier opnieuw verdelen. Advertenties op Hunqz geven aan of ze met een klant willen afspreken bij de klant thuis of in een hotel, bij de sekswerker thuis of allebei. Wat we vinden is dat 82,59% van alle accounts aanbiedt om af te spreken in een hotel of op de locatie van de klant. Toch biedt ook 56,95% van de accounts aan om op hun eigen locatie te ontvangen, wat aangeeft dat veel advertenties onverschillig zijn tussen verhuizen naar de gewenste locatie van de klant of ontvangen op een privélocatie. Van de Boys4U profielen vonden we dat 86,72% aangaf klanten op hun eigen locatie te kunnen ontvangen, terwijl 80,08% naar een andere locatie kon reizen. Hoewel het aandeel dat bereid is om klanten op een privélocatie te ontvangen hier groter is, bevestigt dit nogmaals de flexibiliteit van MSW, vooral in vergelijking met VSW. Inderdaad, van alle niet-mannelijke Redlights advertenties, geeft 18,66% aan dat ze escort zijn en zijn ze vermoedelijk bereid om te reizen naar een locatie van de voorkeur van de cliënt - zij het hun huis, een hotel, of gehuurde locatie - terwijl 75,72% cliënten ontvangt op een privé locatie.

Als we kijken naar de andere segmenten, hebben we al vastgesteld dat er weinig MSW zijn in de meer traditionele en zichtbare delen van de prostitutie, zoals raamprostitutie of bordelen¹⁵. TSW vormen op hun beurt bijna 9% van de sekswerkers in de raamprostitutie. We weten wel dat zichtbare prostitutie voor MSW veel beperkter of zelfs onbestaand is in de meeste delen van België. Bij de outreachactiviteiten van Violet in 2023 kwamen ze voornamelijk mannelijke sekswerkers tegen in de escort (51,2%) en in het privésegment (21,5%).

Straatprostitutie is niet opgenomen in de GR-gegevens omdat er simpelweg geen categorie is waarin klanten een relevante recensie kunnen plaatsen. Hoewel dit geen bewijs is voor de relatief kleine omvang van straatprostitutie, geschat op 0,4% op basis van gegevens uit 2015 (Adriaenssens & Hendrickx, 2019), lijken deskundigen toch op dit feit te wijzen. Het tippelen op straat is teruggedrongen door repressie in tal van steden (bv. Antwerpen, Brussels gewest, Charleroi, Namen of Seraing), en in Luik hebben de vele lopende bouwwerken het tippelen belemmerd:

Wij zijn wel repressief naar tippelen he. Dat is een vorm van prostitutie dat wij echt... (Lieven, Prostitutieambtenaar, Antwerpen).

Je pense qu'à Liège [la prostitution de rue est] en train de disparaître avec les différents travaux. Sur Seraing, ils viennent de prendre un règlement communal l'interdisant, donc on va dans la pénalisation, si je puis dire, la prostitution de rue, même si c'est au niveau police administrative. (Kévin, politiecommissaris, Luik (1)).

Ils ont fait de grandes opérations de descentes régulières... maintenant ça s'est calmé, parce que ça s'est réduit à peau de chagrin. Elles ne sont plus énormément en rue, elles sont " plic ploc " un peu partout, elles ne sont plus centralisées quelque part. Donc ces opérations-là, ce règlement communal ça c'est clair que ça a eu un effet brusque et rapide. (Joëlle, assistente sociale Entre 2 Wallonie, Charleroi).

Andere experts in Antwerpen erkennen dat er weinig individuen overblijven die openlijk op straat actief zijn, maar dat hangt af van het soort prostitutie. Cruising¹⁶ wordt bijvoorbeeld nog gedoogd:

De mensen die ik ken die tippelen kan ik op 1 of 2 handen tellen. Dat is een heel klein procentje (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Dus dat moet ook wel beschreven worden in het PV, dat die gedragingen zijn gesteld. Het is niet voldoende om daar op die plek uitdagend gekleed te staan dus je moet echt wel het gedrag dat overlast geeft is aan het stellen zijn. En met cruisen, dat staat niet in de GAS. (Lieven, Prostitutieambtenaar, Antwerpen).

¹⁵ Violet trof twee MSW en 43 TSW aan van alle 491 sekswerkers in de raamprostitutie in 2023.

¹⁶ D.w.z. rondlopen of rondrijden op zoek naar seks.

In andere regio's, zoals Genk, lijkt tippelen helemaal niet te bestaan:

Wij hebben bijvoorbeeld geen tippelzone. De straatprostitutie hebben wij hier in Limburg niet. (Maatschappelijk werker Violetta, Genk).

Toch werd bij de outreachactiviteiten van Violetta voor 2023 ongeveer 1,5% van alle sekswerkers op een openbare plaats aangetroffen. Dit zou een overschatting kunnen zijn gezien de grotere zichtbaarheid van deze populatie. Van deze sekswerkers was de grote meerderheid man (62,5%).

ii. Aangeboden diensten

We gaan nu verder met de aard van de aangeboden diensten en bespreken specifiek die diensten die meer inherente risico's (bijv. van soa's) voor sekswerkers met zich meebrengen. Aangezien deze onderwerpen niet uitgebreid aan bod kwamen tijdens de focusgroepen, baseren we ons in deze bespreking enkel op kwantitatieve gegevens van 2021 tot 2023.

Tabel 6 geeft een overzicht van hoe vaak een van de drie activiteiten - namelijk orale seks zonder condoom, penetratie (penis-vagina seks) zonder condoom, en anale seks¹⁷ - wordt geadverteerd of door klanten wordt gerapporteerd. We zien een duidelijke discrepantie tussen beide bronnen. In 2023 gaf ongeveer de helft van alle advertenties aan dat orale seks zonder condoom tot de mogelijkheden behoorde, terwijl 35% van de gerapporteerde ontmoetingen deze activiteit omvatte. Op dezelfde manier adverteert meer dan 11% van de sekswerkers met seks zonder condoom, wat in minder dan 5% van de gevallen door klanten wordt gemeld. Tot slot vermeldt bijna een op de drie advertenties anale seks als een mogelijkheid, maar klanten melden dat dit in bijna 9% van de gerapporteerde ontmoetingen plaatsvindt.

Deze discrepantie in het aandeel advertenties waarin een bepaalde dienst wordt aangeboden en hoe vaak dit wordt gerapporteerd in een ontmoeting door klanten kan door verschillende factoren worden verklaard. Een van de belangrijkste is dat de advertentie aangeeft welke risicovolle seksuele activiteiten de sekswerker in theorie bereid is uit te voeren, terwijl de rapportage van de klant weergeeft welke diensten werden uitgevoerd tijdens de ontmoeting. Een verschil tussen de twee kan dan afhangen van de prijs of de voorkeur van de klant. Ook belangrijk om te overwegen is de mogelijke vertekening in de rapportage van klanten. De cliëntenpopulatie die ontmoetingen op de GR rapporteert, verschilt waarschijnlijk van de cliëntenpopulatie in het algemeen op manieren die we misschien niet kunnen observeren. Bovendien is het mogelijk dat de dynamiek van discussies tussen cliënten op de site de manier waarop ze ontmoetingen rapporteren kan beïnvloeden (bv. opscheppen of ontmoetingen overdrijven). Hoewel het onduidelijk is of en in welke mate dit het aandeel van bepaalde risicovolle seksuele activiteiten in de gerapporteerde ontmoetingen beïnvloedt, is het geen mogelijkheid die we kunnen uitsluiten.

¹⁷ Merk op dat we geen informatie hebben over of anale seks met of zonder condoom wordt uitgevoerd.

Uit

Tabel 6 blijkt dat de evoluties doorheen de tijd fluctueren voor de verschillende activiteiten. We zien een daling van bijna 57% in 2021 voor het melden van orale seks tot net onder de 50% in 2023. Op dezelfde manier daalden gerapporteerde ontmoetingen waarbij orale seks zonder condoom was inbegrepen met 6 procentpunten, van 41% in 2021 naar 35% in 2023. Dit is niet het geval voor de andere twee activiteiten. Seks zonder condoom blijkt in de loop van de tijd met 3 procentpunten te zijn toegenomen, wat neerkomt op een bijna verdrievoudiging van 1,60% naar 4,51%. Gerapporteerde ontmoetingen met anale seks zijn gestegen van ongeveer 7% in 2021 en 2022 naar bijna 9% in 2023. Beide activiteiten worden in 2023 minder vaak gemeld dan in 2021.

Tabel 6: Overzicht van risicovolle seksuele activiteiten in advertenties en gerapporteerde ontmoetingen - GR

	Advertenties van Redlights			Girlsreview Gerapporteerde ontmoetingen		
	2021	2022	2023	2021	2022	2023
<i>Orale seks zonder condoom</i>						
Geen	43,08%	47,00%	50,35%	58,82%	61,67%	64,91%
Ja	56,92%	53,00%	49,65%	41,8%	38,33%	35,09%
<i>Seks zonder condoom</i>						
Geen	87,95%	84,81%	88,76%	98,40%	95,66%	95,49%
Ja	12,05%	15,19%	11,24%	1,60%	4,34%	4,51%
<i>Anale seks</i>						
Geen	64,29%	66,76%	67,44%	92,78%	92,89%	91,13%
Ja	35,71%	33,24%	32,56%	7,22%	7,11%	8,87%
Opmerkingen	14.479	17.850	39.686	374	1.153	1.331

Opmerking: deze tabel geeft het aandeel advertenties op Redlights en recensies op Girlsreview waarin een bepaalde riskante seksuele activiteit voorkomt.

Opnieuw zijn we voor het MSW-segment van de prostitutie markt beperkt door de beschikbare gegevens. We kunnen ons wenden tot de RL-gegevens door alleen die advertenties over te nemen waarin mannen en homoseksuelen of biseksuelen vermeld staan. Hier zien we dat bijna 54% orale seks zonder condoom adverteert, slechts iets meer dan heteroseksuele VSW, en dat 27% condoomloze seks aanbiedt, een aandeel dat aanzienlijk hoger is vergeleken met alle RL advertenties. Wat betreft advertentiesites die

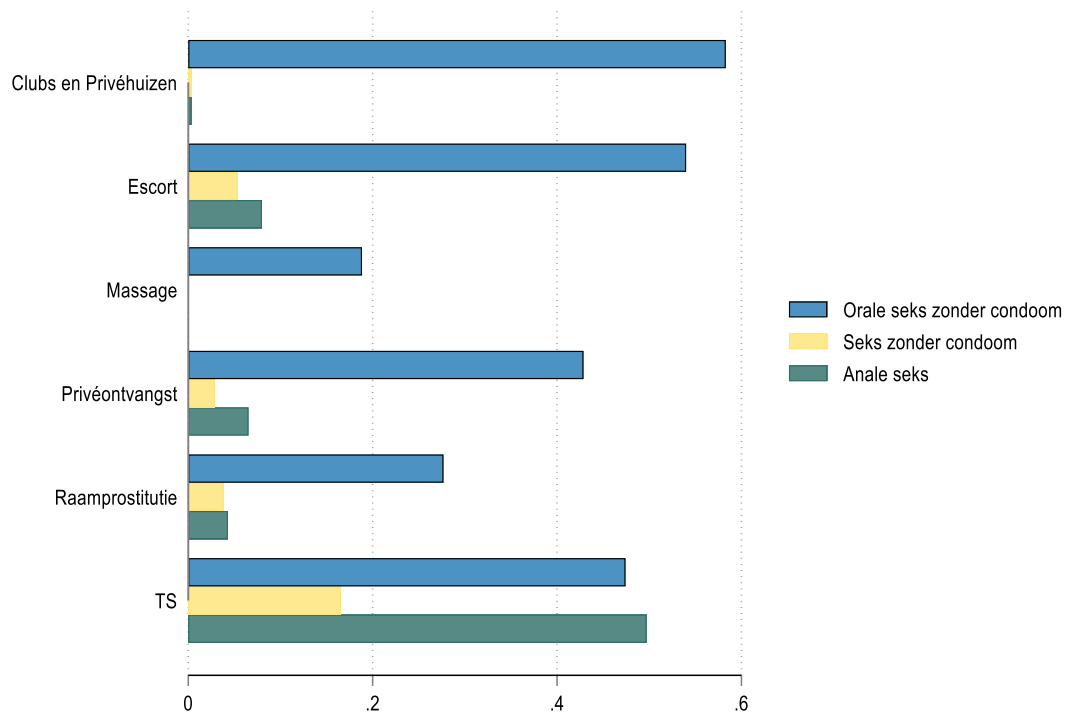
gericht zijn op MSW: veel advertenties op Hunqz geven aan dat ze bepaalde basisdiensten (bijv. zoenen, orale seks) of andere fetisjen aanbieden, maar er wordt niet gestructureerd aangegeven of ze de mogelijkheid van condoomloze (orale) seks bieden. Accounts op Boys4U daarentegen vermelden wel expliciet of (orale) seks zonder condoom mogelijk is. Van alle accounts die in onze dataset opgenomen zijn, geeft 30,08% aan dat seks zonder condoom mogelijk is, meer dan het dubbele van wat we waarnemen in de RL-data. Tegelijkertijd geeft 74,22% aan dat orale seks zonder condoom mogelijk is, opnieuw een veel hoger aandeel vergeleken met de RL-gegevens. Deze bevindingen lijken te suggereren dat MSW geneigd zijn meer risicovolle diensten aan te bieden, maar ze komen met het belangrijke voorbehoud dat de Boys4U-steekproef vrij beperkt in omvang is, en niet verondersteld kan worden de populatie van MSW te vertegenwoordigen. Toch kunnen we, in combinatie met wat we observeren op RL, met enig vertrouwen stellen dat MSW meer risicovolle seksuele diensten aanbieden, hoewel we niet zeker weten of dit overeenkomt met de voorkeuren van hun klanten.

We kunnen onze analyse voor het VSW-segment uitbreiden met de Girlsreview-gegevens om te zien of meer risicovolle seksuele ontmoetingen verschillen tussen de verschillende segmenten van de prostitutiesector. Om een meer eigentijds beeld te krijgen, beperken we de steekproef tot ontmoetingen die gerapporteerd zijn in 2023. Zoals kon worden verwacht, zijn ontmoetingen die worden bestempeld als *massage* veel minder riskant dan hun tegenhangers. *Raamprostitutie* lijkt ook relatief minder riskant, vooral als het gaat om orale seks zonder condoom, die bijna een kwart van de tijd voorkomt, vergeleken met bijna 60% wanneer klanten aangeven dat een ontmoeting naar verluidt plaatsvond in *clubs of privéhuizen*¹⁸. Seks zonder condoom en anale seks komen in dit laatste segment nauwelijks voor, hoewel het aantal gevallen van regelmatige seks vergelijkbaar is met de andere segmenten. Het verschil is dat slechts 0,53% van de ontmoetingen met penetrerende seks zonder condoom is, vergeleken met 6,99% in het escortsegment, 3,19% in het privésegment en 3,56% in de raamprostitutie. Dit kan een indicatie zijn dat sekswerkers die actief zijn in clubs of privéhuizen minder risico's nemen, of dat er striktere regels zijn die zij handhaven. Of de relatieve veiligheid van het werken op een locatie met meer sociale controle een rol speelt is onduidelijk, maar kan zeker een bijdragende factor zijn.

Ontmoetingen tussen klanten en escorts behoren gemiddeld tot de meest risicovolle: meer dan de helft van de klanten rapporteert orale seks zonder condoom, en ongeveer 6,5% tot 7,5% rapporteert seks zonder condoom of anale seks. Klanten die afspreken met een sekswerker op een privélocatie naar keuze rapporteren risicovolle activiteiten die ergens tussen het raamprostitutie- en escortsegment in liggen. Tot slot bevatten de beoordelingen van klanten van ontmoetingen met prostituees met een vast dienstverband het vaakst risicovolle activiteiten. Vooral anale seks komt veel voor, hoewel we hier geen onderscheid kunnen maken tussen de klant die geeft of ontvangt. Toch vindt van alle ontmoetingen op GR met penetrerende seks 17,96% plaats zonder condoom. Dat is ongeveer 2,5 keer hoger dan in het escortsegment en 5 tot 6 keer hoger dan in de privé- of raamprostitutie.

¹⁸ Merk op dat privéhuizen niet hetzelfde zijn als sekswerkers die klanten ontvangen op een privélocatie van hun keuze. In plaats daarvan wordt een privéhuis vaak bewoond door ten minste meerdere sekswerkers.

Afbeelding 4: Aandeel risicovolle seksuele activiteiten per segment van de prostitutiesector - GR

Opmerking: deze figuur toont het aandeel van door klanten gerapporteerde ontmoetingen die een bepaalde seksuele activiteit omvatten per segment.

Met de RL-gegevens kunnen we nagaan of profielen die zijn aangemaakt door individuen met verschillende nationaliteiten op een verschillende manier reclame maken voor risicovolle seksuele activiteiten. We voeren de analyse uit op subregionaal niveau (bijv. Oost-Europa, West-Europa, Latijns-Amerika...), beperken onze steekproef tot alleen de advertenties die in 2023 werden vernieuwd en een identiteitsbewijs leverden, en vergelijken het aandeel advertenties waarin seks zonder condoom, orale seks zonder condoom of anale seks wordt aangeboden. Alleen subregio's met meer dan 500 observaties worden gerapporteerd in Tabel 7.

Tabel 7: Reclame voor riskante seksuele activiteiten per subregio - RL

	West-Europa	Oost-Europa	Zuid-Europa	Latijns-Amerika	Oost-Azië
Seks zonder condoom	17,82%	21,83%	4,10%	2,61%	60,76%
Orale seks zonder condoom	36,86%	61,20%	47,76%	46,72%	83,28%
Anale seks	30,87%	25,96%	31,77%	34,68%	17,06%
Opmerkingen	7.419	5.227	1.807	14.038	897

Opmerking: deze tabel toont het aandeel van geadverteerde risicovolle seksuele activiteiten, uitgesplitst naar gerapporteerde herkomst.

De verschillen tussen deze regio's zijn groot. Seks zonder condoom adverteren lijkt veel vaker voor te komen bij profielen die zijn aangemaakt door iemand uit Oost-Azië (meer dan 60%). Dat is ongeveer drie keer zo vaak als bij West- of Oost-Europese accounts en 15-25 keer zo vaak in vergelijking met Zuid-Europa of Latijns-Amerika. Orale seks zonder condoom wordt an sich vaker geadverteerd in, maar een vergelijkbare hiërarchie blijft bestaan tussen de regio's. 83,28% van alle advertenties uit Oost-Azië bieden orale seks zonder condoom aan, vergeleken met 61,2% voor Oost-Europa en tussen 36,86% en 47,76% voor de andere drie regio's. Tot slot wordt anale seks het minst vaak geadverteerd bij profielen uit Oost-Azië (17,06%) en varieert dit tussen 25,96% (Oost-Europa) en 34,68% (Latijns-Amerika) voor de andere regio's.

Tabel 8: Gerapporteerde ontmoetingen en risicovolle seksuele activiteiten naar gerapporteerde herkomst - GR

	Afrikaans	Arabisch	Aziatisch	Oost-Europeaan	West-Europeaan	Zuid-Amerikaans ¹⁹	Zuid-Europeaan
Seks zonder condoom	0.60%	1.37%	4.36%	3.55%	3.93%	3.64%	1.11%
Orale seks zonder condoom	35.12%	52.05%	40.60%	34.34%	53.31%	41.96%	37.22%
Anale seks	3.57%	6.85%	1.09%	4.70%	5.18%	15.47%	12.78%
Opmerkingen	168	73	367	958	1,043	989	180

Opmerking: deze tabel toont het aandeel van de door klanten gerapporteerde ontmoetingen die bepaalde risicovolle seksuele activiteiten omvatten.

Wanneer we ons echter wenden tot de GR-gegevens waar de herkomst wordt gerapporteerd door de klanten, zien we dat slechts 4,36% van de ontmoetingen met naar verluidt Aziatische prostituees plaatsvindt zonder condoom. Hoewel dat nog steeds een iets groter aandeel is dan de andere gerapporteerde herkomsten, is het ver verwijderd van wat we waarnemen in RL. We zien een vergelijkbaar patroon, zij het in mindere mate, bij West-Europese en Oost-Europese profielen, waar 4 tot 6 keer zo vaak wordt geadverteerd voor condoomloze seks als wordt gerapporteerd. Hier kunnen verschillende factoren een rol spelen. Hoewel men zou kunnen wijzen op de vertekening die ontstaat door te vertrouwen op de rapportage van klanten, blijft de discrepantie tussen het aandeel advertenties en gerapporteerde ontmoetingen met bepaalde diensten opmerkelijk. Andere mogelijkheden zijn dat klanten op GR gewoon geen voorkeur hebben voor condoomloze seks, dat ze geen interactie hebben met een significant deel van deze profielen, of dat deze profielen op een fundamenteel andere manier adverteren door een scala aan diensten te melden die ze niet van plan zijn aan te bieden zodra de ontmoeting plaatsvindt. In het laatste geval is dergelijk gedrag niet geheel ongevaarlijk omdat het het risico op een conflict met klanten kan verhogen, wat op zijn beurt kan leiden tot gevaarlijkere situaties voor de betrokken sekswerkers.

Daarentegen is bij ontmoetingen met West-Europese sekswerkers het aandeel orale seks zonder condoom veel hoger dan wat geadverteerd wordt. Hetzelfde geldt voor Zuid-Amerikaanse en Zuid-Europese sekswerkers, hoewel niet in dezelfde mate. Dit zou opnieuw kunnen duiden op een voorkeur van de klanten om alleen sekswerkers te zoeken die een dergelijke service aanbieden, of het zou een indicatie kunnen zijn dat sekswerkers toegeven aan de eisen van klanten, wat zou kunnen duiden op een vorm van dwang.

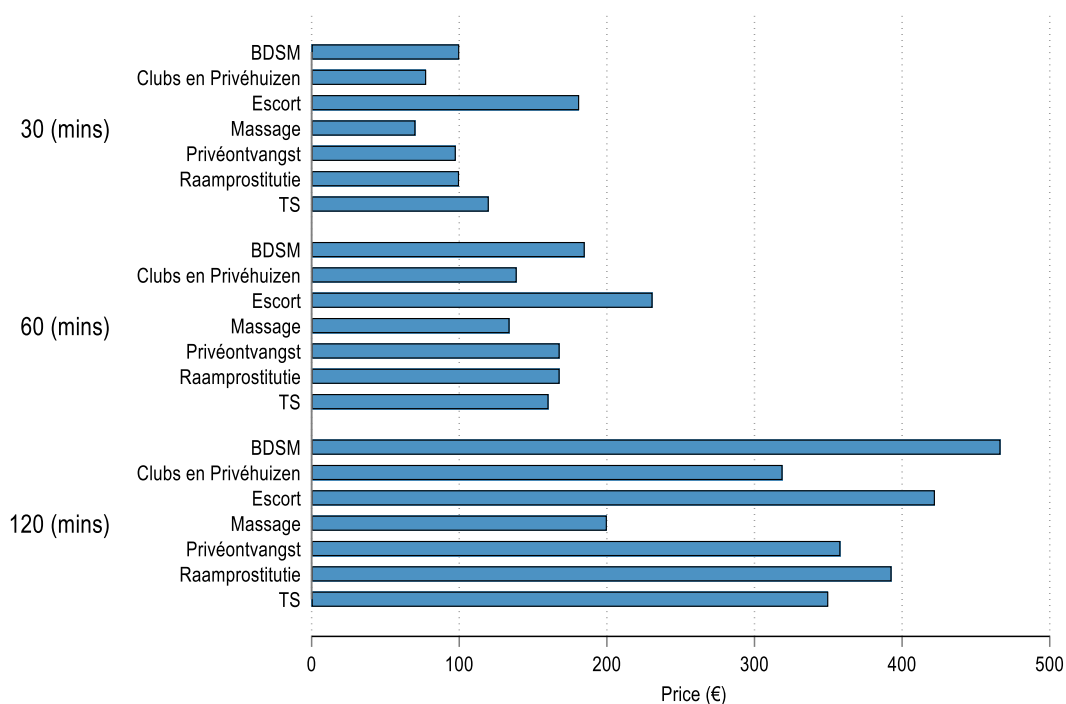
¹⁹ We hebben tot nu toe de term Latijns-Amerikaans gebruikt, maar klanten op GR rapporteren alleen een herkomst als Zuid-Amerikaans.

Zonder een grondig onderzoek naar de ervaringen van een representatieve groep sekswerkers kunnen we geen definitieve conclusies trekken.

iii. Prijzen

Naast diensten kunnen we de prijzen van gerapporteerde ontmoetingen vergelijken tussen segmenten (Afbeelding 5). De ontmoetingen in het escortsegment zijn meestal het duurst. Er zijn verschillende redenen waarom dit het geval kan zijn. Reiskosten of de kosten voor het huren van een hotelkamer kunnen zijn inbegrepen in de gerapporteerde prijs, maar helaas hebben we hierover geen informatie. Niettemin, deze kosten tellen onvermijdelijk op en kunnen de reden zijn waarom recensies van ontmoetingen met escorts hogere prijzen melden, hoewel de meer risicovolle aard van de uitgewisselde diensten waarschijnlijk ook meespeelt (zie bijv. Adriaenssens & Hendrickx, 2012). We merken ook op dat het BDSM-segment duurder is, vooral wanneer een ontmoeting langer duurt, wat kan worden toegeschreven aan de meer gespecialiseerde aard van de aangeboden diensten. Ontmoetingen die gemeld worden in de raamprostitutie, het privésegment of met prostituees met beperkte mobiliteit zijn meestal ongeveer even duur.

Afbeelding 5: Prijzen van gerapporteerde ontmoetingen per segment en duur - GR

Opmerking: deze figuur toont de gemiddelde prijs per segment, onderverdeeld naar duur van de door de klant gerapporteerde ontmoeting.

Voor het segment MSW hebben we informatie over de uurtarieven die worden geadverteerd op Boys4U en Hunqz. De gemiddelde prijs per uur op Hunqz is 131,59 vergeleken met 117,86 op Boys4U. We kunnen beide cijfers vergelijken met de gemiddelde prijs per uur op Redlights, die met 173,74 aanzienlijk hoger ligt. Dit kan te wijten zijn aan

sekswerkers uit het hogere segment die hogere prijzen vragen, waardoor het gemiddelde scheefgetrokken wordt. Het mediane uurtarief is 150 voor zowel MSW als VSW op respectievelijk Hunqz en Redlights, terwijl het op Boys4U op 120 ligt.

c. Geografie en mobiliteit

i. Locaties

Zoals besproken zijn veel sekswerkers overgestapt van zichtbare vormen van prostitutie (bijv. raamprostitutie) naar minder zichtbare prostitutie (bijv. commerciële privéseks). In het eerste geval was het relatief eenvoudig om in kaart te brengen waar sekswerkers werkzaam waren, ondanks het clandestiene karakter van prostitutie. Lokale ambtenaren hadden hun eigen redenen om dit te doen: veel lokaal beleid is gericht op het wegnemen van overlast of negatieve externaliteiten die samenhangen met sekswerk in het belang van het wegnemen van deze 'economische belemmeringen' (André, 2021). Raamprostitutie kwam voor op gespecificeerde plekken die goed bekend waren en vaak bezocht werden door politie of hulpverleners of het onderwerp waren van onderzoek (zie bijv. Weitzer, 2014; Weitzer & Boels, 2015). Straatprostitutie, hoewel misschien minder regelmatig en moeilijker vast te stellen, kwam ook voor op specifieke locaties (zie bijv. Rodriguez Garcia & Gillis, 2018 of van den Hazel et al., 2008 voor een overzicht in Brussel).

De verschuiving naar het privésegment heeft dit moeilijker gemaakt voor hulporganisaties en wetshandhavers, zoals besproken in de focusgroepen:

We zien meer alleen werkende sekswerkers wat wel een uitdaging is voor onze werking natuurlijk; om iedereen te blijven bereiken. (Imke, sociaal werker Violet, Gent).

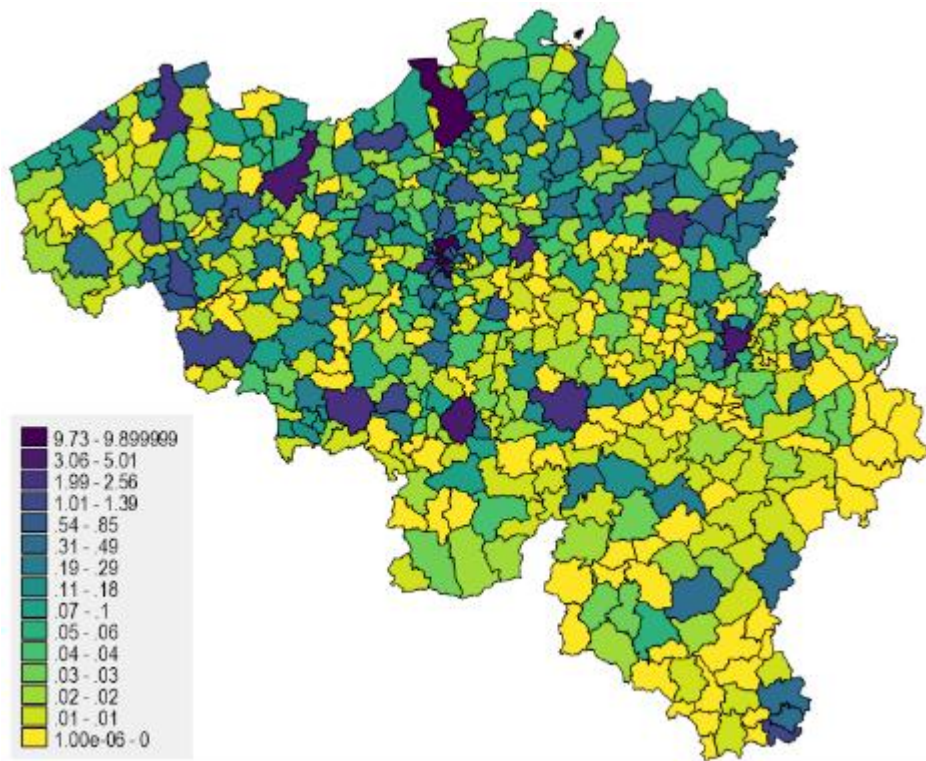
Zoals onze eerdere discussie over de verschillende segmenten al suggereerde, is de meerderheid van de sekswerkers niet langer geclusterd in straten of bars, maar opereert ze vanuit AirBnB's, hotels, of hun eigen huis. Door de grote mobiliteit van groepen sekswerkers wordt het steeds moeilijker om goed in kaart te brengen waar sekswerkers zich bevinden. Natuurlijk zou deze verschuiving niet mogelijk zijn geweest zonder de opkomst van online advertenties om klanten te bereiken. We kunnen deze advertenties op RL en Hunqz gebruiken om een nieuw overzicht te krijgen van de locaties van sekswerkers in het privésegment van de prostitutie.

Afbeelding 6 toont het aandeel actieve profielen per gemeente. Het is geen verrassing dat profielen het meest geconcentreerd zijn in de grootste gemeenten, vooral in de stad Brussel en Antwerpen met respectievelijk 9,90% en 9,73%. Andere profielen zijn vooral geconcentreerd in de andere relatief grotere Belgische gemeenten: 5,01% bevindt zich in Luik, terwijl Charleroi, Gent, Leuven, Hasselt, Namen, Anderlecht, Brugge, Bergen en Elsene elk goed zijn voor ongeveer 2-3%.

De data legt aanzienlijke interregionale verschillen bloot: bijna de helft van alle actieve profielen bevindt zich in Vlaanderen, terwijl Wallonië en het Brussels Gewest respectievelijk 27% en 24% voor hun rekening nemen. De profielen in Vlaanderen zijn veel meer verspreid over de gemeenten, ondanks de grotere concentraties in de dichtstbevolkte gemeenten. In Wallonië daarentegen hebben de kleinere gemeenten ofwel geen actieve accounts, ofwel een aandeel dat dicht bij nul ligt. Dit is natuurlijk geen verrassing, aangezien de bevolking in Vlaanderen ongeveer 1,8 keer groter is dan in Wallonië en

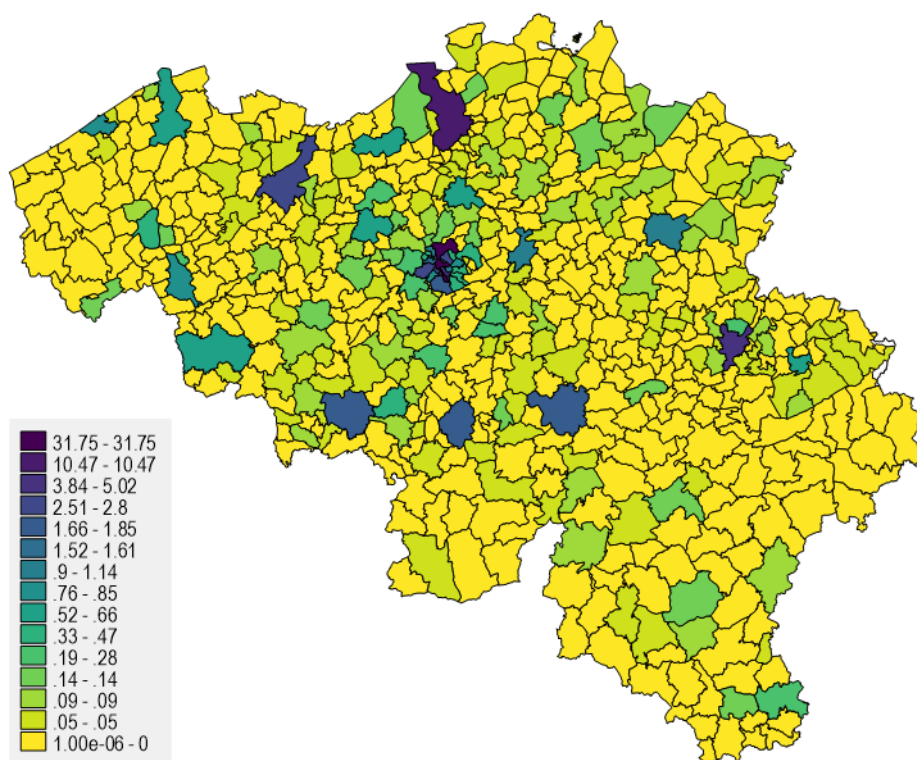
bijgevolg veel dichter bevolkt is. Toch, zelfs als we een kaart zouden maken die de advertenties per 1000 inwoners voor alle gemeenten weergeeft, zouden we op een gelijkaardig beeld uitkomen (Afbeelding 12 in Bijlage B). Houd er rekening mee dat sekswerkers misschien liever een grotere naburige gemeente of stad aangeven als ze in een dunbevolkte regio wonen om detectie door hun gemeenschap te voorkomen. Dit argument is waarschijnlijk vooral relevant voor sekswerkers die al langere tijd op een bepaalde locatie wonen en dus meer verankerd zijn in de lokale gemeenschap.

Afbeelding 6: Private diensten in België: aandeel profielen per gemeente - RL

Opmerking: deze kaart toont het aandeel profielen per gemeente op basis van gegevens van Redlights. De kaart heeft alleen betrekking op het privésegment. Donkere kleuren vertegenwoordigen een hoger aandeel voor die bepaalde gemeente, terwijl het omgekeerde geldt voor lichtere kleuren.

Afbeelding 7: Aandeel profielen per gemeente - Hunqz

Opmerking: deze kaart toont het aandeel profielen per gemeente op basis van Hunqz-gegevens voor MSW. De kaart heeft alleen betrekking op het privésegment. Donkere kleuren staan voor hogere aandelen voor die bepaalde gemeente, terwijl het omgekeerde geldt voor lichtere kleuren.

Als we onze analyse beperken tot de gegevens van Hunqz en Boys4U, komt er een duidelijk ander patroon naar voren in Afbeelding 7. De actieve profielen melden bijna uitsluitend dat ze gevestigd zijn in een van de grotere steden van België, met opnieuw bijzonder hoge concentraties in de stad Brussel (+32%) (en het hele Hoofdstedelijk Gewest) en Antwerpen (10,47%). Het is duidelijk dat mannelijke sekswerkers de voorkeur geven aan grotere steden. Ook hier zouden de gegevens vertekend kunnen zijn als sekswerkers kleinere gemeenten niet als hun locatie opgeven om detectie door de lokale gemeenschap te vermijden. Gezien de mogelijke dubbele stigmatisering van hun type werk en hun veronderstelde seksuele geaardheid, zijn mannelijke sekswerkers waarschijnlijk nog meer geneigd om dit te doen.

De voorgaande discussie geldt, zoals gezegd, alleen voor het privésegment. Wat overblijft zijn de meer zichtbare delen van de prostitutie die makkelijker te bereiken zijn door maatschappelijke organisaties. Violett brengt bijvoorbeeld de plaatsen die ze bezoeken in kaart in hun jaarlijkse rapporten (Violett, 2023). Ze merken op dat raamprostitutie vooral voorkomt in Antwerpen en Gent, hoewel het ook in andere regio's kan worden aangetroffen (bijv. Limburg of West-Vlaanderen). Clubs en privéhuizen zijn verspreid over de regio. In totaal bezocht Violett 120 verschillende steden en gemeenten.

Het is vermeldenswaard dat de regio Brussel verschilt van alle andere Belgische steden door de verscheidenheid in de aangeboden diensten:

Een van de bijzonderheden in Brussel die er niet is in andere steden of regio's, is dat dit de enige stad is die volgens mij het geheel van ruimtes in de openbare en privéruimte hergroepeert waar seksueel werk plaatsvindt. (Isabelle, coördinatrice Espace P, Brussel).

Het hoeft dan ook niet te verbazen dat er zo'n concentratie van sekswerkers is in de stad en haar 19 gemeenten.

Hoewel we niet beschikken over concrete statistieken over de geografische spreiding van de verschillende segmenten in Wallonië, suggereren de gegevens van Espace P (Espace.P, 2023) bijzondere concentraties in en rond Luik en Charleroi, en in mindere mate in Namen/Gembloux en nabij de grens met Luxemburg (d.w.z. Aarlen en Athus). De contacten die ze melden voor Mons en Tournai zijn waarschijnlijk onvolledig voor 2022, maar de cijfers voor 2021 suggereren dat ze in de middenmoot zitten. Eén expert ging vrij uitgebreid in op de verschillende segmenten in Wallonië:

Province de Luxembourg, il n'y a pas de vitrines, il n'y a pas de bars, il n'y a pas de carrés, tout ce fait en privé. Il n'y a pas de travail du sexe de rue. Région Wallonne du côté de Namur, le travail du sexe de rue est interdit. Les vitrines et les bars ont fermées par autorité public à l'exception de quelques bars qui existent encore. (Isabelle, Coördinatrice Espace P, Brussels).

Raamprostitutie lijkt vooral te bestaan in Luik, terwijl clubs en bordelen verspreid zijn over de regio langs grotere wegen of in de buurt van en in steden.

ii. Mobiliteit

De prostitutie markt staat bekend als zeer mobiel. Zoals we in het hoofdstuk over demografie hebben gezien, komen veel sekswerkers vanuit het buitenland naar België en zijn ze niet noodzakelijk gebonden aan een bepaalde provincie of regio, laat staan aan een gemeente. In plaats daarvan verblijven ze enige tijd in een bepaalde plaats voordat ze naar een andere locatie verhuizen. De drijvende krachten achter deze mobiliteit kunnen talrijk zijn. Lokale of geregistreerde sekswerkers daarentegen zijn eerder statisch.

We kunnen proberen dit gedeeltelijk in kaart te brengen. We kregen een tweede golf gegevens van RL waardoor we individuele advertenties kunnen volgen en kunnen zien of ze al dan niet naar een andere locatie zijn verhuisd. Hetzelfde kan gedaan worden voor de MSW markt gezien het feit dat we Hunqz in totaal zes keer gescraped hebben met een unieke ID voor elk profiel waarvan we de gerapporteerde locatie in de tijd kunnen volgen.

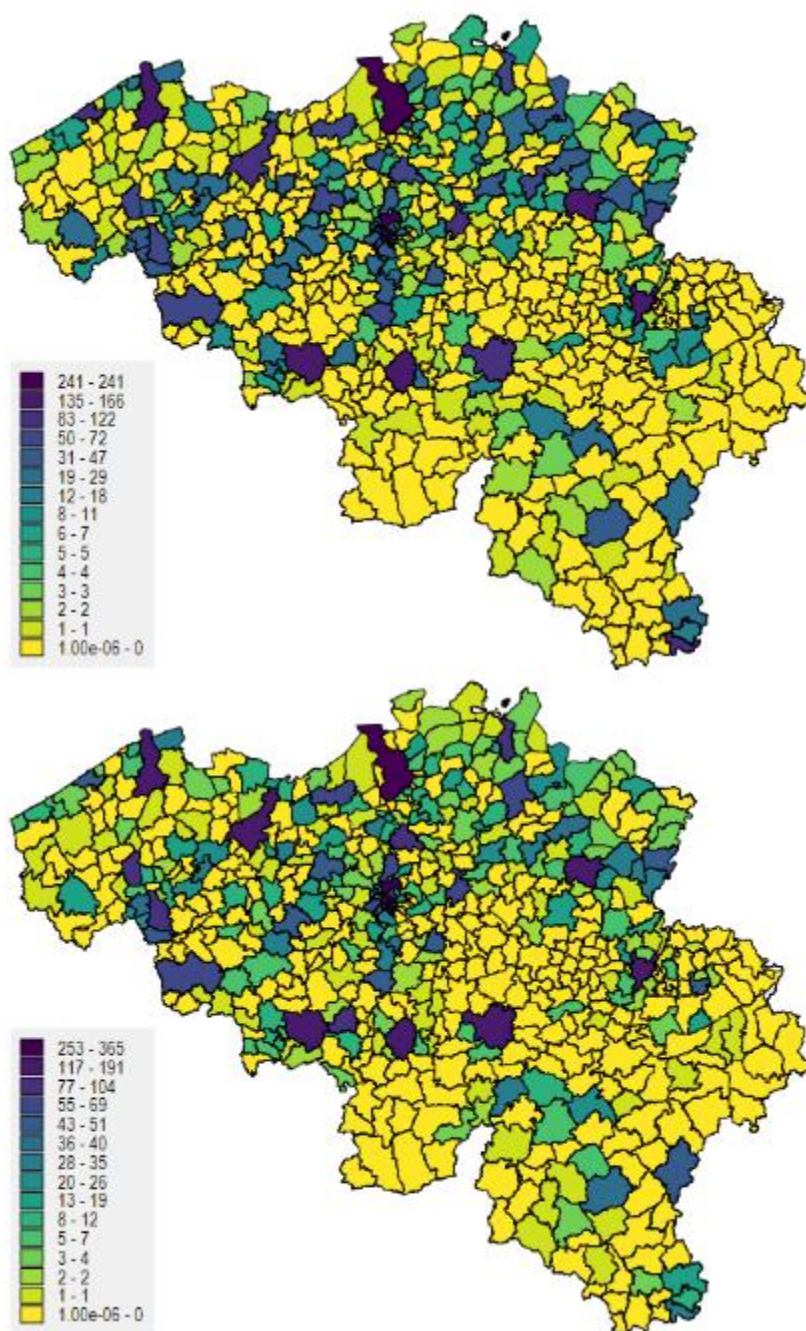
Afbeelding 8 toont de geografische mobiliteit van sekswerkers op Redlights over een periode van ruwweg tweeënhalve maand, waarbij het bovenste paneel weergeeft in welke gemeenten de meeste advertenties vertrokken en het onderste paneel laat zien naar welke gemeenten advertenties meestal verhuisden. Om de mobiliteit te beoordelen, voegden we twee golven van de RL-gegevens samen en vergeleken we alleen advertenties met hetzelfde identificatienummer. Hierdoor kunnen we specifiek onderscheiden welke advertenties naar een andere gemeente verhuisden. Het hoeft niet te verbazen dat de meeste mobiliteit zich voordoet in steden met meer advertenties (d.w.z. Antwerpen en Brussel). Afbeelding 8 lijkt zo sterk op Afbeelding 6.

Over het geheel genomen blijkt dat ruwweg 10,9% van de advertenties in de tweede gegevensgolf is verhuisd. Gezien het relatief korte tijdsbestek mag dit aandeel niet onderschat worden. Het zou interessant zijn om een paneldataset van meerdere jaren samen te stellen om sommige (seizoensgebonden) patronen goed te onderzoeken. Verhuizen dezelfde individuen opnieuw of observeren we een andere groep die naar andere gemeenten verhuist? Is er seizoensgebondenheid in hun mobiliteit? Experts hebben beweerd dat sekswerkers vrij strategisch zijn in hun mobiliteit, bijvoorbeeld door in de zomer naar de kust te verhuizen:

Die wisselen regelmatig tussen werkplekken om ook nieuwe klanten aan te werven. En daar zijn meer klanten, of die gaan in de zomer aan de zee werken want je dan heb je veel toeristen. Dus dat is natuurlijk ook een tendens die meespeelt en onderling overlegd wordt natuurlijk. (Maatschappelijk werker Violett, Genk).

Dit is een vraag die onmogelijk te beantwoorden is met de informatie die we tot onze beschikking hebben, maar die mogelijk zou moeten zijn met extra gegevensgolven. Desalniettemin leveren de beschikbare gegevens enkele interessante bevindingen op die, hoewel ze moeilijk direct waarneembaar zijn op de kaarten hieronder, ons een eerste glimp laten opvangen van de richting van de algemene mobiliteit.

Afbeelding 8: Inwaartse (bovenste paneel) en uitwaartse (onderste paneel) mobiliteit van advertenties van sekswerkers in 2023 - RL

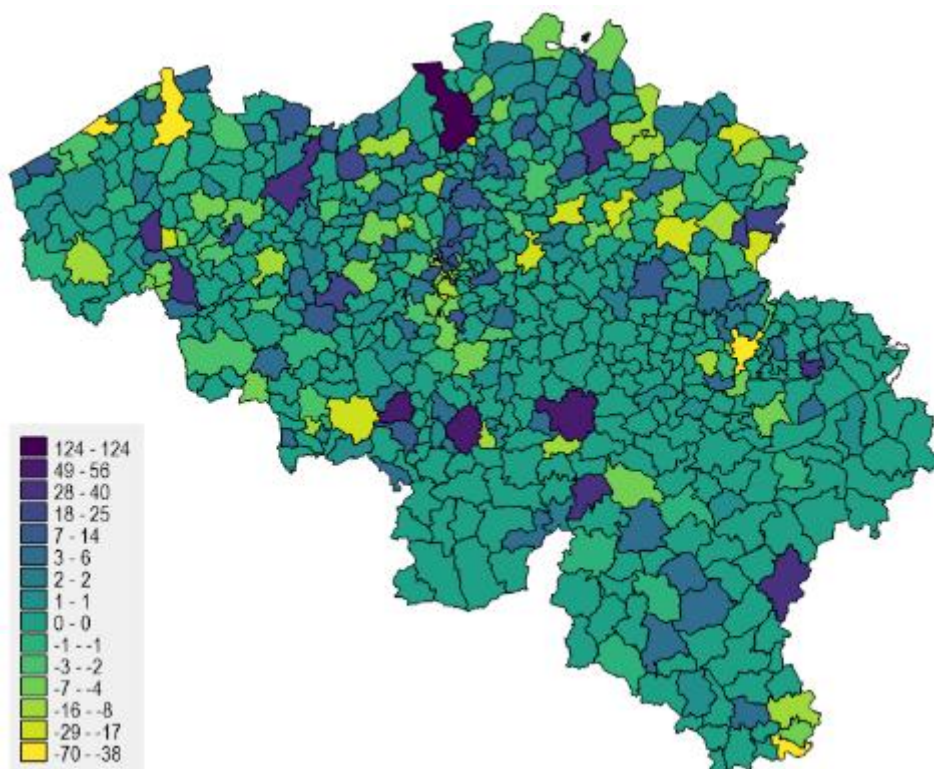

Opmerking: Afbeelding 8 toont de inwaartse (bovenste paneel) en uitwaartse (onderste paneel) mobiliteit van advertenties van sekswerkers op Redlights. De figuur heeft alleen betrekking op het privésegment. De legenda geeft het aantal advertenties dat mobiel is per gemeente.

Terwijl Afbeelding 8 kan illustreren welke gemeenten de meeste mobiliteit ervaren, zij het uitgaand of inkomend, maar het kan ons niet laten zien of er een netto toe- of afname is. Wat we zien in Afbeelding 9, die de netto-mobiliteit voor elke gemeente weergeeft, is dat de overgrote meerderheid van de gemeenten redelijk in evenwicht blijft. Oostende kent met 70 de grootste netto-uitstroom van advertenties, wat overeenkomt met 13,38% van de

actieve advertenties in golf 1. Zowel Sint-Gillis als Aubange kennen een uitstroom van ongeveer 10%. Hoewel we in Luik ook een vrij grote netto-uitstroom vaststellen met 41 advertenties, vertegenwoordigt dit slechts 1,76% van de actieve advertenties. In Antwerpen daarentegen zien we een netto instroom van 124 advertenties of 3,17%. Verschillende grotere steden ervaren ook een instroom van advertenties, namelijk Charleroi (3,62%), La Louvière (11,2%), Namen (4,34%), Gent (2,75%) en Kortrijk (5,72%).

Afbeelding 9: Nettomobiliteit per gemeente in 2023 - RL

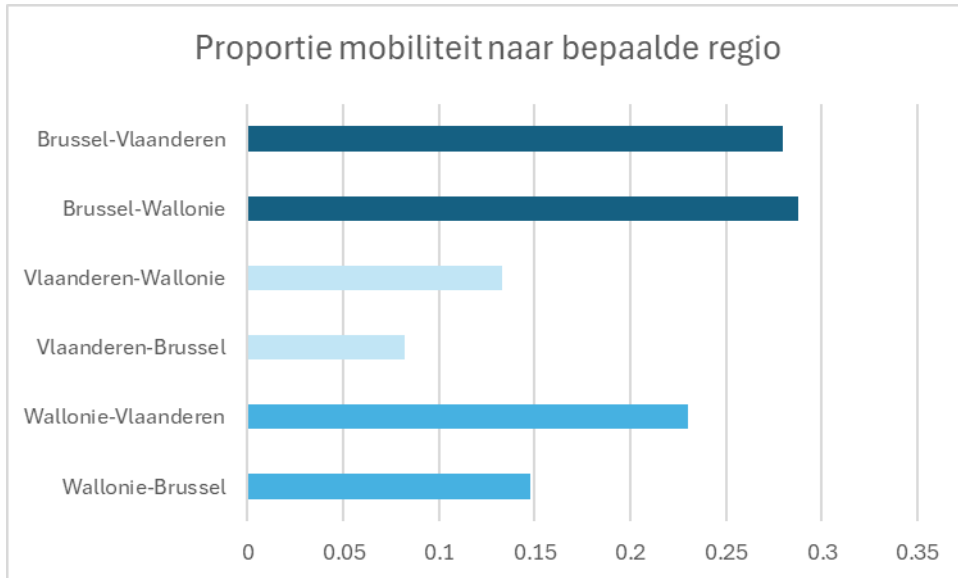
Opmerking: deze kaart toont de netto mobiliteit in advertenties per gemeente. Ze heeft alleen betrekking op het privésegment. Donkere kleuren staan voor een hogere netto mobiliteit voor die bepaalde gemeente, terwijl het omgekeerde geldt voor lichtere kleuren.

Een aanzienlijk aantal advertenties is vrij mobiel over een vrij korte periode. Hoewel we slechts in beperkte mate kunnen bespreken wat er op gemeentelijk niveau gebeurt, gezien de hoeveelheid details, kunnen we een bredere kijk krijgen door te kijken naar de provincies en regio's van België. Wat we zien is een functionerende taalbarrière: van alle mobiele advertenties verhuist slechts 32,12% naar een andere regio²⁰. Als we dieper graven in Afbeelding 10 zien we dat van alle advertenties die aanvankelijk in Vlaanderen stonden en vervolgens naar een andere gemeente verhuisden, slechts 13,26% de taalgrens overstak naar Wallonië en een nog kleiner aandeel van 8,23% naar het Brussels Gewest. Deze

²⁰ De RL-gegevens omvatten ook advertenties van mannen. Zelfs als we de steekproef beperken tot advertenties van mannen, waardoor we de bevindingen beter kunnen vergelijken met onze analyse van de Hunqz-gegevens, is de interregionale mobiliteit met 31,98% zeer vergelijkbaar en de interprovinciale mobiliteit 74,54%.

cijfers liggen hoger voor Wallonië, met ongeveer 14,79% die naar Vlaanderen verhuisde en 23,02% die naar het Brusselse Gewest verhuisde. Van alle advertenties gevestigd in het Brussels Gewest verhuisde 28,73% naar Wallonië en 27,94% naar Vlaanderen.

Afbeelding 10: Interregionale mobiliteit - RL

Opmerking: deze figuur toont het aandeel van alle mobiliteit tussen twee regio's. De som hiervan is niet één omdat mobiliteit binnen een regio wordt meegerekend in de totale mobiliteit.

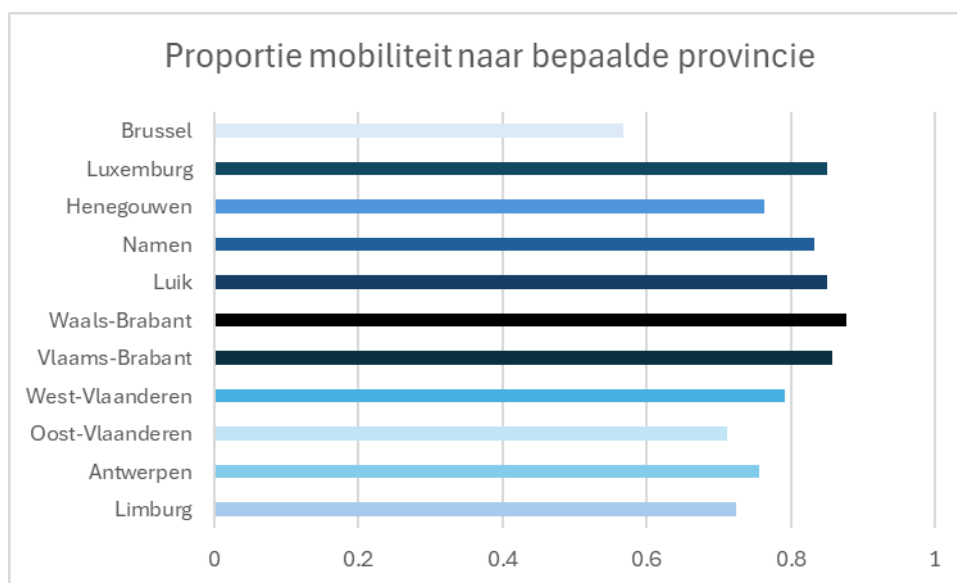
Als we deze beperkte interregionale mobiliteit vergelijken met de interprovinciale mobiliteit (Afbeelding 11), zijn de verschillen groot. De meeste advertenties die verhuizen, verhuizen naar een andere provincie. In feite verhuisde 87,71% van de verhuisde advertenties in Waals-Brabant naar een andere provincie. Deze percentages blijven hoog voor veel van de overige provincies, schommelend tussen 70% en 85%. Oost-Vlaanderen en Limburg bevinden zich aan de onderkant van het spectrum met nog steeds een meerderheid van ongeveer 71-72% van de verhuisde advertenties die naar een andere provincie verhuizen. Dit percentage is het laagst voor de regio Brussel met bijna 60%, hoewel het vermelden waard is dat een verhuizing uit een provincie in Brussel equivalent is aan een verhuizing naar een andere regio. Sekswerkers die verhuizen lijken meestal niet op zoek te gaan naar naburige gemeenten om hun klantenbestand te behouden, maar lijken actief op zoek te gaan naar nieuwe klanten in andere provincies. Deze vaststelling is ook terug te vinden in de focusgroepen:

Elles ont leur vie dans leur valise. En fait, c'est vraiment cette image-là, d'une petite valise trolley, et on se balade avec sa valise trolley de lieu de prostitution en lieu de prostitution. Les seules qui vont rester ici, c'est ceux qui ont un intérêt à rester ici, c'est-à-dire domicile, une famille, un point d'accroche local. De anderen blijven, want in feite... is dit zeer geschikt voor de sector: si on reste trop longtemps au même endroit, la clientèle diminue, il n'y a plus l'attrait de la nouveauté, donc en fait, il faut partir dans une autre ville, là il y a de nouveau l'attrait la nouveauté, on a beaucoup de clients et donc on fait ça une semaines, deux semaines au même endroit, puis on change de ville. (Kévin, politiecommissaris, Luik (1))

Terwijl de suggestie hier is dat het zoeken naar nieuwe klanten een comparatief voordeel kan opleveren door nieuwigheid, wijzen andere experts op het overaanbod als een extra reden om te verhuizen:

De concurrentie tussen werkplekken natuurlijk ook. Of tussen sekswerkers ook van: "Oh ja we zijn haar met veel, dus ik ga even naar een andere werkplek waar er minder zijn want dan heb ik meer klanten". (Maatschappelijk werker Violetta, Genk).

Afbeelding 11: Interprovinciale mobiliteit - RL

Opmerking: deze figuur toont het aandeel van uitgaande interprovinciale mobiliteit per provincie.

Beide factoren zouden een cruciale rol kunnen spelen bij het verklaren van intranationale mobiliteitspatronen. Met meer gegevens zouden we kunnen analyseren of bijvoorbeeld advertenties inderdaad verhuizen naar gemeenten met een relatief lagere concentratie sekswerkers.

Er lijkt een relatieve consensus te bestaan onder de experts in de focusgroepen dat Latijns-Amerikaanse sekswerkers het meest mobiel zijn:

De mobiliteit is enorm bij de Latina's wat wel ook voor onze hulpverlening best uitdagend is om die mensen op te volgen zowel rond het medische als iemand chlamydia heeft om die behandeld te krijgen dan zitten ze alweer daar of daar maar ook administratief bijvoorbeeld. (Imke, sociaal werker Violet, Gent).

Of zoals een expert in Luik het zegt wanneer hij Braziliaanse sekswerkers beschrijft:

Elles ont même, je veux dire au niveau de leur organisation, c'est beaucoup plus mob... ça aussi c'est des difficultés qu'on rencontre lors des contrôles, c'est la mobilité : la durée de vie, de prestations dans les centres sont courtes, c'est quinze jours, un mois même pas, et alors on voit, on part sur Bruxelles, on va sur Nivelles, on repart sur Luxembourg, on va en France, on va en Allemagne, on revient, on part en Italie.... C'est très, très mobile, et on a très peu de retour, de plaintes des filles, et quand on les contrôle, finalement il n'y a pas beaucoup de plaintes. Sauf évidemment, quand ça commence à dérapier, ça peut arriver. (Valery, hoofdinspecteur, Luik (1)).

Zoals het bovenstaande citaat suggereert, verhuizen sekswerkers niet alleen vaak in België - wat een opvolging al moeilijker maakt - maar zijn ze er ook vrij flexibel in om naar andere landen te verhuizen. De groep die misschien de uitzondering vormt op deze mobiele regel zijn de autochtone Belgische sekswerkers:

[sauf vraiment les locales et les locaux qui vont rester dans leur région d'habitat, parce que c'est pas facilité. Maar sinon on voit des filles qui n'ont pas peur de partir, changer de ville. (Valery, hoofdinspecteur, Luik (1)).

Qui font des petits essais ailleurs, pour voir si ça gagne mieux oui. Maar over het algemeen hebben ze toch hun trottoirs of hun privé... (Cécile, algemeen coördinatrice Espace P, Charleroi).

De vorige bespreking van mobiliteit is voornamelijk van toepassing op het gedrag van VSW, aangezien zij de overgrote meerderheid van de Redlights-advertenties uitmaken. We kunnen de Hunqz-gegevens op een vergelijkbare manier gebruiken, met als extra voordeel dat we in totaal zes golven hebben, die ruwweg drie maanden beslaan. De kruistabel hieronder (Tabel 9) geeft ons een glimp van hoe vaak mannelijke sekswerkers op Hunqz een andere locatie melden. Gezien de gegevens in meerdere golven kunnen we ook nagaan of bepaalde sekswerkers voortdurend onderweg zijn in de periode van drie maanden (d.w.z. tussen oktober en december 2023). Elke kolom vertegenwoordigt een andere golf van de gegevens en elke rij geeft aan hoe vaak een advertentie verhuist. Uiteraard kunnen we geen mobiliteit waarnemen in de eerste golf en daarom zijn alle waarnemingen gegroepeerd in een enkele cel. Vanaf kolom twee beginnen zich enkele patronen af te tekenen.

Tabel 9: Mobiliteit in Hunqz-advertenties

Golf						
Times verplaatst	1 03/10/23	2 30/10/23	3 10/11/23	4 27/11/23	5 22/12/23	6 29/12/23
0	1,240 (100%)	1,197 (86.36%)	992 (80%)	977 (75.91%)	939 (71.79%)	890 (69.15%)
1		189 (13.64%)	177 (14.27%)	173 (13.44%)	200 (15.29%)	194 (15.07%)
2			71 (5.73%)	107 (8.31%)	96 (7.34%)	111 (8.62%)
3				30 (2.33%)	56 (4.28%)	57 (4.43%)
4					17 (1.3%)	30 (2.33%)
5						5 (0.39%)
<i>Totaal</i>	1,240 (100%)	1,386 (100%)	1,240 (100%)	1,287 (100%)	1,308 (100%)	1,287 (100%)

Opmerking: deze tabel geeft het aandeel weer van de profielen die bij een volgende observatie zijn verhuisd.

Van de eerste naar de tweede golf was 13,64% van de waargenomen advertenties verhuisd. Het is interessant om op te merken dat dit percentage van de waargenomen eerste verhuizingen vrij consistent blijft over de golven heen, binnen een interval van ruwweg 1,65 procentpunten. Minder advertenties verhuizen een tweede keer in golf drie met 5,73%, wat laag is in vergelijking met latere golven waar het consequent rond de 7%-8% schommelt. In golf 4 zien we 2,33% die een derde keer verhuisd, opnieuw lager dan de 4,3%-4,4% in de twee volgende golven. 1,3% verhuist een vierde keer en 0,39% van de advertenties die in de zesde golf werden waargenomen, zijn elke keer dat we informatie verzamelden verhuisd. De bovenstaande tabel geeft een vrij consistent verhaal en het zou interessant zijn om deze oefening over een heel jaar - of zelfs over meerdere jaren - uit te voeren om na te gaan of seizoenspatronen een rol spelen. Het is mogelijk dat de mobiliteit die we waarnemen uniek is voor de periode waarin we de informatie hebben verzameld, en dat er andere conclusies worden getrokken in de lente of de zomer, maar dat blijft speculatie.

We kunnen stellen dat een groter deel van de Hunqz advertenties verhuist in vergelijking met Redlights. Van alle advertenties die zijn waargenomen in wave zes, drie maanden na wave één, is ongeveer 30% op enig moment verhuisd. Van alle advertenties die we hebben waargenomen doorheen alle waves is 20% verhuisd, maar deze kan scheef zijn als een deel van deze zijn slechts een keer (7,46%) of twee keer (7,87%) zijn waargenomen en daardoor minder kans hadden om mobiliteit te vertonen in de gegevens. Het is belangrijk om te merken dat naarmate er meer golven met gegevens werden verzameld, het aandeel

waargenomen nieuwe advertenties afnam. In de tweede golf was bijna 30% van de advertenties nog nieuw, een aantal dat daalde tot 10% in golf drie, schommelde rond de 13%-15% in golven 4 en 5, en daalde tot minder dan 6% in de laatste golf. Dat impliceert dat de totale groep verhuizers toeneemt met elke golf, aangezien we dezelfde advertenties, inclusief degene die al mobiliteit vertoonden, meerdere keren observeren.

Het feit dat het aandeel van n-maal verhuizers relatief constant blijft tussen de golven, zou kunnen wijzen op iets dat lijkt op een watervaleffect: er zijn ongeveer evenveel nieuwe eerste verhuizers als nieuwe tweede en derde verhuizers. Met extra golven van gegevens, kunnen we onderzoeken of sommige advertenties eeuwig bewegen (wat gewoon een heen en weer bewegen tussen twee steden zou kunnen betekenen), of dat er een bepaalde limiet wordt bereikt. We kunnen eenvoudig testen of advertenties naar verschillende gemeenten verhuizen of dat ze heen en weer gaan door een variabele te maken die met één verhoogt telkens wanneer een nieuwe gemeente wordt waargenomen voor een advertentie, in tegenstelling tot alleen verhogen wanneer er een verandering optreedt van de ene golf naar de volgende. Deze verandering beïnvloedt vooral het aandeel van de eerste verhuizers, dat stijgt tot 21,52% in golf zes. Het aandeel van advertenties die meer dan eens verhuizen is consistent lager met ruwweg 1,6-2,3 procentpunten. Dit suggereert dat de grote meerderheid van de verhuizers inderdaad naar een volledig andere locatie verhuist.

De eerder waargenomen taalbarrière lijkt hier zwakker. Van alle advertenties die mobiliteit vertonen, overschrijdt tot 40% de taalgrens, bijna tien procentpunten meer dan het geval was bij de Redlights-gegevens. Vreemd genoeg verhuist iets meer dan de helft van alle verhuisde advertenties naar een andere provincie, een percentage dat veel hoger lag in de Redlights-gegevens (meer dan 70%). De mannelijke sekswerkers die we observeren in de gegevens lijken meer bereid om naar een andere regio te verhuizen, maar zijn omgekeerd minder geneigd om buiten de provincie te verhuizen.

d. Uitdagingen voor sekswerkers

i. Stigma en discriminatie

Sekswerkers hebben vrij regelmatig te maken met stigmatisering en discriminatie. Of het nu door hun lokale gemeenschap is, door gezondheidswerkers die niet gewend zijn om sekswerkers te behandelen, door wetshandhavers, banken of boekhouders, het komt nog steeds veel voor in de prostitutiesector. Zoals beschreven in onze systematische review, worden stigmatisering en discriminatie in verband gebracht met een breed scala aan nadelige effecten voor sekswerkers, variërend van beperkte toegang tot gezondheidszorg tot mentale isolatie (zie bijv. McCausland et al., 2022; McGarry et al., 2021b). Deze onderwerpen werden uitgebreid besproken tijdens de focusgroepen met experts en sekswerkers.

In alle focusgroepen herhalen deskundigen consequent de wijdverspreide stigmatisering van sekswerkers door een hele reeks partijen:

*Stigma is algemeen, zelfs bij de diensten waar het niet zou mogen zijn.
(Maatschappelijk werker Violetta, Antwerpen).*

Sekswerkers vormen een heterogene populatie en hoewel stigmatisering helaas onvermijdelijk is voor de meeste sekswerkers, lijken bepaalde groepen er vaker mee

geconfronteerd te worden, ook binnen de prostitutiebranche (bijv. door andere sekswerkers, managers of klanten), wat kan leiden tot onveiligere omstandigheden. Dit is in het bijzonder het geval voor TSW:

Stigma kunnen we veralgemenen. Sekswerkers voelen zich vaak gestigmatiseerd door de maatschappij, dat is ook provincie-overschrijdend. We merken wel dat transpersonen, transvrouwen van man naar vrouw, de ladyboys in de volksmond, dat die vaak door sommige sekswerkers en sommige uitbaters gediscrimineerd worden, maar ook door klanten; vaker in contact komen met onveilige situaties, dat die meer te maken hebben met agressie. Toch wel... (Maatschappelijk werker Violet, Genk).

Dit werk bezorgt me enorm veel stress omdat ik vaak in plaatsen terecht kom waar ik alleen ben of waar veel problematische mensen zijn, zo van die "chicas" die arrogant zijn, die me uitlachen met "ik heb ze, jij niet", omdat ik nog geen borsten heb, ik ben pas in mijn transitieperiode. Dan wordt samen werken heel moeilijk. En dan had ik problemen met twee andere vrouwen, dat was echt oorlog, alsof we elkaar sinds mensengeheugenis haten. Als ze me aanvallen, vecht ik terug. Maar dat geeft veel stress/angst ['ansiedad' in het Spaans = 'angst'; andere connotatie dan 'stress/angst'] (Sekswerker E., Antwerpen).

De experts suggereren dat mannelijke sekswerkers minder in contact komen met dit stigma, hoewel ze wel te maken hebben met ernstige psychologische problemen wanneer ze, misschien vanwege hun financiële situatie, homoseksuele relaties accepteren terwijl ze zich niet als zodanig identificeren. Een meer algemene opmerking is dat discriminatie wijdverspreid is, maar dat het moeilijk is om bepaalde groepen in te delen als groepen met een hoger risico. Het is vaak sterk afhankelijk van de situatie van het individu.

Dit wordt geïllustreerd door de mogelijke impact van iemands migratiestatus. Deskundigen in Luik stelden dat bepaalde gemeenschappen van migrantensekswerkers meestal regelmatig met enkel elkaar omgaan, waardoor ze minder gestigmatiseerd worden binnen hun gemeenschap, maar dat ze te maken kunnen krijgen met stigma als ze ongedocumenteerd zijn:

Pour moi elles ne sont pas discriminées par leur statut de prostituées, mais par leur statut de séjour illégal. (Christian, Directeur Surya, Luik (1)).

Het segment van de prostitutiesector waarin sekswerkers opereren speelt een extra rol. Meer zichtbare vormen (bijv. straatprostitutie) worden vaak geconfronteerd met meer repressie door burenpriestenen en lokaal beleid - deels gedreven door persoonlijke opvattingen over vrouwelijke seksualiteit, zoals onderzoek suggereert (Rodriguez Garcia & Gillis, 2018) - vaak in naam van "handhaving van de openbare orde":

On a parlé de la loi, au sens général, mais la volonté des autorités communales est quand même de supprimer ce qui est visible en termes de lieu de prostitution, ça, soyons clairs. Le nombre de règlements communaux qui fleurissent aussi bien sur la nationale de Bruxelles, qu'à Seraing, qu'à Liège, pour supprimer la prostitution de rue, diminuer la partie visible des vitrines sur les heures d'ouvertures et ce genre de choses-là, sous des prétextes de maintien et de la protection de l'ordre public, c'est de la discrimination. (Kévin, politicien, Luik (1)).

Celles qui travaillent dans la rue, par exemple, sont beaucoup plus stigmatisées quoi. (Sekswerker J., Brussel).

Deze stigmatisering kan een sekswerker ervan weerhouden contact op te nemen met de politie om een misdrijf aan te geven:

Ik denk dat er nog veel vrouwen in de straat zijn, degenen die ik het beste ken, die zeggen dat als ze een aanklacht indienen voor een geweldpleging bij een politieagent, ze zeggen: "écoute t'es prostituée, y a pas viol. C'est ton métier". (Thomas, politicien en adjoint au chef de secteur 1, Luik (2)).

De omgeving van een prostituee kan een extra rol spelen, waardoor een beeld van verwaarlozing door instituties verder wordt versterkt. De gemeenschap waarin raamprostitutie zich bevindt kan bijvoorbeeld verder bijdragen aan ervaren intimidatie zoals Adeyinka et al. (2021) beschrijven. Maar stigmatisering en discriminatie sijn ook door in het dagelijks leven van sekswerkers. Ze verbergen hun beroep vaak uit angst voor repercussies en moeten zelfs hun sociale leven stratificeren om verschillende vriendengroepen te scheiden op basis van hun kennis van het beroep van de sekswerker (Van Schuylenbergh, 2017). Met reden, zo blijkt. Experts getuigen dat ze herhaaldelijk worden geconfronteerd met sekswerkers die worden uitgesloten zodra hun gemeenschap achter hun beroep komt:

C'est la stigmatisation. La stigmatisation est bien présente. Et de fait elle est présente, comme tu disais dans l'entourage, j'ai entendu des témoignages par rapport à ça, des personnes, lorsqu'on découvre leur activité, elles sont exclues du voisinage. Et les enfants qu'elles ont aussi sont ostracisés. Hetzelfde geldt voor mensen die de prostitutie willen verlaten. Elles sont persécutées... elles sont poursuivies par cette image-là. (Patrick, Enseignant à l'HELMo en développement social, Liège (1)).

Maar je ziet het goed, alle vrouwen die je ondervraagt, ook al is het om te werken in een bar, in een salon of via een ruige buurt, niemand verklaart dat hij of zij in de prostitutie werkt. Comme on dit c'est tabou, on en parle pas. (Valery, inspecteur principal, Luik (1)).

En fait on accompagne beaucoup de personnes qui sont encore dans la prostitution. Deze mensen willen niet herkend worden als prostituees. Au contraire elles cachent en fait parce qu'elles sont pas fières. (Expert Isala).

Ja we horen dat ook wel vaak van... "Ja wat ga ik doen? Ik ben toch maar een hoer." En dat ze heel hard zijn voor hun eigen. Dat ze een heel laag zelfbeeld hebben doordat ze die baan doen. (Maatschappelijk werker Violetta, Genk).

Stigmatisering kan ook fungeren als een verdere barrière voor de formalisering van het beroep. Zoals eerder gezegd, hebben meer zichtbare vormen van prostitutie al vaker te maken met repressief beleid, maar sekswerkers kunnen gestimuleerd worden om actief een statuut te vermijden dat hen als sekswerker bestempelt of alles wat daarmee geassocieerd kan worden:

Ben en fait c'est le statut des "services autres". Oui mais en fait c'est un peu, mon comptable il m'a déconseillé pour ça parce que. Hij zei dat als de mensen het horen, ze meteen weten wat het is, dus het is beter om een beetje te doen als "mannequin indépendant", "danseuse", "photographe". Het zijn allemaal trucs die een beetje met elkaar te maken hebben, maar het is allemaal zo dat ze een beetje de activiteit vormen. (Sekswerker C., Brussel).

De belangrijkste reden die later in het interview wordt gegeven, is dat verondersteld wordt dat het een negatieve invloed heeft op toekomstperspectieven, waardoor het moeilijker wordt om uiteindelijk uit de prostitutie te stappen als ze dat willen. Eerder onderzoek heeft erop gewezen dat de mogelijkheid om geregistreerd te staan als, bijvoorbeeld, serveerster in plaats van sekswerker individuen kan beschermen tegen stigma (Weitzer & Boels, 2015).

Het is goed gedocumenteerd in de literatuur, zoals beschreven in de systematische review, dat stigmatisering sekswerkers ervan kan weerhouden toegang te krijgen tot een reeks diensten, waaronder rechtshandhaving, sociale bijstand of gezondheidszorg:

Stigma is overal zelfs bij de diensten waar het niet zou mogen zijn. Ik heb het dan niet hé, bij jullie super goed [verwijst naar Sofie, leider prostitutieteam Antwerpen], maar als je het hebt over andere politiediensten daar maken we wel wat mee met sekswerkers, OCMW's ook. (Maatschappelijk werker Violet, Antwerpen).

Même dans la prostitution de vitrine. Ik heb veel mensen die niet naar het ziekenhuis willen. Elles veulent pas aller à l'hospital seules, elles veulent y aller avec moi parce qu'il y a des clients qui travaillent l'hospital. Ze zullen namelijk behandelingen krijgen die niet zijn aangepast. Et ça que je l'ai vu, parce que moi quand j'y vais, je suis pas travailleuse c'est comme si j'étais une amie quoi. Je ziet heel goed dat ze niet dezelfde behandeling hebben als toen ik nog alleen was. (Morgane, coördinatrice ICAR Wallonie, Luik (2)).

Het eerste citaat impliceert dat een gespecialiseerde politiemacht die getraind is in de omgang met sekswerkers nuttig kan zijn. Sommige deskundigen wijzen inderdaad op een gebrek aan capaciteiten van bepaalde politieagenten of andere betrokkenen dat een negatieve invloed kan hebben op ontmoetingen met sekswerkers:

C'est très, c'est propre aux policiers et à l'intervenant... je ne pense pas que ce soit que propre à la police. Je pense que c'est tout... tout intervenant qui va avoir un contact, en tout cas dans ce secteur-là, doit avoir une fibre sociale un minimum, et ce n'est pas donné à tout le monde. (Kévin, politiecommissaris, Luik (1)).

Zoals de bovenstaande discussie illustreert, kan de stigmatisering die sekswerkers ervaren verergerd worden voor individuen met een genderidentiteit of seksuele oriëntatie die afwijkt van de heersende normen, of voor sekswerkers zonder geldige verblijfs- of

werkvergunning. Het kan ook verschillen per segment van de industrie, waarbij meer zichtbare vormen van prostitutie vaak meer met stigmatisering te maken krijgen. Stigmatisering kan leiden tot een groot aantal negatieve gevolgen, waaronder een negatief effect op het mentale welzijn van de persoon in kwestie, een gebrek aan zeggenschap in het plannen van de toekomst en een verminderde toegang tot gezondheidszorg, sociale bijstand of rechtshandhaving.

ii. *Geweld en andere kwetsbaarheden*

Stigmatisering kan in verband worden gebracht met het geweld waarmee sekswerkers worden geconfronteerd. Een moeilijkheid bij de beoordeling van geweld is dat veel sekswerkers gewelddadige interacties niet noodzakelijk als zodanig ervaren. Dit kan problemen opleveren voor de politie om deze gevallen goed op te sporen:

Dus die voelen zich geen slachtoffer. Dat is heel moeilijk voor ons om dan een slachtoffer eruit te halen want we mogen bij vragen "ben jij slachtoffer?" en de meeste antwoorden daarop "nee". Ook al hebben wij veel aanwijzingen dat ze toch wel slachtoffers zijn maar zij zien dat helemaal anders dus ik denk dat er meer slachtoffers zijn maar dat ze moeilijker te detecteren zijn. En op het gebied van verklaringen ja, daar moeten wij weinig of niet op rekenen. Dat is 1 op 10 meisjes die slachtoffers zijn zullen misschien iets zeggen en de rest zal niets zeggen. (Danny, Hoofdinspecteur - Sectiechef mensenhandel Oost-Vlaanderen).

Een van de experts in de focusgroepen geeft een meer tastbaar relaas. Bij het bevragen van sekswerkers in de Antwerpse ramen werd ze herhaaldelijk geconfronteerd met het feit dat ze niet erkenden dat ze met geweld te maken hadden gehad. Wanneer specifieke gevallen van gewelddadige interacties ter sprake kwamen, zei de sekswerker echter dat ze met sommige van deze situaties wel te maken had gehad:

Wat ook wel interessant is om te weten als wij die afnamen die lijsten in de ramen die dat ook niet als geweld vaak zien. En dan was dat zo van "ja het is een bevraging over geweld" "Oh nee nooit nooit" maar als je dat dan aan het overlopen was "ah ja ja ja" "oh ja ja". (Maatschappelijk werker Violet, Antwerpen).

Dit probleem doet zich misschien nog wel meer voor bij mannen. Zoals een expert zegt:

Ja en dat merk je bij de mannen heel hard dat die in principe geen slachtoffer kunnen zijn in hun opinie. Ook als we de mannen die dat in het onderzoek dat wij nu rekenen als slachtoffers zeg maar, zouden misschien een enkeling van zeggen. Maar de rest zouden nooit zeggen dat ze slachtoffer zijn. Het is alleen maar omdat we specifieke vragen hebben gesteld van: is dit specifiek gebeurd? "Ah ja tuurlijk, dat hoort erbij". (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Net als bij stigmatisering kan de mate waarin sekswerkers te maken krijgen met geweld verschillen afhankelijk van bepaalde kenmerken. Ook hier speelt geslacht een belangrijke rol. Violet en Boysproject hebben een onderzoek gedaan naar geweld onder sekswerkers en zij concluderen dat mannen en sekswerkers vaker te maken hebben met geweld:

waren we zelf ook van verschoten hoe groot het contrast was, maar dus dat mannen bij veel dingen bijna het dubbele van de cis-vrouwen hadden qua zowel

verbale als fysiek agressie en trans-vrouwen ook heel hoog. Dus ik denk over het algemeen dat mannen heel kwetsbaar zijn omdat dat heel vaak homomannen zijn of heteromannen die iets homoseksueels doen dus daar ligt ook taboe op zijn mensen die gewoon op straat ook heel veel agressie doormaken en het taboe rond mannelijk slachtofferschap, en het gebrek aan gemeenschap dus niet kunnen vergelijken: wat zijn normale ervaringen? Wat zijn abnormale ervaringen? (Flor, Boysproject, Antwerpen).

In de ergste gevallen ervaren deze mensen veel geweld en nemen ze hun toevlucht tot sekswerk om te overleven:

Ja sowieso ook wat Flor al heeft gezegd, de transvrouwen is echt een kwetsbare groep. En dan heb ik het wel heel specifiek over dat wij wel een aantal dakloze transvrouwen hebben en vaak zijn dat dan ook vrouwen die nog niet in transitie zijn geweest. Die zich dan zo wat kleden als vrouw, maar dat je nog wel zichtbaar ziet dat dat een man is. Dat zijn mensen die heel veel met geweld in contact komen en dan dakloos zijn. Alle klanten die ze kunnen nemen, en inderdaad als het vijf euro is is het goed, dat maar doen. Of ervoor zorgen dat ze ergens kunnen slapen maar dan bij een gewelddadige man. Dus daar horen wij heel ernstige zaken van. (Maatschappelijk werker Violetta, Antwerpen).

Een hogere mate van vijandigheid van cliënten tegenover TSW kan verband houden met de tegenstrijdige gevoelens van cliënten:

Transpersonen zijn de verboden vrucht, ze zijn het allebei, maar klanten vinden het soms ook vervelend van zichzelf dat ze op hen vallen, dat ze met hen seks willen waardoor ze ook nadien soms kwaad zijn op de transpersoon en ze zitten dan vaak alleen in hun appartement te werken, durven de politie niet te bellen. (Imke, sociaal werker Violetta, Gent).

Leeftijd kan ook een risicofactor zijn voor geweld en daarom hebben we experts gevraagd wat ze vinden van het idee om de minimumleeftijd te verhogen van 18 naar 21 jaar. Hoewel wordt erkend dat dit ervoor kan zorgen dat sekswerkers die de sector ingaan volwassen genoeg zijn, vermindert het de mogelijkheid om toezicht te houden op deze jongere groep individuen totdat ze 21 zijn.

Het segment waarin een sekswerker actief is, is ook van belang. Zo kunnen sekswerkers in de ramen in Antwerpen toegang hebben tot een alarmknop die ofwel de ordehandhavers waarschuwt ofwel op straat te horen is om andere sekswerkers of voorbijgangers te waarschuwen als er zich een gevaarlijke situatie voordoet. Straatsekswerkers daarentegen lijken aan hun lot te worden overgelaten en nemen hun toevlucht tot pepperspray of messen om zichzelf te verdedigen (Doffiny & André, 2020).

Geweld kan in tijden van crisis verergeren, zoals de recente COVID-19 pandemie pijnlijk duidelijk heeft gemaakt. Volgens een deskundige is het geweld tegen sekswerkers tijdens de pandemie verviervoudigd. Het probleem werd nog verergerd door het feit dat sekswerkers niet konden werken onder de geldende sanitaire beperkingen, waardoor ze uit angst voor repercussies geen geweldsdelicten bij de politie konden melden:

Le deuxième phénomène qu'on remarque aussi c'est la violence physique. On l'a vu pas plus tard, qu'au moment du Covid. Interdiction des métiers du sexe, et sur

cette période-là, on double les chiffres de violence contre des travailleurs du sexe. Donc sur ces 2 fois 3 mois, je crois, on double les chiffres annuels. C'est-à-dire qu'on a 4 fois plus de violence qui nous sont rapportées, dont la plupart ne sont pas rapportés à la police, parce que c'était interdit donc en allant rapporter le fait que tu as été violentée eh bien tu vas t'accuser d'être..., on sait bien que les flics n'auraient pas fait ça, mais les personnes se sont empêchées d'aller dénoncer toute une série de cas de violences menées contre elles. (Quentin, coordinateur Espace P Liège, Liège (2)).

Bepaalde groepen sekswerkers lopen ook een hoger risico op middelenmisbruik. Eerder onderzoek heeft drugsgebruik in bars en clubs gedocumenteerd en laat zien dat dit veel voorkomt en regelmatig gepaard gaat met gecombineerd drugsgebruik (van Nunen et al., 2014). In Luik blijkt de meerderheid van de sekswerkers op straat te lijden aan een vorm van drugsmisbruik, zoals hierboven vermeld. hierboven in het subhoofdstuk Leeftijd, gender en seksuele geaardheid. Deze personen leven in extreem precare omstandigheden, vaak op de rand van dakloosheid. In andere gevallen kunnen sekswerkers duurdere drugs gaan gebruiken, waardoor ze sekswerk moeten blijven doen om hun gewoonte te financieren, of ze gebruiken drugs om een seksuele ontmoeting met een klant te vergemakkelijken:

Ah ouais, bien sûr parce que, bah on va se conforter dans ce travail-là parce que, où on va gagner à suffisamment de cash en plus pour acheter de la drogue. Ça coûte cher, la coke, c'est 50€ le gramme. 5 G, 250€. Qui va gagner ça en fait? (Sekswerker J., Brussel)

Elles consomment pour faciliter le passage à l'acte aussi. (Valery, hoofdinspecteur, Luik (1)).

Drugs worden ook gebruikt om de seksuele ervaring te verbeteren (Chemsex), voornamelijk in interacties tussen mannen (zie bijv, Sensoa, 2020). Dergelijk gedrag kan de sekswerker in een kwetsbare positie brengen, in de meer extreme gevallen kan het er zelfs toe leiden dat ze bewusteloos raken, waardoor ze geen controle meer hebben over de situatie:

Ook bijvoorbeeld Chemsex - heel weinig bij cis-vrouw neem ik aan - dus ja ook gewoon onder invloed zijn en de klant die onder invloed is wordt ook bijna door alle gasten gezegd "als ik uit ga door te veel te hebben gepakt en ik word wakker en mensen zijn dingen met mijn lichaam aan het doen dat is mijn eigen fout. Dat is... Ik had maar niet zoveel moeten nemen". Of als ze dingen niet meer herinneren. Dus heel veel. (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Chemseks lijkt ook terrein te winnen, niet alleen in frequentie maar ook in uitersten:

Het is echt heel groot he, de Chemsex scène. En het wordt extremer en extremer. (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Opmerkelijk is dat we deze verhalen uitsluitend in Vlaanderen hoorden, misschien omdat het meestal voorkomt bij MSW of TSW en een van de experts lid was van een sociale organisatie die zich specifiek op deze groepen richt. Het is vrij waarschijnlijk dat deze situatie zich ook in Wallonië voordoet.

Andere kwetsbaarheden kunnen worden veroorzaakt door grootschalige geopolitieke schokken die individuen naar België duwen. LGBTQ+-personen konden asiel aanvragen in België na de aanval op de Pride-parade in Georgië, wat leidde tot een influx van nieuwe sekswerkers die zich vaak in onzekere en precare situaties bevinden. Ook Antwerpen heeft naar verluidt een toename gezien van het aantal Afghaanse mannen, vaak erg jong, na de machtsovername van de Taliban in het land. Deze mensen komen niet naar België met het doel om aan sekswerk te doen, maar belanden in een situatie waarin ze het als hun enige manier zien om te overleven:

En dan zien we ook een hele grote groep die dan naar België komen om andere reden[en] en dan sekswerk uit overleving te doen omdat ze geen andere keuze hebben. (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Een andere expert bekijkt de situatie van Oekraïense vluchtelingen:

Moi je voudrais rajouter comme vulnérabilité, parce que je pense qu'on en avait pas assez parlé, c'est la situation sociale au pays d'origine pour la prostitution migrante. C'est clair que si on a par exemple une vague de prostituées ukrainiennes, ben là on est clairement dans une population à risque d'exploitation. Bij aankomst spreekt ze geen taal, ze bevindt zich zeker in een georganiseerd netwerk dat ertoe aanzet om te komen werken in de sector. Donc là il faut être très vigilant. (Kévin, politiecommissaris, Luik (1)).

De aard van de modus operandi van veel sekswerkers kan het moeilijker maken om hen te voorzien van adequate diensten. Zoals we eerder hebben beschreven, hebben sekswerkers de neiging om veel te verhuizen - vooral migrantensekswerkers - wat hun klantenbestand en inkomen kan vergroten, maar het levert aanzienlijke problemen op voor de sociale organisaties die hen proberen te bereiken, waardoor hun toegang tot gezondheidszorg mogelijk wordt belemmerd (zie bijv. Davey et al., 2018):

[...] voor iemand die eigenlijk niet weet van "ga ik nu morgen in Antwerpen werken? Of ga ik morgen in een boerendorp zitten voor een week." die je eigenlijk heel moeilijk kunt bereiken ook, en waar je weinig voor kunt opstarten omdat die komen en die gaan. (Maatschappelijk werker Violetta, Antwerpen).

De economische kwetsbaarheden kunnen ook talrijk zijn. We kunnen verschillende voorbeelden aanhalen die door de experts in de focusgroepen naar voren werden gebracht. Alleenstaande moeders die aan het eind van de maand niet rond kunnen komen, kunnen bijvoorbeeld hun toevlucht nemen tot sekswerk om hun rekeningen af te betalen, of mensen die sekswerk verkiezen boven werk in een supermarkt omdat het extra inkomen gewoon te aantrekkelijk is:

Je kunt moeilijke periodes hebben. Een moeder met een gehandicapt kind, de vader betaalt geen voedselpensioen, maar men moet een beetje passen om te sorteren, want hij heeft 300-400 euro nodig voor het einde van de maand. (Valery, hoofdinspecteur, Luik (1)).

Donc ça on le voit souvent chez les filles de salon : on n'y va pas toujours par vocation mais on y va pour les revenus, les revenus que ça peut générer, on nous dit " Oui je peux faire caissière, mais faire caissière c'est 1500, moi je vais faire 1500 sur la journée ". Voilà, le ratio consciemment ils le prennent et après il

y aura des effets néfastes à long terme, mais ça elles ne le perçoivent pas tout de suite. (Valery, inspecteur principal, Liège (1)).

Het verliezen van je beroep kan iemand in de richting van sekswerk duwen, ondanks een ogenschijnlijke onwil:

Les filles pendant le Covid, elles sont arrivées ici, par le salon de coiffure dans lequel elles étaient, il n'y avait plus d'activité. Maar er zijn nog steeds kinderen die moeten blijven betalen voor de kosten van de kinderen. Donc on n'est pas nécessairement sur des profils qui avaient imaginé un boulot de rêve... (Christian, Directeur Surya, Luik (1)).

Hoewel dit slechts enkele voorbeelden zijn, blijft de essentie dat mensen sekswerk doen om een heleboel redenen. Deze zijn vaak financieel gemotiveerd, maar dat is niet altijd het geval. Experts beweren dat het psychologische profiel van een persoon een factor kan zijn; dat ze validatie van anderen zoeken of het gevoel van erbij te horen appreciëren door het sekswerk dat ze doen:

Je pense que c'est quelque chose qu'on sous-évalue, surtout chez les mineurs mais chez les autres aussi... même chez des personnes migrantes. « J'existe aux yeux de quelqu'un, au sein d'un groupe d'appartenance ». Je pense que c'est quelque chose qui manque dans la société, c'est les groupes d'appartenances. C'est quelque chose qui est souvent mis en avant. (Christian, Directeur Surya, Liège (1)).

Dergelijke gevallen illustreren hoe heterogeen de populatie van sekswerkers is, die allemaal te maken hebben met verschillende uitdagingen, afhankelijk van de context waarin ze zijn opgegroeid en de potentiële onzekerheid van hun situatie. Sekswerkers kunnen te maken krijgen met extra kwetsbaarheden vanwege hun leeftijd, migratieachtergrond, seksuele geaardheid of genderidentiteit. We moeten echter erkennen dat we vrij weinig weten over hoe vaak dergelijke uitdagingen voorkomen, deels door onderrapportage of gebrek aan toezicht. We kunnen gissingen doen over welke groepen het meest kwetsbaar zijn op basis van ervaringen van individuen met vergelijkbare kenmerken, maar er is meer onderzoek nodig. Het traditionele verhaal is dat geweld, drugs en uitbuiting alomtegenwoordig zijn in de prostitutie, maar de experts verwerpen dit eenzijdige beeld. De enige manier om tot een concreter en correcter beeld te komen is door een grondig en langdurig onderzoek te doen naar de geleefde ervaringen van een representatief cohort sekswerkers, bij voorkeur op systematische basis. Op die manier kan er een genuanceerder beeld van de populatie van sekswerkers ontstaan; een beeld dat de vele risico's en uitdagingen erkent zonder te vervallen in een volledige generalisatie van zo'n diverse populatie.

e. Seksuele uitbuiting en mensenhandel

Seksuele uitbuiting en mensenhandel zijn controversiële onderwerpen die vaak op de voorgrond staan in discussies over sekswerkers. De experts die we spraken bevestigden dat seksuele uitbuiting voorkomt, maar op een subtielere manier dan vaak in de media wordt geportretteerd of dan de afgelopen decennia het geval was. Strategieën verschillen afhankelijk van de achtergrond van een bepaalde groep sekswerkers. In het geval van Latijns-Amerikaanse sekswerkers stellen experts dat er een grotere organisatie achter lijkt

te zitten. Ze werken vaak met telefonistas die ontmoetingen regelen en er zijn duidelijke tekenen van uitbuiting. Toch lijkt het dwangaspect minder voor te komen. In plaats daarvan wordt het bijna beschreven als een soort samenwerking met een win-win element:

De telefonistas die daar tussen zitten, willen pooierschap zo dat echt crue "we pakken uw pas af" en dit en dat. Het is toch wel win-win, en een beetje teveel win-win. (Lieve, Consulent Prostitutiebeleid Stad Antwerpen, Antwerpen).

Toch wijst de expert voorzichtig op een onevenwicht in de macht, wat suggereert dat er iets meer *winst is* voor één partij in plaats van dat de sekswerker de deur openzet voor uitbuiting. Deze organisaties worden ook in verband gebracht met mensenhandel, zoals een expert zegt:

Les filles qui sont recherchées par des taxis ubers brésiliens à Paris pour qu'on les amène à Charleroi dans un endroit on va leur expliquer comment ça va se passer pour elles, puis on les amène dans différents lieux elles vont rester quelques jours ou quelques semaines, mais on va chaque fois les déplacer sans leur demander leur avis: il y a une organisation de la prostitution, il y a un réseau derrière, mais le réseau il est plus physiquement présent comme avant. (Valery, inspecteur principal, Luik (1)).

Dergelijke organisaties lijken niet meer zo fysiek aanwezig als vroeger. Toch zijn er aanwijzingen dat sekswerkers die via bepaalde organisaties naar België komen, hun agency behouden en zich vrij kunnen bewegen:

La question de la contrainte, on va dire des réseaux sur les personnes prostituées, n'est plus aussi présente qu'avant, parce qu'en fait les filles ou les hommes qui se prostituent viennent ici librement pour travailler dans le secteur. En dus, als er iemand weggaat, omdat op een gegeven moment de werkomstandigheden niet meer goed zijn, of omdat ze liever bij iemand anders in de buurt wil zijn, als het niet ernstig is, dan is er altijd wel iemand anders die haar plaats inneemt. De moins en moins de violences, de contraintes morales, c'est plutôt une organisation, et une manière de... ben c'est un business. (Kévin, politiecommissaris, Luik (1)).

Meer kwetsbare bevolkingsgroepen lopen een groter risico om met mensenhandelaars te maken te krijgen. We hebben vastgesteld dat bepaalde groepen een hoger risico lopen op een reeks negatieve resultaten door politieke schokken in hun thuisland, waardoor ze vluchteling worden. Ze moeten een beroep doen op mensenhandelaars of -smokkelaars om naar België te geraken, en eenmaal hier zijn er meldingen dat ze de derden moeten terugbetalen via sekswerk, hoewel er meer informatie nodig is om definitieve uitspraken te kunnen doen:

Andere sekswerkers en die dat dan dichter bij mensensmokkelaars staan. Bij de Afghaanse gasten zijn er heel veel die dat hun mensensmokkelaar moeten afbetalen door sekswerk in het land waar ze aankomen. Maar zoals ik al zei, bereiken we echt niet genoeg Afghanen om daar grote uitspraken over te doen. (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Uitbuiting is niet exclusief voor grotere organisaties. In feite is het vaak heel persoonlijk van aard, vooral onder bepaalde groepen sekswerkers. Een bijzonder opvallend geval hiervan zien we bij Oost-Europese sekswerkers. Zij worden relatief vaak geacht met een pooier te

werken, maar deze relaties zijn vrij moeilijk te definiëren en zijn niet noodzakelijkerwijs gewelddadig. Een expert geeft duidelijk aan hoe dit haar werk beïnvloedt door de extra nuance die nodig is in hun contacten met sekswerkers:

[Die zijn er ongetwijfeld. Maar ik ga er ook nog altijd van uit dat er heel veel bonafide in plaats van malafide uitbatingen zijn, uhm door onze positie bevragen we dat ook niet altijd. We proberen ons wel zo open op te stellen dat we een goede vertrouwensrelatie kunnen aangaan met de sekswerker. Die positie maakt voor ons persoonlijk als mens, niet als hulpverlener maar als mens, soms ook wel moeilijk. Dat als we weten van "oh kijk daar zitten misschien pooiers of loverboys", als we dat allemaal onder een malafide term mogen gooien "Hebben ze zelf beschikkingsrecht ja of nee?". Als we daaraan twifelen kunnen we daar niet veel mee omdat we die vertrouwensrelatie wel proberen te houden wat maakt dat we ergens mogen blijven komen of niet. En soms is het beter om ergens binnen te geraken en toch dat contact met de sekswerker an sich. We worden daar niet zo vaak mee geconfronteerd dat een sekswerker zegt "ik word echt uitgebuit" maar het gebeurt. (Maatschappelijk werker Violett, Genk).

De politie heeft ook moeite om goed in te schatten of een bepaalde persoon een sekswerker uitbuit of niet:

Het blijft een heel moeilijke materie; ja daar lopen vriendjes rond in die cafés, daar zitten Roemeense mannen of Bulgaarse mannen of wat dan ook. Is dat een pooier? Ik weet het niet, het kan. (Sofie, teamleider prostitutieteam Antwerpen, Antwerpen).

Hoewel deze relaties moeilijk te definiëren zijn, kunnen de gevolgen toch behoorlijk ernstig zijn. Sekswerkers zullen deze situaties niet melden bij de politie als een geval van uitbuiting, vaak omdat ze niet geloven dat ze worden uitgebuit. Er zijn verhalen bekend van loverboys die verdwijnen en het geld van de sekswerkers meenemen, waardoor de sekswerkers weinig tot niets op hun naam hebben staan:

Ik heb ook een cliënt die dan zei: "Ja mijn vriend is vannacht vertrokken en ik heb hier mijn bankkaarten maar hij gebruikte die en ik weet de code niet. Gaan we naar de bank voor mijn code te vragen?" En dan dacht ik al van "oh nee dat meen je niet". Ja daar stond natuurlijk niets meer op. (Maatschappelijk werker Violett, Antwerpen).

Dit nieuwe soort pooierschap heeft geen duidelijk dwangmatig of gewelddadig aspect. Het omvat gevallen van familiale druk die bijzonder gevoelig kunnen liggen. Experts merkten op dat de kinderen van sekswerkers soms worden verzorgd door hun schoonfamilie in hun thuisland en dat ze daarom geld sturen om te helpen. We komen een bekend refrein tegen in een beschrijving van jonge Belgische sekswerkers, van wie ook is aangetoond dat ze sekswerk doen om te helpen met de gezinsfinanciën (Leroij & Maes, 2016). De verandering in mensenhandel wordt inderdaad bevestigd door een expert die we interviewden:

De mensenhandel in de jaren 90 is absoluut niet meer te vergelijken en is zeer positief geëvalueerd voor de sekswerker zelf ten opzichte van nu. Is er nu geen uitbuiting en mensenhandel meer? Jawel, maar ze is veel subtieler alleszins geworden. (Vic, Diensthoofd onderzoeksafdeling 3MB Oost-Vlaanderen).

Sekswerkers kunnen ook als tussenpersoon optreden. Dit is 'pooierschap', maar niet in de traditionele zin van het woord.

Ja je hoort dat op heel veel vlakken, mensen die dan zeggen "ah jij mag, ik zal een matrasje bij mij thuis leggen en jij mag bij mij komen slapen en dan betaal je 300 euro per week voor op een matrasje te slapen". Die zien we gewoon, want dat weten we ook onze cliënten, dat zijn niet allemaal schatjes, we weten, wij horen ook verhalen van cliënten die inderdaad zo gewoon geld proberen te verdienen, zoveel mogelijk proberen te verdienen en dan profiteren van andere kwetsbare sekswerkers die alleen zijn. (Maatschappelijk werker Violetta, Antwerpen).

Het kan leiden tot complexe situaties die moeilijk te bevatten zijn voor de sociaal werker die ermee geconfronteerd wordt:

Wij hebben dat heel weinig pooierschap, of volgens de verschillende definities van pooierschap. Wel onder elkaar, dus van ook zelf sekswerkers en onderverhuur en klanten fixen, verschillende gradaties van wel of niet nee kunnen zeggen tegen die klanten en betalen, het regelen van de klant, daar meer en meer voor betalen; dat zijn heel ingewikkelde dingen, maar dat dan vaak, allee vaak, enkele keren he, maar dat de andere persoon ook een cliënt is van ons dus dat is niet een vieze enge pooier in een chique bak, dat is die andere kwetsbare persoon die gewoon zijn hele leven zelf heeft overleefd op die manier en nu eindelijk hoger in rang is geraakt (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Het is absoluut niet oké, het is pooierschap, maar dat is... het is veel gecompliceerder. (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Wat deze complexiteit illustreert is dat de traditionele dichotomie dat alle VSW slachtoffers zijn en de mannelijke derden misbruikers minder opgaat. De werkelijkheid is veel genuanceerder. Meer in het algemeen suggereren experts dat het risico op uitbuiting waarschijnlijk aanwezig is voor alle sekswerkers, maar dat situaties snel kunnen veranderen:

Ik denk dat het risico op uitbuiting voor iedereen is, of je nu Belg bent of van buitenlandse afkomst, en dat het vacant is, en dat je niet altijd in een situatie van uitbuiting verkeert. Je pense que parfois on est dans une situation d'exploitation et parfois on est en situation prostitutionnelle. Et ça peut changer en fonction du temps, mais aussi, comment se situe la personne au niveau de ses besoins financiers, ses besoins d'indépendance, de liberté de choix, on'est pas sur quelque chose de figé. Zoals vroeger, waar we waren, zes, vijf, twintig jaar, op quelque chose qui était plus tranché, où on était prostitué ou on était exploité. Ici c'est quelque chose qui peut changer, même de jour. (Christian, Directeur Surya, Luik (1)).

Het traditionele beeld van pooiers is dat ze zeer dwingend en soms gewelddadig zijn. Experts - zowel wetenschappers als mensen uit het veld - bevestigen dat deze visie veel te beperkt is. In plaats daarvan is pooierschap vaak subtieler en niet zo expliciet in zijn dwang of geweld, of ontbreekt dit laatste helemaal. Deze nieuwere vorm van pooierschap is moeilijker op te sporen door wetshandhavers, deels omdat sekswerkers zich er niet altijd

van bewust zijn dat ze worden uitgebuit, waardoor ze de juiste instanties niet inschakelen. Toch kunnen de gevolgen behoorlijk ernstig zijn.

5. Decriminalisering

Het tweede doel van dit rapport is om de effecten van de decriminalisering van prostitutie in België te onderzoeken. Op het moment van schrijven is de stemming om prostitutie te decriminaliseren twee jaar geleden en de wet ging anderhalf jaar geleden effectief van kracht. Aangezien veel van de gegevens relatief kort (anderhalf jaar) na de inwerkingtreding verzameld werden, komt een uitgebreide evaluatie van de wet te vroeg. Toch zijn in onze gesprekken met experts verschillende belangrijke aspecten van de wet naar voren gekomen - zowel verdiensten als gebreken - die aandacht vereisen. Dit hoofdstuk is als volgt opgebouwd: we beginnen met een bespreking van de verschillende vormen van sekswerk en beoordelen, op basis van een combinatie van verhalen van experts en internetgegevens, of de decriminalisering enig effect heeft gehad. Als tweede punt analyseren we of het aanbieden van en adverteren voor risicovolle seksuele diensten is beïnvloed. Vervolgens kijken we naar het effect van het decriminaliseren van derden, voordat we afsluiten met een opmerking over stigmatisering en de rol van het publiek.

Wanneer de experts geconfronteerd worden met de brede vraag of decriminalisering enig effect heeft gehad op de arbeidsomstandigheden tot op heden, is de algemene consensus dat de wet nog niet veel effect zal hebben, het eerder theoretisch blijft (Vermeulen, 2023), en geen invloed heeft op een substantieel deel van de totale populatie van sekswerkers:

Mais l'ensemble du système prostitutionnel, et qui est visé par l'évolution législative, je ne pense pas qu'ils soient concernés. Je n'ai pas envie de parler de pourcentage mais c'est vraiment une toute petite fenêtre par rapport au phénomène prostitutionnel. C'est vraiment très, très faible. (Christian, Directeur Surya, Luik (1))

Maar dus, ik denk dat de decriminalisering voor een bepaalde groep eh kei veel verbetering gaat brengen, en dat is heel goed, maar bijvoorbeeld bij Boysproject zien wij die groep niet. Dus als we vanuit ons gasten is het enige vooral, we hopen dat er niets negatiefs aankomt. (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Le texte lui même il a fait le travail qu'il devait faire... mais ce texte n'a pas de lacunes en lui-même mais tous les personnes concernées par le travail du sexe manque de pleins de choses. Mais qui de toute façon n'allais pas être résolu par un texte sur la décriminal. (Guilhem, Directeur Alias, Brussel).

In het laatste commentaar wordt gesteld dat de wet wel aan de verwachtingen voldoet, maar dat er nog veel werk moet worden verzet om de vele problemen in de sector aan te pakken. Toch, als de sekswerkers die dankzij de decriminalisering kunnen formaliseren voordelen ondervinden, moet de wet worden gezien als een netto positief effect - op voorwaarde dat de niet getroffen sekswerkers niet slechter af zijn. Het roept wel de belangrijke vraag op: wie wordt hierdoor getroffen en hoe verandert dit de verschillende vormen van sekswerk?

a. Veranderende vormen van sekswerk

De overgang naar het privésegment is de afgelopen jaren vrij aanzienlijk geweest en lijkt nog steeds door te gaan, misschien zelfs gestimuleerd door de decriminalisering die een aantal wettelijke barrières voor onafhankelijk sekswerk heeft gesloopt (bijv. toegang tot een

boekhouder of de mogelijkheid voor derden om een locatie te verhuren). Tabel 10 laat zien dat gerapporteerde interacties in het privésegment met meer dan vier procentpunten zijn toegenomen in de periode na de decriminalisering en met bijna negen procentpunten als ook de transsegmenten, BDSM en escort worden meegerekend. Daarentegen zijn de gerapporteerde ontmoetingen in bordelen met ongeveer vijf procentpunten gedaald en in massagesalons met minder dan drie procentpunten. Merk op dat de steekproef na de decriminalisering drie keer zo groot is, wat niet noodzakelijkerwijs betekent dat de decriminalisering een drievoudige toename in activiteit heeft veroorzaakt. Girlsreview werd opgericht op 30 junith 2021, bijna een jaar voor de decriminalisering, en is sindsdien steeds actiever geworden omdat gebruikers die voorheen hun toevlucht zochten tot hookers.nl – gesloten vanwege een privacy-schending – hier hun weg naar toe vonden. Dat het aantal recensies na verloop van tijd toeneemt, is een verwachte ontwikkeling voor een nieuwe site en we hebben geen bewijs dat dit kan worden toegeschreven aan de nieuwe wet.

Tabel 10: Interacties en discussie per segment voor en na decriminalisering - Girlsreview

Segment	Vóór decriminalisering		Na decriminalisering	
	Beoordelingen	Discussies	Beoordelingen	Discussies
Privé	37.44%	38.66%	41.77%	41.07%
Escort	6.30%	10.57%	6.89%	9.15%
Trans	4.08%	6.09%	7.93%	6.94%
Raamprostitutie	19.88%	18.52%	19.06%	19.12%
Bordelen	18.37%	12.24%	13.17%	9.48%
Massage	12.87%	12.30%	10.13%	12.93%
BDSM	1.06%	1.62%	1.07%	1.32%
Opmerkingen	1,127	6,226	3,091	18,248

Bron: www.girlsreview.nl

De huidige aard van de wetgeving lijkt sekswerkers in de kaart te spelen die liever privé werken als geregistreerde zelfstandige sekswerker:

Dat we [alleen werkende sekswerkers binnen thuisontvangst] nog meer gaan zien. Dat er meer gebruik gaat worden gemaakt van Love Hotels of AirBnBs, omdat het inderdaad makkelijker gaat worden om zelfstandig te zijn binnen het sekswerk. Zelfstandigen krijgen dezelfde rechten binnen het sekswerk als een andere zelfstandige. Dus het gaat makkelijker zijn om voor die sekswerkers die dat wensen in orde te zijn. (Saartje, Genk).

Gezien het feit dat, zoals in het vorige hoofdstuk is vastgesteld, nieuwkomers in toenemende mate kiezen voor particulier sekswerk aan het begin van hun carrière in de prostitutie, is het heel goed mogelijk dat dit deel van de sector de komende jaren zal blijven toenemen. Het is echter onduidelijk in welke mate zij zullen formaliseren.

Het alternatief voor zelfstandig ondernemerschap is een statuut en een geformaliseerd arbeidscontract tussen een werkgever en een sekswerker. Een dergelijke overeenkomst bestaat al in de Gentse raamprostitutie, maar blijkt niet zonder problemen te zijn:

De baruitbaters in Gent hier, die willen af van het statuut dat hier nu heerst of lopende is. Een kwestie van werkgever-werknemer relatie. Omdat dat voor hun wel administratie en kosten meebrengt. Die willen puur het Antwerps systeem met kamerverhuur. (Nico, teamleider MEPROS, Gent).

Een eigenaar van een massagesalon die we spraken was ook sceptisch:

Ja loondienst is natuurlijk moeilijk. Want hoe moet je dat gaan doen? Ten eerste, de uren zijn raar dikwijls. Bij ons zijn het dan nog redelijk vaste uren maar als je gaat kijken naar de ramen, als je gaat kijken naar bars, ja die uren zijn bijna niet te verlonen. Hoe moet je dat gaan doen volgens de Belgische wetgeving? Dat gaat niet. (Eigenaar massagesalon, Mechelen).

De kwestie van hogere kosten mag geen argument op zich zijn, gegeven dat ze niet disproportioneel zijn. Alle andere geformaliseerde sectoren met arbeidscontracten moeten in principe vergelijkbare kosten maken. Als potentiële werkgevers echter tegen een statuut voor sekswerkers zijn, kan de invoering ervan alleen maar leiden tot een ongelijk speelveld tussen zelfstandige privé en georganiseerde vormen van prostitutie, waardoor er een verschuiving naar de eerste vorm van prostitutie plaatsvindt ten koste van de laatste. Het probleem met een dergelijke verschuiving is dat commerciële privéseks over het algemeen veel minder zichtbaar en moeilijker te controleren is en dat is in de nieuwe wet niet aan de orde gekomen. Toekomstige regelgeving moet beter rekening houden met deze nieuwere vormen van sekswerk die hun aandeel in de totale industrie waarschijnlijk zullen blijven vergroten.

Het valt ook nog te bezien of sekswerkers geïnteresseerd zijn in het verkrijgen van een statuut, of zelfs in het registreren als zelfstandige. Een experte meldt dat zij recentelijk een toename heeft waargenomen in verzoeken om informatie over zelfstandig ondernemerschap:

Wij krijgen die vraag nu wel veel meer. Veel meer. Van mensen die als zelfstandige wilden gaan werken. (Maatschappelijk werker Violetta, Antwerpen).

Toch blijft het de vraag of de voordelen opwegen tegen de kosten. Sekswerkers zullen waarschijnlijk ongeveer de helft van hun inkomen aan belastingen en sociale premies moeten inleveren. In ruil daarvoor kunnen ze kosten besparen op andere gebieden²¹ en genieten ze over het algemeen een betere bescherming:

Ze gaan natuurlijk wat minder verdienen, maar ze gaan veel beter beschermd zijn. En daar moeten we naartoe, maar dan moet je dat ook omkaderen, dan moet je sociaal inspectiedienst, dan moet je daarin investeren in de controles en

²¹ Ze kunnen bijvoorbeeld hun domicilie aangeven bij de belasting en een aftrekpost krijgen, op voorwaarde dat het contract voor hun woning de mogelijkheid bevat om het te gebruiken voor professionele doeleinden.

de opvolging dat die sector gereguleerd wordt. (Vic, Diensthoofd onderzoeksafdeling 3MB Oost-Vlaanderen).

Dit is iets wat niet consequent aan de orde kwam in onze focusgroepen en is een belangrijk voordeel van de formalisering, een voordeel dat mogelijk opweegt tegen de nadelen. Een expert van Alias in Brussel merkte tijdens de interviews op dat decriminalisering het makkelijker zou hebben gemaakt om sekswerkers te herkennen als individuen die voorrang moesten krijgen bij het uitdelen van vaccins tegen de ziekte Monkeypox. Maar hoewel een dergelijk voordeel van toepassing was op sekswerkers ongeacht hun formalisering, zijn er redenen om aan te nemen dat de meeste voordelen alleen voldoende zijn om sekswerkers te overtuigen die er voor de lange termijn voor gaan, zowel wat betreft hun beroep als hun verblijf in België. Andere sekswerkers zijn misschien niet overtuigd dat dit een betere optie is. Experts bevestigen inderdaad dat een aanzienlijk deel van de sekswerkers niet geformaliseerd wil of kan worden. Ze geven verschillende redenen op die illustreren dat de bereidheid en het vermogen om over te stappen naar meer geformaliseerd sekswerk sterk afhangt van iemands achtergrond en doelen als sekswerker. Een maatschappelijk werker van Boysproject merkte op dat er helemaal geen interesse is bij de personen (voornamelijk mannen en transgenders) met wie ze praten:

*Wij zien niemand die dat wilt *lacht*. Er is echt geen enkele, er sinds die wetsverandering, die beslissing, is er geen enkele stijging geweest in vragen daarnaar. We hebben zelfs één keer een hele grote vergadering gehad met heel veel mensen waarvan mensen van Utsopi de details heel goed kwamen uitleggen en iedereen was zo van "ah dat is jullie grote ding?". Oké dan, goed voor jullie, maar dat heeft geen effect op ons". (Flor, Boysproject, Antwerpen).*

Sommige barrières kunnen niet worden geslecht. Ongedocumenteerde migranten-sekswerkers zullen zich waarschijnlijk nooit kunnen registreren als zelfstandig sekswerker. Andere barrières kunnen daarentegen wel aangepakt worden door beleidsmakers. Sekswerkers die over de juiste papieren beschikken maar slechts enkele weken of maanden in België verblijven alvorens verder te trekken, zijn waarschijnlijk niet erg geneigd om zichzelf te formaliseren, maar kunnen mogelijk toch worden gestimuleerd:

Maar meisjes van Oost-Europa die hier komen voor korte tijd om zoveel mogelijk geld te verdienen zijn daar helemaal niet mee bezig. Dus of dat zij dat gaan willen doen... (Imke, sociaal werker Violetta, Gent).

Want we zitten nog altijd met een doelgroep die heel bewust kiest "Wij komen 2 weken hier in België werken en dan gaan we terug naar huis". Of langer. Die voor bepaalde periodes, afgesproken periodes, die hun standplaats, hun gezin, hun leven in hun eigen land hebben en die hier in België voor een bepaalde tijd komen werken. Dus die hebben we en ik denk dat we die ook gaan blijven hebben. Dus op dat vlak weet ik het eigenlijk niet of die doelgroep daar anders in gaat staan als die nieuwe wet er is, omdat die daar ook wel doelbewust voor kiezen. (Saartje, Genk).

Experts merken ook op dat taalbarrières of een gebrek aan de nodige vaardigheden sekswerkers ervan weerhouden om zelfstandig te worden:

Dus er zijn nu ook al veel sekswerkers die als zelfstandige werken die denken van "oké zo krijg ik alles in orde" maar die dan wel totaal niet goed weten hoe dat ze daarmee om moeten, ook taalbarrière. [De] administratie, dat echt wel serieus

wat is, zeker als je geen boekhouder hebt. Niet iedereen heeft een boekhouder en die dan gewoon puur schulden opbouwen doordat ze dat niet goed beheren. (Maatschappelijk werker Violetta, Antwerpen)

Andere omstandigheden die moeilijker op te lossen zijn. Van de meest kwetsbare sekswerkers die in een overlevingsmodus zitten, kan niet echt verwacht worden dat ze het begrijpen van de wet tot prioriteit maken en ze hebben waarschijnlijk meer hulp nodig op dit gebied.

Niet iedereen die zich bezighoudt met prostitutie, zoals wij dat definiëren, zal zichzelf identificeren als sekswerker. Misschien zien ze het als een tijdelijke inkomstgenererende activiteit en willen ze niet de tijd en het geld investeren om het officieel en permanent te maken. Ongeacht hoe ze zich identificeren, geven sommige sekswerkers er de voorkeur aan om niet als zodanig in officiële documenten vermeld te worden uit angst voor toekomstige repercussies vanwege het stigma dat aan commerciële seks kleeft:

Oui, oui, oui, mais, enfin je sais pas moi si je me déclare, j'ai pas envie qu'il y ait marqué... ben comme tu dis... (Sekswerker J., Brussel).

C'est ça, Parce que on sait pas à quoi notre vie va ressembler dans un an, 2 ans? (Sekswerker C., Brussel).

Het is aanwezig in hun dagelijks leven en kan hun doelstellingen in de kiem smoren als ze via onderwijs een weg uit de prostitutie willen inslaan:

Et en plus moi je vais à l'école, j'ai pas envie que les gens de ma classe savent que je fais ça. (Sekswerker C., Brussel).

De wet heeft geen rekening gehouden met de integratie van sekswerkers in de bredere arbeidsmarkt. Op dit moment zijn er weinig fondsen toegewezen om sekswerkers alternatieven te bieden als ze het beroep willen verlaten:

On a besoin des dispositifs d'accompagnement holistique, d'accompagnement global pour les personnes... Enfin pour les personnes prostituées. Disons aussi pour les personnes souhaitant sortir de la prostitution. (Expert Isala)

Het zoveel mogelijk faciliteren van formalisering en ervoor zorgen dat sekswerkers niet de nadelige gevolgen ondervinden van stigmatisering als gevolg van hun formalisering (bijvoorbeeld door het handhaven van vage terminologie zoals dienstverlenend personeel of horecawerknemers) kan hier soelaas bieden. Er is een afweging die in gedachten moet worden gehouden: hoewel een vage definitie misschien de voorkeur verdient, moet er een afgeschermd indicator bestaan voor evaluatiedoeleinden.

Het belangrijkste punt is echter dat decriminalisering op zichzelf niet genoeg is geweest om een positieve verandering in dit opzicht teweeg te brengen. De mogelijke voordelen van decriminalisering en mogelijke latere regulering kunnen misschien het best als volgt worden samengevat:

Dus ik denk dat dat vooral het ding is van de nieuwe wet. Degene die het nu al zo goed mogelijk proberen te doen, het nog beter geregeld kunnen krijgen, zowel uitbaters als sekswerkers. (Imke, sociaal werker Violetta, Gent).

Dit kan worden uitgebreid door te zeggen dat sekswerkers die al geformaliseerd zijn of dat willen, waarschijnlijk de voordelen van decriminalisering zullen ervaren. Degenen die niet geformaliseerd kunnen of willen worden, ervaren weinig tot geen verandering. Deze differentiële effecten wijzen positief op een nettovoordeel van decriminalisering. Maar zoals uit bovenstaande discussie duidelijk wordt, zullen er de komende jaren nog veel meer stappen moeten worden gezet om meer positieve veranderingen te bewerkstelligen.

b. Diensten en de veranderende samenstelling van de populatie van sekswerkers

Er kan een argument worden aangevoerd dat het decriminaliseren van prostitutie van invloed zal zijn op de samenstelling van sekswerkers die actief zijn in de sector. Het zou individuen die over het algemeen meer risicomijdend zijn, kunnen verleiden om de branche in te gaan, mits de wet wordt geïnterpreteerd als een legitimatie van het beroep en de bijbehorende risico's als zodanig minder groot lijken. In de praktijk kan dit leiden tot een nieuwe groep sekswerkers die anders te werk gaat. Omdat ze meer risicomijdend zijn, zullen ze minder snel reclame maken voor meer risicovolle seksuele activiteiten of deze uitvoeren in ontmoetingen met klanten.

We kunnen dit hypothetische verband testen door te vergelijken hoe sekswerkers die na de decriminalisering een account hebben aangemaakt op RL adverteren in vergelijking met hun voorgangers. Daarnaast kunnen we de GR-gegevens gebruiken om na te gaan of de interacties met klanten zijn veranderd sinds de decriminalisering. We kunnen niet alleen sekswerkers analyseren die actief waren vóór de decriminalisering en kijken of hun interacties met klanten zijn veranderd, maar we kunnen ook ruwweg sekswerkers identificeren die hun eerste gerapporteerde ontmoeting hadden op de site na de decriminalisering en hen vergelijken met het cohort van sekswerkers die al actief waren.

Er zijn twee brede hypothesen die we testen: (1) een verband tussen decriminalisering en de manier waarop reeds actieve sekswerkers adverteren en omgaan met klanten (d.w.z. een cohorteffect); (2) een verband tussen decriminalisering en een hoger percentage risicomijdende sekswerkers in de populatie, wat zou kunnen leiden tot minder risicovolle seksuele activiteiten in advertenties en ontmoetingen (d.w.z. een samenstellingseffect). Zowel de RL- als de GR-gegevens bevatten vijf binaire indicatoren die risicovolle seksuele activiteiten weergeven²². We maken een *indicator-risicoprofiel* en definiëren dit als de som van deze activiteiten – hetzij geadverteerd op RL of gerapporteerd door de klant op GR – wat ons een indicator oplevert variërend van 0 (d.w.z. geen risicovolle diensten) tot en met 5 (alle risicovolle diensten). Alle indicatoren vertegenwoordigen een hoger risico op de overdracht van seksueel overdraagbare aandoeningen. We implementeren een vergelijkbare specificatie voor alle schattingen:

$$y_{it} = \alpha + \beta * COMP + \phi * X_{it} + \varepsilon_{it}, \quad (1)$$

waarbij y_{it} de afhankelijke variabele is, variërend van 0 of geen risicovolle seksuele activiteiten tot en met 5 of alle seksuele activiteiten; α een constante is; $COMP$ een binaire indicator is die twee groepen sekswerkers vergelijkt (bv. nieuwkomers en hun voorgangers)

²² Deze omvatten: seks zonder condoom, orale seks zonder condoom, klaarkomen in de mond, anale seks en een klant rimmen.

en β de geschatte coëfficiënt; ϕ is de vector van coëfficiënten voor X_{it} een vector van controlevariabelen die onder andere (zelfgerapporteerde) leeftijd, geslacht, etniciteit en seksuele geaardheid omvat; en ε_{it} de foutterm is. De standaardfouten zijn robuust en elke observatie (d.w.z. advertentie) krijgt een gewicht dat omgekeerd evenredig is met het aantal advertenties dat door het profiel in kwestie is aangemaakt. Waarnemingen in GR worden niet gewogen.

Tabel 11: Beschrijvende Statistieken - RL-gegevens

Variabele	Algemeen effect		Compositorisch effect		Cohort effect	
	Controle	Behandeling	Controle	Behandeling	Controle	Behandeling
Groep						
N	7,388	33,297	16,249	24,423	7,388	8,874
Risicoprofiel	1.59 (1.36)	1.35 (1.36)	1.53	1.31	1.59 (1.36)	1.48 (1.38)
Leeftijd	29.63 (6.22)	29.62 (7.35)	30.20 (6.92)	29.23 (7.29)	29.63 (6.22)	30.69 (7.42)
Vrouwelijk (%)	83.38	78.08	79.46	78.75	83.38	76.22
Transgender (%)	11.88	12.63	14.88	10.91	11.88	17.35
Mannelijk (%)	4.74	9.30	5.66	10.34	4.74	6.42
Heteroseksueel (%)	76.54	70.57	74.20	69.96	76.54	72.23
Homoseksueel (%)	4.39	4.91	5.27	4.51	4.39	6.00
Biseksueel (%)	19.07	24.52	20.54	25.53	19.07	21.77
Afrikaans (%)	3.19	2.69	3.44	2.35	3.19	3.64
Arabisch (%)	1.84	1.79	1.75	1.83	1.84	1.67
Aziatisch (%)	5.35	4.62	5.72	4.11	5.35	6.03
Oost-Europees (%)	13.96	12.16	12.86	12.25	13.96	11.92
Latijns-Amerikaans (%)	40.7	44.68	39.25	47.07	40.70	38.09
Gemengd (%)	4.82	4.13	5.23	3.61	4.82	5.57
Noord-Amerikaans (%)	1.37	0.67	1.06	0.62	1.37	.80
Andere (%)	4.16	6.35	5.08	6.54	4.16	5.84
Russisch (%)	2.98	1.73	2.27	1.75	2.98	1.68
Zuid-Europees (%)	7.78	5.80	7.60	5.21	7.78	7.44
West-Europees (%)	13.86	15.38	15.75	14.67	13.86	17.33
Escorte (%)	16.24	17.13	14.80	18.42	16.24	13.59
Particulier (%)	79.41	78.16	80.36	77.07	79.41	81.15
Massage (%)	4.34	4.71	4.84	4.51	4.34	5.26
Agentschap (%)	4.66	4.10	4.97	3.64	4.66	5.38
Accounts aangemaakt tijdens COVID lockdown (%)	32.62	1.93	18.79	NA	32.62	7.25

Opmerking: We rapporteren samenvattende statistieken afzonderlijk voor zowel de controle- als de behandelingsgroep in elke schatting. Voor kwantitatieve variabelen vermelden we het gemiddelde en de standaarddeviatie tussen haakjes. Voor kwalitatieve variabelen rapporteren we de percentages per categorie.

We voeren drie brede vergelijkingen uit: (i) een naïeve vergelijking van alle advertenties die voor en na 1 juni 2022 zijn vernieuwd (d.w.z. nadat de decriminalisering is doorgevoerd) - een algemeen effect; (ii) een vergelijking van alle accounts die voor en na 1 juni zijn aangemaakt - een samenstellingseffect; (iii) een vergelijking van advertenties die voor en na 1 juni zijn vernieuwd voor accounts die zijn aangemaakt voordat de decriminalisering is doorgevoerd - een cohorteffect. Een overzicht van de beschrijvende statistieken per groep is te vinden in

Tabel 11. Merk op dat geen van onze bevindingen causaal kan worden geïnterpreteerd, maar alleen associaties suggereert.

Het is belangrijk om op te merken dat er een tweede verandering is die niet helemaal los kan worden gezien van de decriminalisering met de RL-gegevens: de beslissing van de site om accounts vanaf mei 2022 te verplichten een identiteitsbewijs te leveren bij het aanmaken van een account. We analyseren echter ook een andere dataset bestaande uit klantbeoordelingen die vrij zouden moeten zijn van enige invloed die deze nieuwe regel zou kunnen hebben gehad. Bovendien is het mogelijk dat het aannemen van de wet die prostitutie decriminaliseerde op 18 maart 2022 al een signaal is geweest voor potentiële sekswerkers. Als dit waar zou zijn, zouden nieuwkomers van na 18 maart al een compositie-effect kunnen vertonen, waardoor onze werkelijke schatting wordt onderdrukt. We sluiten daarom alle advertenties die zijn gemaakt of bijgewerkt tussen 18 maart en 1 juni uit van onze steekproef. Korthedshalve verwijzen we naar de geschatte effecten als zijnde toe te schrijven aan decriminalisering, maar elk effect dat gevonden wordt in de RL-data kan ook worden toegeschreven aan het nieuwe beleid van RL, hoewel beargumenteerd kan worden dat ook dit waarschijnlijk een gevolg was van de beslissing om prostitutie te decriminaliseren. Met de GR dataset kunnen we deze mogelijkheid expliciet uitsluiten.

Tabel 12: Risicovolle reclamediensten - Regressieschattingen op de Redlights-gegevens

	(1)	(2)	(3)
Afhankelijke: Risicoprofiel	Algemeen effect	Compositorisch effect	Cohort effect
Coefficiënt	-.235***	-.198***	-.142***
	(.024)	(.019)	(.028)
Controlevariabelen	JA	JA	JA
Volledige steekproef	JA	JA	NEE
N	40,685	40,685	16,262

Opmerking: coëfficiënten worden geschat met OLS.
 Standaardfouten tussen haakjes.
 * $p \leq 0,1$, ** $p \leq 0,05$, *** $p \leq 0,01$.

Kolom 1 van

Tabel 12 geeft een significant negatief verband aan tussen de invoering van decriminalisering en advertenties met risicovolle interacties. Het geschatte effect is behoorlijk groot, namelijk 14,8% van het gemiddelde risicoprofiel van de controlegroep. We hebben twee mogelijke oorzaken voor deze resultaten verondersteld: een verandering in de samenstelling (d.w.z. meer risicomijdende nieuwkomers), of een verandering in het bestaande cohort - ofwel door een selectie-effect waardoor meer risicomijdende sekswerkers behouden blijven, ofwel door een direct effect waarbij bestaande sekswerkers hun gedrag aanpassen. Volledige resultaten van de geschatte regressie zijn te vinden in Bijlage C.

Interessant genoeg lijkt het een combinatie van beide te zijn. Het samenstellingseffect dat we schatten in kolom twee is significant negatief en vergelijkbaar in omvang met kolom één, op 12,9% van het gemiddelde risicoprofiel van de controlegroep. Het cohorteffect in kolom 3 bedraagt daarentegen 9%. Helaas kunnen we het cohorteffect niet verder verklaren door een selectie- of een individueel effect te schatten. Voor de accounts die zowel voor als na de decriminalisering actief zijn geweest, hebben we maar heel weinig advertenties die voor het laatst zijn verlengd vóór 1 juni, 2022. Dit maakt het onmogelijk om recentelijk vernieuwde en oudere advertenties van hetzelfde account te vergelijken (d.w.z. een individueel effect), of om advertenties die voor het laatst werden vernieuwd vóór de decriminalisering te vergelijken met accounts die actief/inactief zijn sinds de decriminalisering (d.w.z. een selectie-effect). Desalniettemin zien we een brede negatieve en significante associatie tussen de implementatie van decriminalisering en reclame voor risicovolle seksuele activiteiten.

Zoals hierboven vermeld, kunnen we er niet zeker van zijn dat elke advertentie is aangemaakt door een sekswerker, noch dat er een één-op-één correspondentie is tussen actieve accounts en actieve sekswerkers. In Tabel 13 beperken we de steekproef tot enkel advertenties die geld hebben uitgegeven aan credits en die minstens één keer als favoriet zijn gemarkeerd door een vermoedelijke klant.

Tabel 13: Robuustheidscontroles - RL

	(1)	(2)	(3)
Afhankelijke: Risicoprofiel	Algemeen effect	Compositorisch effect	Cohort effect
Coefficiënt	-.220*** (.025)	-.161*** (.019)	-.158*** (.029)
Controlevariabelen	JA	JA	JA
Volledige steekproef	JA	JA	NEE

N	36,781	36,781	15,207
---	--------	--------	--------

Opmerking: coëfficiënten worden geschat met OLS.
 Standaardfouten tussen haakjes.
 * $p \leq 0,1$, ** $p \leq 0,05$, *** $p \leq 0,01$.

De interpretatie van de coëfficiënten blijft grotendeels hetzelfde, maar de grootte verandert licht. Voor het algemene effect is de geschatte coëfficiënt nu $-.220$ of 13,85% van het gemiddelde risicoprofiel van de controlegroep. Het samenstellingseffect neemt toe tot $-.161$ of 10,54% van het gemiddelde van de controlegroep, twee procentpunten lager, terwijl het cohorteffect negatiever wordt op $-.158$ of 9,94% van het gemiddelde van de controlegroep. Over het geheel genomen blijft er na beperking van de steekproef een vergelijkbaar verband bestaan tussen decriminalisering en minder risicovolle seksuele diensten.

Gezien de gegevens waarover we beschikken, kunnen we deze bevindingen vergelijken met een analyse op basis van door cliënten gerapporteerde interacties. Deze gegevens zijn helaas beperkter voordat de decriminalisering van kracht ging. We bevatten informatie vanaf eind juni 2021, iets minder dan een jaar voor de behandeling. Hoewel dit de steekproefomvang vóór de behandeling vrij beperkt maakt, zouden we toch enkele conclusies moeten kunnen trekken. Beschrijvende statistieken per vergelijking worden gegeven in Tabel 14.

Tabel 14: Beschrijvende Statistieken - Gegevens Girls Review

Variabele	Algemeen effect		Compositorisch effect		Cohort effect	
	Controle	Behandeling	Controle	Behandeling	Controle	Behandeling
Groep						
N	659	2,554	924	2,289	659	265
Risicoprofiel	.74 (.92)	.70 (.90)	.78 (.93)	.67 (.89)	.74 (.92)	.89 (.93)
Leeftijd: 18-25 (%)	19.42	19.97	17.21	20.93	19.42	11.70
Leeftijd: 25-30 (%)	33.08	30.93	31.71	31.24	33.08	28.30
Leeftijd: 30-35 (%)	21.55	21.81	21.32	21.93	21.55	20.75
Leeftijd: 35-40 (%)	13.05	13.00	13.31	12.89	13.05	13.96
Leeftijd: 40-50 (%)	9.71	10.26	12.55	9.17	9.71	19.62
Leeftijd: 50+ (%)	3.19	4.03	3.90	3.84	3.19	5.66
Vrouwelijk (%)	95.45	92.83	95.35	92.57	95.45	95.09
Transgender (%)	4.55	7.17	4.65	7.43	4.55	4.91
Afrikaans (%)	5.16	3.72	5.41	3.45	5.16	6.04
Arabisch (%)	2.58	1.64	2.60	1.53	2.58	2.64
Aziatisch (%)	11.84	7.71	11.36	7.43	11.84	10.19
Oost-Europeaan (%)	28.22	24.98	26.62	25.25	28.22	22.64
West-Europees (%)	36.12	25.72	35.28	24.86	36.12	33.21
Zuid-Amerikaans (%)	16.08	29.52	16.99	30.71	16.08	19.25
Zuid-Europees (%)	0.00	6.70	1.73	6.77	0.00	6.04
Segment: BDSM (%)	0.76	1.14	0.65	1.22	0.76	0.38
Segment: Clubs (%)	19.58	12.49	19.37	11.75	19.58	18.87
Segment: Escort (%)	6.53	7.17	6.71	7.16	6.53	7.17
Segment: Massage (%)	12.29	9.51	11.90	9.35	12.29	10.94
Segment: Particulier (%)	35.96	42.91	38.31	42.77	35.96	44.15
Segment: Venster (%)	20.33	19.62	18.40	20.31	20.33	13.58
Segment: Transgender (%)	4.55	7.17	4.65	7.43	4.55	4.91

Regio: Antwerpen (%)	31.71	29.84	31.39	29.75	31.71	30.57
Regio: Landelijk (%)	11.84	15.47	12.01	15.81	11.84	12.45
Regio: Brabant en Brussel (%)	10.62	11.51	10.61	11.62	10.62	10.57
Regio: Brussel (%)	1.67	2.35	1.19	2.62	1.67	0.00
Regio: Gent en Oostende (%)	6.98	4.19	6.28	4.15	6.98	4.53
Regio: Limburg (%)	13.96	13.39	13.31	13.59	13.96	11.70
Regio: Oost-Vlaanderen (%)	15.63	11.63	17.42	10.44	15.63	21.89
Regio: Andere (%)	0.30	1.17	0.22	1.31	0.30	0.00
Regio: Wallonië (%)	0.15	0.39	0.22	0.39	0.15	0.38
Regio: West-Vlaanderen (%)	7.13	10.06	7.36	10.31	7.13	7.92

Opmerking: We rapporteren samenvattende statistieken afzonderlijk voor zowel de controle- als de behandelingsgroep in elke schatting. Voor kwantitatieve variabelen vermelden we het gemiddelde en de standaarddeviatie tussen haakjes. Voor kwalitatieve variabelen rapporteren we de percentages per categorie.

We voeren dezelfde drie vergelijkingen uit. Ook deze dataset heeft een aantal belangrijke nuances die besproken moeten worden. Hoewel ze een schat aan informatie bevat over interacties tussen klanten en sekswerkers, is ze niet noodzakelijk representatief. Het is zeer onwaarschijnlijk dat mensen die een account aanmaken op GR en vervolgens een recensie plaatsen, eenmalige klanten zijn. In plaats daarvan vertegenwoordigen ze een groep klanten die herhaaldelijk op zoek gaan naar seksuele diensten in ruil voor betaling en als zodanig missen we onvermijdelijk een belangrijk deel van de populatie. Ten tweede is het vrij onwaarschijnlijk dat klanten beoordelingen plaatsen van herhaalde interacties met dezelfde sekswerker. Het belangrijkste doel van deze beoordelingen is namelijk niet om ons te voorzien van een overvloed aan gegevens – helaas –, maar eerder om de waargenomen kwaliteit van de interactie te signaleren en of een bepaalde sekswerker niet nep en veilig is of niet. Een panel dat deze sekswerkers in de loop van de tijd volgt, zal waarschijnlijk weinig herhaalde waarnemingen bevatten. Desalniettemin kunnen we toch proberen de analyse te maken, mits voldoende voorzichtigheid wordt betracht bij het interpreteren van de resultaten. Een laatste opmerking: onze discussie aan de hand van de RL-gegevens had betrekking op België in zijn geheel, terwijl de GR enkel Vlaanderen en, in beperktere mate, Brussel bestrijkt. Volledige resultaten van de geschatte regressie zijn te vinden in Bijlage C.

Tabel 15: Transacties van risicodiensten - Regressieschattingen op de GR-gegevens

	(1)	(2)	(3)
Afhankelijke: Risicoprofiel	Algemeen effect	Compositorisch effect	Cohort effect
Coefficiënt	-.038	-.099***	.096
	(.038)	(.034)	(.066)

Controlevariabelen	JA	JA	JA
Volledige steekproef	JA	JA	NEE
<hr/>			
N	3,191	3,191	913

Opmerking: coëfficiënten worden geschat met OLS. Standaardfouten tussen haakjes.
 * $p \leq 0,1$, ** $p \leq 0,05$, *** $p \leq 0,01$.

Het geschatte algemene effect is weliswaar negatief, maar niet significant. Daarentegen vinden we wel een zeer significant negatief samenstellingseffect. Het is geruststellend dat de omvang van het effect vergelijkbaar is met wat we schatten op basis van de RL-gegevens: 12,9% van het gemiddelde risicoprofiel van de controlegroep. Het cohorteffect geschat in kolom 3 is niet significant, wat in contrast staat met onze bevindingen op basis van de RL-gegevens en wat inderdaad ook de reden kan zijn voor de niet-significante coëfficiënt van het algemene effect.

Als we dieper in de gegevens duiken, zien we dat sekswerkers alleen herhaaldelijk worden beoordeeld als de diensten die een klant heeft ontvangen substantieel verschillen van wat anderen hebben geschreven. Dit impliceert dat recensies die later dan de eerste recensie worden geplaatst betekenisvol verschillen van de eerste, waardoor we dit effect mogelijk ten onrechte toeschrijven aan decriminalisering. Er is een eenvoudige manier om dit te testen. We kunnen een binaire variabele herdefiniëren waarbij we latere interacties vergelijken met de eerste. Als ons vermoeden klopt, zouden we een positief effect moeten vinden.

De eerste kolom in Tabel 16 toont het effect van opeenvolgende interacties. Het is positief, statistisch significant en groot. De coëfficiënt impliceert een toename van 33% (!) in risicovolle seksuele activiteiten vergeleken met de eerste interactie. Of het effect dat we zien toe te schrijven is aan het strategische gedrag van klanten om eerst de veiligheid van een sekswerker te bevestigen of gewoon een artefact is van de manier waarop klanten interacties rapporteren op de site, is moeilijk te zeggen. We zouden dit effect verwachten in het geval van het eerste, maar ook als een eerste beoordeling, die prominent aan het begin van een forum wordt geplaatst, minder risicovol is en als klanten vervolgens geneigd zijn om beoordelingen te plaatsen die expliciet verschillen van de eerst geplaatste beoordeling. Deze laatste verklaring is vooral aantrekkelijk onder de aanname dat klanten elkaar proberen te overtreffen; ze willen opscheppen over hun meer risicovolle interactie met een sekswerker.

Men zou ook kunnen tegenwerpen dat dit positieve effect nog steeds beïnvloed zou kunnen worden door decriminalisering. Als het waar is dat sekswerkers die al actief waren meer risico's nemen na de invoering van de wet, en als hun eerste toetsing meestal dateert van vóór 1 juni en latere toetsingen, zou het gemakkelijk zijn om deze effecten te verwarren. We schatten dezelfde coëfficiënt op een gereduceerde steekproef van alleen nieuwkomers en vinden een zeer vergelijkbare coëfficiënt, waardoor we geloofwaardig bewijs hebben om deze mogelijkheid uit te sluiten.

Hoe moeten we verwachten dat deze nieuwe coëfficiënten zich gedragen per geschatte effect? Ongeveer 43% van de interacties voor sekswerkers die actief waren vóór de decriminalisering heeft meerdere beoordelingen, vergeleken met slechts 26% van de interacties voor sekswerkers die voor het eerst worden waargenomen na de decriminalisering. Controle voor deze confounder zou dan in principe onze initiële geschatte coëfficiënt voor een compositie-effect moeten afzwakken. Omgekeerd zijn slechts 22% van de beoordelingen in de controlegroep voor het algemene effect latere interacties vergeleken met 36% in de behandelgroep, wat waarschijnlijk resulteert in een grotere coëfficiënt (in absolute waarde). Tot slot, hoewel we een gecorrigeerd cohorteffect kunnen schatten, kunnen we deze correctie alleen uitvoeren in de controlegroep, aangezien alle beoordelingen in de behandelde groep per definitie herhaalde interacties zijn. Daarom zouden we moeten verwachten dat de positieve cohortcoëfficiënt op zijn minst kleiner en mogelijk negatief wordt.

De gecorrigeerde schattingen komen grotendeels overeen met onze bevindingen bij gebruik van de RL-gegevens. Het algemene effect is negatief en significant ($p = .022$) en vertegenwoordigt een daling van 12,7% in het gemiddelde risicoprofiel van de controlegroep. Hoewel het samenstellingseffect zoals verwacht iets afneemt in absolute waarde, blijft het negatief en significant ($p = .018$) en komt overeen met een daling van 11,04% in het gemiddelde risicoprofiel van de controlegroep. Merk op hoe vergelijkbaar deze geschatte effecten zijn met wat we vonden met de RL-gegevens. Het algemene effect is hier slechts twee procentpunten kleiner, terwijl het samenstellingseffect bijna 1,7 procentpunten kleiner is. Het gecorrigeerde cohorteffect is negatief maar niet significant. In beide datasets vinden we een sterk negatief verband tussen decriminalisering en riskante seksuele advertenties en interacties, met name onder nieuwkomers in de sector.

Er moet nog een laatste voorbehoud worden gemaakt. Het moment waarop we een eerste interactie waarnemen, komt niet noodzakelijk overeen met de intrede van een sekswerker in de sector. Anekdotisch zijn we beoordelingen tegengekomen waarbij een klant expliciet aangaf dat hij de sekswerker enkele jaren geleden voor het eerst had ontmoet, maar nu pas een beoordeling schrijft en plaatst op een nieuw forum. We interpreteren dit als een nieuwkomer, maar dat is een ruwe, en in dit geval onjuiste, benadering van de werkelijkheid. We kunnen argumenteren dat de waarschijnlijkheid om een nieuwkomer te zien toeneemt met de tijd die verstreken is sinds de decriminalisering werd ingevoerd. Concreter gezegd, een nieuw forum dat wordt aangemaakt voor een sekswerker in juli 2022 zal minder waarschijnlijk weerspiegelen dat die sekswerker een nieuwkomer is na de decriminalisering dan wanneer dat forum zou worden aangemaakt in juli 2023. Hieruit zou moeten volgen dat onze eerste schattingen ondergrenzen zijn, afgezwakt door de opname van niet-nieuwe toetreders in de behandelgroep. In kolommen 3 en 4 van Tabel 16 rapporteren we schattingen van het samenstellingseffect op een beperkte behandelgroep waarin we alleen sekswerkers opnemen die vermoedelijk in respectievelijk januari en juni van 2023 tot de industrie zijn toetreden. Deze resultaten lijken bewijs te leveren voor ons vermoeden. De coëfficiënt neemt iteratief toe in absolute waarde zodra we de steekproef beperken.

Tabel 16: Robuustheidscontroles - GR

	(1)	(2)	(3)	(4)
Afhankelijk:	Latere	Latere	Beperkte	Beperkte
Risicoprofiel	interacties	interacties -	steekproef -	steekproef -

Dummy voor latere interacties	.211*** (.030)	.207*** (.039)		
Algemeen effect	-.089** (.039)			
Compositorisch effect	-.082** (.035)		-.104*** (.038)	-.137*** (.047)
Cohort effect	-.029 (.101)			
Controlevariabelen	JA	JA	JA	JA
Volledige steekproef	JA	NEE	NEE	NEE
N	3,553	2,291	2,388	1,611

Opmerking: coëfficiënten worden geschat met OLS. Standaardfouten tussen haakjes.
* $p \leq 0,1$, ** $p \leq 0,05$, *** $p \leq 0,01$.

We vinden consistent een sterk negatief verband tussen de decriminalisering van prostitutie en lagere percentages risicovolle seksuele activiteiten in zowel advertenties als gerapporteerde ontmoetingen door klanten. De primaire hypothese lijkt een verandering in het risicoprofiel van nieuwkomers te zijn. In de RL-gegevens zien we ook een verband tussen decriminalisering en minder risicovolle seksuele activiteiten waarvoor geadverteerd wordt door sekswerkers die al voor de wet actief waren. We kunnen niet zeggen of deze geschatte coëfficiënt het gevolg is van een selectie-effect of van een verandering in individueel gedrag. Merk op dat geen van onze resultaten causaal geïnterpreteerd kan worden. Meer onderzoek en gegevens zijn nodig.

c. Derde partijen decriminaliseren

Het meest ingrijpende aspect van de recente wetwijziging is misschien wel de decriminalisering van derden. Sekswerkers hebben nu – althans in principe – toegang tot accountants en banken, die niet langer vervolgd kunnen worden voor de verlening van hun diensten aan sekswerkers, en derden zijn vrij om sekswerk te organiseren en er onder bepaalde voorwaarden profijt uit te halen. Zoals uit bovenstaande discussie blijkt, hebben organisatoren van sekswerk zich nog niet aangepast aan de nieuwe wetgeving, gezien de vele onzekerheden met betrekking tot arbeidsovereenkomsten die nog moeten worden geregeld²³. In andere gevallen lijkt het alsof sekswerkers belemmeringen blijven ondervinden bij de toegang tot bepaalde diensten die voor hen beschikbaar zouden moeten zijn:

²³ Op het moment van schrijven is er een wetsvoorstel opgesteld dat de voorwaarden van een dergelijk contract vastlegt.

Want we komen nog altijd sekswerkers tegen die geen lening bij de bank krijgen, die nog altijd heel moeilijk een boekhouder vinden. (Saartje, Genk).

De maatschappelijk werkers die we hebben geïnterviewd erkennen dat een deel van het probleem is dat sekswerkers zich niet altijd bewust zijn van hun nieuwe rechten, wat duidt op een gebrek aan communicatie over de wet. Toch lijken banken terughoudend of weigeren ze ronduit een lening te verstrekken uit angst voor witwaspraktijken, terwijl accountants stellen dat het gewoon een te groot risico is gezien de hoeveelheid contant geld waar het om gaat:

Want we hebben ook contact met boekhouders. Wij helpen sekswerkers met het zoeken naar een boekhouder binnen hun regio die zeggen "nee dat is teveel gedoe, daar is teveel cashgeld in omloop. Daar zit nog een grote schemerzone". Ook al zijn ze ingeschreven als zelfstandige en hebben ze een statuut, er is een hele omloop van cashgeld dat je als boekhouder moeilijk gaat kunnen verantwoorden en die hun vingers daar niet aan willen verbranden. (Saartje, Genk).

Les banques qui n'acceptent pas que, parce que peur de blanchiment d'argent et tout ce qui s'en suit. Comme c'est de l'argent " sale ", pas mal de banque refusait l'accès. Et ça n'a pas réellement réglé le problème, le changement de loi, ça n'a pas facilité. (Christian, Directeur Surya, Luik (1)).

Contant geld is onvermijdelijk voor sekswerkers. Veel klanten hebben een reden om hun transacties anoniem te houden. De kwestie van te veel contant geld zal daarom niet snel worden opgelost en kan voor accountants een argument blijven om sekswerkers te weigeren. Goede toegang tot accountants is cruciaal als het doel is om sekswerkers te bewegen tot een meer geformaliseerde vorm van werk door middel van onafhankelijke registratie. Verzekeringsmaatschappijen kunnen ook moeilijk toegankelijk blijven:

"Ik heb een BA uitbating nodig. Mijn verzekeringsmaatschappij wil mij geen burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering geven". Ja, want sekswerk, dat komt niet overeen met het ding van openbare zeden. Dus die hebben daar... Ja dat zijn zaken die we een jaar na de wet nog altijd tegenkomen. (Saartje, Genk).

Tot nu toe lijkt het erop dat de nieuwe wet er niet in is geslaagd om prostitutie op te nemen in een formeler kader waarin andere zelfstandigen opereren. Zelfs met toegang tot deze diensten waarschuwen experts dat sekswerkers weinig tot geen ervaring hebben met het registreren als zelfstandige, waardoor ze een relatief makkelijk doelwit zijn voor kwaadwillenden. Er zijn voorbeelden, zowel uit Nederland als zoals besproken door een sekswerker tijdens een focusgroep, waarbij accountants hun positie misbruiken om buitensporige vergoedingen of gevraagde voordelen in natura te vragen van sekswerkers, in de wetenschap dat ze te weinig ervaring hebben met de materie of weinig alternatieven hebben om zich tot te wenden:

In Nederland zie je boekhouders en tussenpersonen, zeggen ze tegen sekswerkers, daar moet je gewoon 3000 euro betalen. Weten die veel wat dat is om een kamer in koophandel enzovoort ingeschreven te worden. (Lieven, Prostitutieambtenaar, Antwerpen).

[...] mais j'ai déjendu des filles qui me racontaient qu'elles cherchaient un comptable et que les comptables qui demandent genre " Ah ouais mais tu peux me payer genre en nature ". (Sekswerker C., Brussel)

We komen een soortgelijk refrein tegen in discussies over huisvesting voor sekswerkers, waar sommige eigenaars buitensporige huurprijzen vragen:

Er zijn een aantal eigenaars die daar handig zijn op inspelen die weten dat er een groep erg bereid is om heel veel geld te betalen voor die panden. En zeker de panden die dat je eigenlijk zou moeten kunnen gebruiken voor de kwetsbare, bijvoorbeeld op OCMW steun staan, met kinderen en een groot pand nodig hebben. Net die panden worden dan ingenomen door 3 van 4 vriendinnen, sekswerkers, die dat eigenlijk het viervoud betalen dan dat iemand anders zou betalen. (Lieven, Prostitutieambtenaar, Antwerpen).

Mensen die inderdaad geen appartement vinden, die toch niet zoveel verdienen als ze willen of denken dat ze dat gingen doen en daarmee in de problemen komen. Je kunt daar nergens terecht. Ook qua opvangen enzovoort is het dan moeilijk. Maar ik denk ook het feit, als je bijvoorbeeld in de ramen werkt, je hebt geen loonfiches, dat is al heel moeilijk inderdaad voor aan appartement te zoeken en dan kan ik het verhaal van Lieve helemaal beamen. Dat zijn mensen die echt bij huisjesmelkers terechtkomen of die, ik had nu onlangs een cliënte, die had een studio en die betaalt 1600 euro huur. (Silke, sociaal werker Violet, Antwerpen).

In dergelijke gevallen verdient een vastgoedeigenaar buitensporig veel geld door misbruik te maken van de nadelen van sekswerkers op de woningmarkt, waar ze regelmatig te maken hebben met ofwel regelrechte discriminatie op basis van hun beroep, ofwel het feit dat ze niet kunnen meedingen naar een woning door verschillende obstakels (bv. het niet kunnen voorleggen van een formeel loonbriefje) waardoor hun alternatieven opnieuw beperkt worden. We moeten opmerken dat we niet weten in welke mate dit probleem zich voordoet. Het zou zo kunnen zijn dat dergelijke problemen, in ieder geval gedeeltelijk, worden opgelost zodra sekswerkers een formele inkomstenstroom hebben die ze kunnen laten zien. Zoals hierboven besproken zal dit voor veel sekswerkers niet mogelijk zijn, zeker niet op de korte termijn, en zolang ze in het nadeel zijn op de woningmarkt zullen bepaalde vastgoedeigenaren proberen misbruik te maken van hun kwetsbare positie. Dit brengt ons bij een belangrijk punt dat veel experts hebben herhaald: het ontbreken van een definitie van 'abnormale winst'.

Wetgevers hebben het concept van abnormale winst gebruikt om de mogelijkheid te behouden om derden die sekswerkers uitbuiten te vervolgen. Het blijft onduidelijk welke vormen van pooierschap zijn toegestaan en wat de precieze definitie van abnormale winst is. Rechtshandhavers en juristen bekritisieren deze leegte omdat het hun vermogen om 'kwaadwillende' agenten uit te sluiten belemmert en onzekerheid creëert:

Dus nu ja, het heeft inderdaad een averechts effect op dit moment omdat ze nu ook om bewijs van pooierschap wordt veel meer gevraagd nu vanuit parket uit, en zij, de interpretatie, we hebben recent nog aan het Antwerpse parket nogmaals gevraagd van "wat is daar jullie interpretatie van pooierschap? Of van mens...?". Maar we hebben daar op dit moment nog geen, nog geen duidelijk antwoord op gekregen. En dat is dan bijvoorbeeld specifiek hé. Bijvoorbeeld, wat

zien zij als abnormaal profijt? Eh en dat abnormaal profijt, dat blijft gewoon echt een heel heel vaag gegeven terwijl wij ondertussen een aantal dossiers hebben gehad deze zomer waarbij dat er ook wel de vraag gesteld kon worden van: er is hier eigenlijk een soort van organisatie achter het, het plaatsen van sekswerkers. (Yente, jurist Stad Antwerpen).

De eerste aanzet is toegegeven maar dan moet men de lijn doortrekken, dan moet je effectief gaan zeggen "deze vormen van pooierschap zijn wel toegestaan", dan moet je dat gaan omschrijven, gaan definiëren. Moet je abnormaal profijt ofwel gaan definiëren ofwel moet er daar rechtspraak over komen zodanig dat er duidelijkheid in komt' (Vic, Diensthoofd onderzoeksafdeling 3MB Oost-Vlaanderen).

Donc là on a pas, les précisions donc ça peut amener à des incertitudes pour voir qu'il y a une infraction, il n'y a pas d'infraction, un profit anormal... c'est un avantage anormal, c'est quoi un avantage anormal? Is er een schaal van waarden om vast te stellen? Des points de repères? Punten van waardering die moeten worden geëvalueerd op basis van regio's: het logement in Brussel heeft niet dezelfde waarde als in... en we hebben het probleem, we hebben het gesuggereerd, van Airbnb. Is dit een abnormale opbrengst? La location on n'est déjà pas dans le même tarif, donc c'est... (Valery, inspecteur principal, Liège (1)).

Het is belangrijk dat deze definitie klopt. Als decriminalisering ertoe moet bijdragen dat sekswerkers in veiliger omstandigheden kunnen werken zonder te worden uitgebuit, hebben wetshandhaving en het juridische apparaat de instrumenten nodig om goed toezicht te houden op de sector en ervoor te zorgen dat er geen misbruik wordt gemaakt van de vaak kwetsbare positie van sekswerkers. Op het moment van schrijven erkent de rechtshandhaving andere positieve aspecten, maar is ze behoorlijk kritisch over de hoeveelheid onzekerheid en het gebrek aan richtlijnen:

En die nieuwe wetgeving nu ook, het heeft toch een terughoudendheid zowel bij ons als bij lokale politie zien we dat wel, om nog controles te doen. Ze wachten af tot die nieuwe wetgeving volledig uitgewerkt is en totdat er duidelijke richtlijnen komen van het parket op welke manier de controles moeten gebeuren. (Danny, Hoofdinspecteur - Sectiechef mensenhandel Oost-Vlaanderen).

Experts op het gebied van mensenhandel wijzen ook op een kloof tussen het lokale niveau, waar het zelden een prioriteit is, en de federale politie die belast is met het toezicht. De nieuwe wet is er niet in geslaagd om de verschillende betrokken partijen goed op elkaar af te stemmen. Het risico is zelfs genoemd dat de wetshandhaving te vrijblijvend wordt:

Met die nieuwe wetgeving is er wel een soort cultuur ontstaan, ook wat we daar zeer sterk merken is op niveau van openbaar ministerie van "oké prostitutie en de organisatie daarvan, dat kan nu allemaal". (Vic, Diensthoofd onderzoeksafdeling 3MB Oost-Vlaanderen).

De expert stelt verder dat door het ontbreken van gedefinieerde toegestane vormen van pooierschap, de politie een afwachtende houding aanneemt die nadelig is voor sekswerkers die slachtoffer zijn van uitbuiting omdat er minder toezicht en follow-up is.

Wat de zaak nog ingewikkelder maakt zijn de hedendaagse vormen van pooierschap, zoals de loverboys die we in het vorige hoofdstuk bespraken. Dit zouden duidelijke voorbeelden moeten zijn van kwaadwillende derden, maar het probleem is dat het vaak moeilijk is om een zaak tegen hen op te bouwen. Sekswerkers hebben niet altijd het gevoel dat ze worden uitgebuit door deze mannen en doen daarom zelden aangifte. Omgekeerd wordt proactieve handhaving met betrekking tot dergelijke gevallen bemoeilijkt door een gebrek aan duidelijkheid over wat kwaadwillige vormen van pooierschap zijn. Tot slot zijn ze moeilijker te bereiken omdat ze geen gebruik maken van de gebruikelijke kanalen of advertentiesites en in plaats daarvan hun toevlucht nemen tot sociale media (bijv. WhatsApp, Instagram, Telegram).

We kunnen gevallen van kwaadwillende pooiers, uitbuiting of abnormale winst pas goed bespreken en beoordelen als deze termen verfijnd zijn. Duidelijke definities zullen ons in staat stellen een beter beeld te krijgen van de mate waarin problematische situaties voorkomen in de prostitutiesector en van de beste manieren om ze te bestrijden. Ook derden met goede bedoelingen zullen hiervan profiteren en zich onderscheiden van de rest. De belangrijkste lacune die experts zien in de huidige decriminalisering is het ontbreken van een goed kader.

Omgekeerd is een van de belangrijkste voordelen van de nieuwe wet dat eigenaars van commerciële sekslocaties en advertentiesites nu verplicht zijn om samen te werken met de politie, waardoor grijze zones en juridische ambiguïteit worden verminderd. Bepaalde advertentiesites werkten al nauw samen met de politie en dit is nu verder verankerd en verplicht voor alle sites. Dergelijke samenwerking kan leiden tot een beter beeld van de prostitutiesector als geheel, meldingen van uitbuiting vergemakkelijken en voorkomen dat individuen met kwade bedoelingen deelnemen aan de branche:

[Advertentiesites] zitten al zeer lang in een gedoogzone, maar zij wisten dat ze in die gedoogzone zitten. En nu is dat geregeld. En nu zitten ze comfortabel in die gedoogzone en zijn ze anderzijds wel verplicht om mee te werken. Ze zijn verplicht om zaken van misbruik... Hoe staat dit juist omschreven? "Mogelijke gevallen van misbruik en uitbuiting onmiddellijk aan de politiediensten of gerechtelijke overheden te melden". (Vic, Diensthoofd onderzoeksafdeling 3MB Oost-Vlaanderen).

Met betrekking tot andere aspecten, zoals de bescherming van minderjarigen in de prostitutie, constateren deskundigen een status quo ten opzichte van eerdere wetgeving die zij wenselijk achten. Ook is mensenhandel niet gedefinieerd in het wetboek van strafrecht, al is de huidige definitie vrij ruim in vergelijking met andere Europese landen.

Hoewel maatschappelijk werkers het standaardverhaal verwerpen dat de meeste sekswerkers (ongedocumenteerd of niet) slachtoffer zijn van mensenhandel wordt ook algemeen erkend dat de seksindustrie aanzienlijke risico's met zich meebrengt. Experts merken op dat ze, ondanks de belofte van decriminalisering in dit verband, niet over de juiste middelen beschikken om seksuele uitbuiting effectief te bestrijden.

d. Stigmatisering en de algemene bevolking

De decriminalisering van prostitutie markeert een keerpunt in het Belgische beleid. Na een eeuw van gedogen en criminaliseren van aanverwante activiteiten, is dit een belangrijke

stap in de richting van erkenning en een symbolische boodschap, niet alleen voor sekswerkers maar voor de hele bevolking. Experts zijn het er helaas over eens dat het stigma niet veranderd is:

Quand on parle du travail du sexe, tu reentres dans ces clichés, dans ces représentations, dans ces croyances qui sont très fortes. Et qui pour moi n'ont pas changé du tout. (Isabelle, Coördnatrice Espace P, Brussel).

Sommigen beweren dat dit komt doordat er weinig tot geen pogingen zijn gedaan om het morele debat eromheen publiekelijk te beslechten. Als zodanig beschouwen experts het als een gemiste kans om de algemene bevolking beter te informeren:

Et donc on n'a pas eu débat moral sur la prostitution. On l'a pas eu, en termes politiques, et donc je trouve qu'un changement de mentalité si dans les instances politiques, au niveau de la population via ses représentants, on n'a pas eu un débat sur la question de la prostitution. (Christian, Directeur Surya, Luik (1)).

Donc vraiment, la stigmatisation est présente. Le débat moral n'a pas été réglé comme t'as dit. Donc la loi n'a rien changé par rapport à ça, et donc les gens, même s'il ont un statut, ils ne vont pas s'inscrire comme prostituée, l'afficher sur leur LinkedIn, et en faire la promotion. (Kévin, politiecommissaris, Luik (1)).

In de kern kan het decriminaliseren van prostitutie een positief signaal afgeven aan de bevolking, wat op zijn beurt de houding van de bevolking ten opzichte van prostitutie kan veranderen (zie bijv. McAdams, 2015), waardoor in het beste geval het bijbehorende stigma afneemt. We beschikken echter niet over de gegevens om een onderzoeksstrategie te hanteren in de trant van wat we tijdens de systematische review hebben besproken (zie bijv. Kotsadam & Jakobsson, 2011). Daarnaast zou het interessant zijn om cliënten en de algemene bevolking te bevragen en na te gaan of en in welke mate ze op de hoogte zijn van de nieuwe wet. Als dit beperkt blijkt te zijn, is de kans klein dat burgers hun visie op prostitutie hebben bijgesteld.

Het is ook mogelijk dat de huidige opzet van de wet niet de vereiste boodschap overbrengt:

Het is belangrijk om te weten dat we altijd spreken over een wet die code penal sexuel heet. Il y a quand même le mot pénal dans le terme. On n'a pas parlé d'une loi organisant le travail du sexe, simplement ça : avec un débat parlementaire, avec des avis, des experts, et une organisation globale, macro du travail du sexe. (Kévin, politiecommissaris, Luik (1)).

Misschien deels omdat er vaak een belangrijke nuance wordt gemist in de communicatie over de wet. Sekswerkers waren niet gecriminaliseerd voordat de wet werd ingevoerd:

Parce qu'avant, les personnes prostituées n'étaient pas pénalisées légalement. Les droits, elles ne pénalisaient pas l'exercice de la prostitution. Et si une personne prostituée voulait exercer la prostitution, elle pouvait le faire. (Deskundige Isala).

De experts suggereren dat een signaal effectiever had kunnen zijn als de decriminalisering van prostitutie onafhankelijk van de algemene wijzigingen in het Wetboek van Strafrecht was ingevoerd of gecommuniceerd om de associatie - die vaak gemakkelijk wordt verondersteld - tussen de twee te vermijden:

Maar ik denk ook als sekswerk meer uit... wordt losgekoppeld van de criminele sfeer, dat het stigma daarrond misschien hopelijk een beetje verandert. (Imke, sociaal werker Violett, Gent).

Misschien kan verdere regulering deze rol vervullen. Door prostitutie te legitimeren kunnen er ontwikkelingen zijn met betrekking tot het slachtofferschap van sekswerkers. Vooral verdere regulering zou een signaal kunnen zijn dat actieve sekswerkers uit vrije wil handelen:

Het stigma van zo op voorhand beslist hebben dat iemand slachtoffer is, dat zal waarschijnlijk verbeteren. (Flor, Boysproject, Antwerpen).

Het zal echter veel tijd kosten om de opvattingen van een samenleving over een fenomeen dat vaak verkeerd begrepen wordt te heroriënteren, aangezien het ingebakken zit:

Maar ik denk dat dat stigma nog heel lang gaat blijven hangen. Dat zit er echt in. (Maatschappelijk werker Violett, Antwerpen).

Maar dat dat heel lang gaat duren, lijkt mij eerder, dat dat gewoon in de volksgeest is aangepast. Ik zou denken dat daar nog tientallen jaren gaan moeten overgaan niet? (Sophie, Jurist Antwerpen).

Misschien is er een eerlijk en transparant debat nodig waarbij alle relevante belanghebbenden betrokken zijn:

Si tu veux vraiment faire évoluer les mentalités, et ça va prendre énormément de temps, c'est un débat démocratique, avec l'ensemble du parlement, les experts, et on décide de " qu'est-ce qu'on veut pour le travail du sexe en Belgique demain? ", in termen van wetgeving en in termen van organisatie van de rechten van werknemers, en van onderwijs op school; minimumleeftijd, is het mogelijk om dit ook bij kinderen toe te passen? Wat leer je ze? Het is allemaal een nationaal debat. (Kévin, politiecommissaris, Luik (1)).

Een dergelijk debat heeft tot nu toe niet plaatsgevonden. Het zou goed zijn om het grote publiek adequaat te informeren om de verkeerde narratieven rond prostitutie te vermijden en te corrigeren. Beleidsmakers zouden hun doelen en bedoelingen bij het verder reguleren van prostitutie explicieter moeten maken en ze goed moeten communiceren. Deze strategie zal naar verwachting meer stabiliteit en minder onzekerheid bieden voor sekswerkers en bonafide derden die de sector willen betreden. Ook zal het een meer eenduidige boodschap afgeven aan de algemene bevolking, een boodschap die de percepties geleidelijk kan veranderen. Deze aspecten vereisen geen koerswijziging, aangezien de eerste stap is gezet door prostitutie uit het strafrecht te halen.

6. Beleidsaanbevelingen: Vijf voorstellen

Inleiding: een traag en bescheiden spel

Uit het rapport leiden we elementen af die verband houden met actuele beleidsuitdagingen. Deze elementen zijn gebaseerd op of geïnspireerd door wat de kwantitatieve analyses aan het licht brachten of op kwesties die de experts in hun interviews naar voren brachten. Dit advies is geen verzameling van noodzakelijkheden, zodat ze moeten volgen in de loop van de gebeurtenissen. Het zijn ook niet de meest voor de hand liggende handelwijzen. Het zijn eerder mogelijkheden dan waarschijnlijkheden (Hirschman, 2013).

Voordat we ingaan op een aantal meer praktische beleidsadviezen, is het cruciaal om de complexiteit van de uitdagingen in beleid met betrekking tot prostitutie te erkennen. Wij zijn ervan overtuigd dat het ontwerpen van een effectief prostitutiebeleid een specifieke benadering vereist, die het best kan worden samengevat als lang, breed gedragen en nederig.

Het vereist een breed gedeelde reeks beleidsmaatregelen die idealiter niet worden teruggedraaid na een verkiezingscyclus. De breedte van de uitdagingen met betrekking tot het prostitutiebeleid vereist ook coördinatie tussen verschillende overheden, met een federale, regionale en lokale inbreng. Ten slotte is nederigheid cruciaal. De effecten van eender welk prostitutiebeleid kunnen net zo gemakkelijk overschat als onderschat worden, en geen van beide is nuttig of valide. Consistent beleid en wetgeving kunnen een verschil maken in het verminderen van menselijk lijden en het faciliteren van betere leef- en werkomstandigheden voor echte mensen in de echte wereld. Op zichzelf kunnen ze echter niet het functioneren van (ondergrondse) markten bepalen. Tussen naïviteit en fatalisme op het gebied van regelgeving liggen mogelijkheden om beleid en wetgeving te ontwerpen die echte veranderingen teweegbrengen.

In wat volgt, vatten we de belangrijkste adviezen samen die we uit de gesprekken en de analyses kunnen afleiden. We vatten ze samen in vijf onderling verbonden groepen van voorstellen, die betrekking hebben op (1) de vaststelling dat beleid is ingebed in wat tegelijk in prostitutie markten verandert, (2) het definiëren van het centrale doel en de voorwaarden met betrekking tot formalisering, (3) de noodzaak om tussen verschillende belanghebbenden en domeinen te coördineren en te overleggen, (4) het besef dat beleid rekening moet houden met trade-offs en onderliggende mechanismen die het bereiken van belangrijke doelen bemoeilijken, en tot slot de nood aan (5) meer kennis, ook op het gebied van toegepast onderzoek.

1. Hou rekening met de wisselwerking tussen veranderingen in prostitutie markten en beleid

Commerciële seks is geen stabiel fenomeen maar kende verregaande structurele veranderingen in de afgelopen decennia, zoals migratiepatronen, sociodemografische veranderingen en de impact van nieuwe technologieën. Deze trends, vooral die welke gedreven worden door de mogelijkheid om te communiceren via internetgebaseerde platformen, interageren met de (beperkte) mogelijkheden van overheden om te controleren en te beïnvloeden. Sommige experts betwijfelen zelfs of de overheid het functioneren van

die markten wezenlijk kan veranderen. In elk geval moet de manier waarop men beleid ontwikkelt dat rekening gehouden wordt met beïnvloedt de veranderende context van commerciële seksuele markten.

Eén effect is dat de coördinatie via het internet ervoor zorgt dat sekswerk zich geografisch verspreidt en anders georganiseerd wordt. Het groeiende marktaandeel van zogenaamde 'privé-prostitutie' creëert nieuwe uitdagingen. Het ondersteunen en controleren van deze meer gedecentraliseerde marktsegmenten is lastiger vergt meer inspanning. Het is bijvoorbeeld aannemelijk dat meer eerstelijns politie met sekswerk worden geconfronteerd. Deze verandering vereist toegang tot informatie en training, vooral voor groepen die tot nu toe nauwelijks met het fenomeen werden geconfronteerd (zie ook Voorstel 5). Er moet ook rekening worden gehouden met het feit dat effectieve praktijken van lokale overheden om toezicht te houden, sekswerkers die deze controle willen vermijden, ertoe kan aanzetten om naar de rand van de stad te verhuizen of helemaal te vertrekken naar een regio met minder toezicht. Een dergelijk scenario bevestigt de noodzaak van een bredere aanpak en coördinatie tussen verschillende overheidsniveaus.

Daarnaast moet de aandacht worden gevestigd op verschuivingen in illegale markten en uitbuitingspraktijken, die bijzonder gevoelig zijn voor veranderingen in strategieën voor toezicht en wetshandhaving. Dit kan een impact hebben op de effectiviteit van de strijd tegen vormen van uitbuiting, zoals prostitutie door minderjarigen, loverboys, mensenhandel en andere vormen van seksuele exploitatie. Deze vormen van uitbuiting zullen niet verdwijnen met de nieuwe wetgeving. Politie en justitie vrezen dat de nieuwe wet het moeilijker maakt om schadelijke praktijken te controleren en tegen te gaan. Enkele platforms die in de schaduw staan van prostitutie markten verdienen hier aandacht. Locaties als Signal, Telegram en sommige reguliere sociale netwerken worden gebruikt voor zowel onbetaalde als betaalde seks. Iets soortgelijks gebeurt via platforms voor *sugar daddies* en andere vormen van vergoede afspraken (de zogenaamde 'compensated dating'). In de mate dat mainstream reclameplatforms beter gecontroleerd worden of dit zelf doen, moet er wat aandacht worden verlegd naar deze meer ambigue plekken. Zowel de politie als organisaties die hulp bieden aan sekswerkers kunnen problemen ondervinden door deze veranderingen. Voor de politie wordt verwacht dat meer eerstelijns politieagenten (die bijvoorbeeld op straat patrouilleren) vaker geconfronteerd zullen worden met commerciële seks, waardoor de brede behoefte aan ondersteuning, informatie en training toeneemt (zie ook Voorstel 5). Middenveldorganisaties staan voor de zware opdracht om met hun personele middelen en budgetten dezelfde doelen te bereiken, terwijl de doelgroep bereiken vaak lastiger is geworden. In het licht van hun essentiële rol als intermediair tussen de maatschappij en sekswerkers, is het cruciaal dat zij deze cruciale rol kunnen blijven spelen. Zij kunnen ook belangrijk zijn in het aanmoedigen en faciliteren van sekswerkers om te formaliseren (Voorstel 2).

2. Formeel sekswerk aantrekkelijk maken

De werkelijke effecten van de wet hangen af van de mogelijkheid van de sector om volwaardig toegang te krijgen tot ondersteunende diensten. Deze verwachting creëert verschillende behoeften. We willen wijzen op het belang van het statuut, fiscaliteit en de mogelijke impact op de toegang en de kosten van intermediaire diensten.

Ten eerste is een belangrijk element welk statuut dominant zal worden in officieel sekswerk. Specifieke arbeidswetgeving is intussen goedgekeurd. Deze is zeker nodig. Omgekeerd zou het opleggen van arbeidscontracten aan specifieke marktsegmenten nadelige effecten kunnen hebben. Sommige lokale overheden hebben bijvoorbeeld arbeidscontracten verplicht gesteld in prostitutiebuurten. Als dit veralgemeend wordt, dreigt dit sekswerk nog sneller naar andere segmenten te duwen, niet enkel vanwege de voordelen op zich, maar omdat er geen gelijk speelveld is. Meer specifiek zou het een push-factor kunnen creëren naar sekswerk binnenshuis (salons, bordelen) en vooral naar privé-prostitutie. Daarom raden we aan dat lokale maatregelen zorgvuldig rekening houden met dit potentiële nadelige effect van het creëren van een ongelijk speelveld.

Een tweede argument heeft betrekking op het verwachte effect van het belasten van inkomsten uit sekswerk. Het grootste deel van de bestaande inkomsten in de prostitutiesector is nu onbelast. Dit betekent dat in theorie het volledige bruto-inkomen minus de directe kosten inkomsten zijn. Aangezien de belastingdruk op inkomen uit arbeid in België hoog is, is de standaardverwachting dat sekswerkers en hun werkgevers die formeel gaan werken inkomsten kunnen verliezen. De belastingen die sekswerkers betalen, kunnen natuurlijk ook op kortere en langere termijn lonen door bij te dragen aan pensioenen, (betere) toegang te geven tot gezondheidszorg, enzovoort. Een compensatiemechanisme dat dit inkomensverlies kan beperken, ligt in de huidige hogere prijzen die de meeste sekswerkers nu betalen voor diensten. Zo blijkt het huren van panden in ramen of het bijdragen aan bordeelhouders vaak ver boven de marktprijzen te liggen. Alleen in de mate dat de prijzen voor diensten worden verlaagd, kan het fiscale verlies gedeeltelijk worden gecompenseerd door meer gangbare marktprijzen voor diensten. Regelgeving en handhaving die sekswerkers helpen toegang te krijgen tot deze diensten tegen concurrentiële marktprijzen kunnen van cruciaal belang zijn. Vanuit het perspectief van de aanbodzijde van diensten aan de prostitutiesector, is het doel om transparante, haalbare en betrouwbare criteria te creëren. Deze criteria zullen bonafide dienstverleners stimuleren om toe te treden.

Hier is een cruciale en naar verwachting belangrijke stimulans voor sekswerkers dat formalisering de toegang tot ondersteuning zoals financiële diensten en accountants tot een reële optie maakt. Deskundigen stellen nog vaak vast dat sekswerkers moeite hebben om voor hun bedrijf of activiteit bankrekeningen te openen. Gezien het flexibele karakter van sekswerk wordt verwacht dat een niet te verwaarlozen deel van de sekswerkers de voorkeur geeft aan het zelfstandigenstatuut. Eenvoudige toegang tot ondersteuning door tussenpersonen zoals accountants en sociale secretariaten is hierbij cruciaal. Op zijn minst is betrouwbare en open informatie voor deze tussenpersonen noodzakelijk.

Om de discriminatie waar ze vaak mee geconfronteerd worden tegen te gaan, kan het aanvaarden van discriminatie op basis van beroep een effectief middel zijn. Het is de moeite waard om na te gaan of de recente uitbreiding van discriminatiewet naar de sociale situatie dit doel kan dienen.

3. Effectief beleid vereist coördinatie en overleg

Effectief beleid met betrekking tot sekswerk en prostitutie dient meerdere doelen tegelijk. Dit vereist een duidelijke definitie van deze beleidsdoelen. In België impliceert dit ook coördinatie tussen verschillende instanties en verschillende beleidsniveaus. Gespecialiseerde instanties houden zich bezig met verschillende aspecten van prostitutie

en sekswerk, variërend van gezondheidszorg en arbeidsomstandigheden tot aspecten zoals justitie en politie of bestemmingsplannen en vergunningen. Deze beleidsterreinen zijn meestal ook gerelateerd aan verschillende beleidsniveaus. Aspecten met betrekking tot politie en justitie zijn bijvoorbeeld voornamelijk geconcentreerd op het federale niveau; sociale outreach, preventie en eerstelijnsgezondheidsbeleid zijn grotendeels een zaak van het regio's en gemeenschappen; stedelijke centra en sommige kleinere steden en gemeenten integreren deze verschillende aspecten en combineren ze vaak met bestemmingsplannen en directe controle. Het is niet moeilijk in te zien dat een gebrek aan coördinatie de doelstellingen van formalisering en betere werk- en leefomstandigheden in de weg kan staan. Een terugkerende en gesystematiseerde interactie (en idealiter een vorm van coördinatie) tussen al deze verschillende bestuursniveaus en diensten ontbreekt momenteel. Dit vereist overleg en interactie tussen meerdere partijen en meerdere overheden, iets wat nu niet bestaat.

Het is belangrijk om de noodzaak van overleg tussen overheidsgerelateerde instanties en private (non-profit) partijen, zoals outreach- en gemeenschapsorganisaties, te benadrukken. Meer specifiek verwezen sommige Franstalige stakeholders naar de regelmatige informele bijeenkomsten in Vlaanderen tussen overheidsgerelateerde organisaties en stakeholders uit de derde sector. Ze zien een noodzaak om gelijkaardige platformen te organiseren. Er wordt gepleit voor parallel georganiseerd overleg op het niveau van andere Gewesten of Gemeenschappen.

Tot slot roepen we op om sekswerkers te betrekken bij de consultatieprocessen. Hun standpunten zijn van belang omdat zij direct worden geraakt door nieuw beleid. Ook een vorm van overleg met tussenpersonen en facilitators van sekswerk, waaronder bordeelhouders en managers, is nodig. Als de industrie legitiem moet worden, zullen ook deze partijen van cruciaal belang zijn. Deze noodzaak om prostitutie volledig te vertegenwoordigen geldt voor alle betrokkenen. Hieronder vallen mensen die uit het sekswerk zijn gestapt, diegenen die hun identiteit als sekswerker omarmen zo goed als diegenen die kritisch staan tegenover de definitie van prostitutie als 'werk'.

4. Goed afgestemd beleid verschilt afhankelijk van het doel en de doelgroep

Bij het opstellen van beleid of wetgeving moet er rekening mee worden gehouden dat de effecten kunnen verschillen tussen groepen of domeinen of, in het ergste geval, dat de gevolgen ervan op sommige gebieden averechtse effecten kunnen hebben. We pleiten ervoor om enkele belangrijke principes in het beleid met betrekking tot deze risico's in het oog te houden. Ten eerste, essentiële diensten moeten toegankelijk blijven voor alle sekswerkers, niet alleen degenen die formeel worden. Verder kunnen sommige maatregelen trade-offs hebben die zorgvuldig moeten worden afgewogen.

Ten eerste moet er een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen het doel om de formele participatie in de wereld van sekswerk te maximaliseren en de expliciete noodzaak om straathoekwerk en diensten te blijven leveren aan *alle* sekswerkers, ongeacht hun status. Idealiter wordt een expliciet onderscheid gemaakt tussen het streven naar formalisering en het maximaliseren van de toegang tot ondersteuning als onderdeel van *harm reduction*. Dit komt neer op een tweesporenbeleid: het uitbreiden van diensten voor formele werkers (in loondienst of als zelfstandige) mag de bestaande diensten voor sekswerkers niet beperken. Het zou schadelijk zijn voor de betrokken groep en voor de maatschappij als de bestaande toegang tot gezondheidszorg, politiebescherming,

enzovoort, zou worden beperkt voor informele en irreguliere werkers. Dit geldt des te meer omdat verwacht wordt dat formalisering op korte termijn niet voor iedereen zal zijn.

Een groep die expliciet geen toegang heeft tot een formele status zijn sekswerkers zonder legaal verblijf. Wij pleiten ervoor dat informele werkers in het algemeen en ongedocumenteerde migranten in het bijzonder, toegang blijven hebben tot een aantal minimale diensten, zoals gezondheidszorg en profylaxis, voor degenen die in de formele sector werken zo goed als voor degenen die ondergronds blijven. Sekswerkers horen toegang kunnen krijgen tot de politie als hun veiligheid in het geding is, met de garantie dat ze niet vervolgd kunnen worden vanwege hun migratiestatus of activiteit. De motivatie voor dit tweesporenbeleid is niet alleen humanitair. Praktische of wettelijke belemmeringen voor ondersteuning schaden de betrokkenen en andere delen van de samenleving, bijvoorbeeld met meer geweld als gevolg zoals geïllustreerd door Cunningham et al., 2023.

Verder kunnen niet alle beleidsdoelen op dezelfde manier worden bereikt; soms kan het ene doel naderbij brengen nadelig zijn voor andere doelstellingen. In dat geval is er sprake van een afweging tussen gewenste resultaten. In andere gevallen hebben de gewenste resultaten een hoge verwachte kostprijs, die verzacht kan worden door de toegang tot verschillende beleidsaspecten zorgvuldig te ontwerpen. Het reguleren of wijzigen van de leeftijd voor toegang tot (formeel) sekswerk kan deze gecompliceerde mechanismen illustreren. Experts reageerden nogal verschillend op de hypothetische vraag van een hogere wettelijke leeftijdsgrens voor toegang tot sekswerk, bijvoorbeeld naar 21 jaar. Over het algemeen lijken de jongste sekswerkers meer risico's te nemen en daardoor kwetsbaarder te zijn. Een effectieve verhoging van de leeftijdsgrens kan deze problemen aanzienlijk verminderen. Daar staat echter tegenover dat een dergelijke maatregel deze leeftijdsgroep ondergronds kan duwen.

5. Vergroot kennis om stigma te verminderen en evidence-based beleid mogelijk te maken

Tijdens de gesprekken met deskundigen werd duidelijk dat veel belanghebbenden dringend informatie nodig hebben. Campagnes van verschillende vormen zijn dringend nodig. Als er iets is dat de wereld van prostitutie en sekswerk kenmerkt, dan is het wel het verborgen karakter en het algemene gebrek aan kennis over wat er gebeurt. Omgekeerd kunnen mensen die betrokken zijn bij sekswerk een gebrek aan kennis hebben over de officiële wereld. In sommige opzichten heeft het verborgen karakter van commerciële seks schadelijke gevolgen. Deze gevolgen kunnen met betere informatie op verschillende manieren worden aangepakt: (1) het informeren van sekswerkers, (2) het informeren en opleiden van groepen die geconfronteerd worden met aspecten van prostitutie, (3) het benutten van de informatie van klanten, (4) stigma bestrijden door het informeren van het algemene publiek en (5) betere wetenschappelijke evidentie voor beleid.

Om met de belanghebbenden zelf te beginnen: sekswerkers lijken niet altijd goed op de hoogte van de wettelijke veranderingen en mogelijkheden. Toegankelijke, betrouwbare en actuele informatie kan de bedoelde effecten van de wetswijzigingen naderbij brengen en de doelgroep overtuigen dat formalisering voordelen heeft. Het is van belang om aanbieders van seksuele diensten ervan te overtuigen hun activiteiten te formaliseren en hen te informeren over de mogelijke voordelen hiervan.

Een verwant aspect dat aandacht verdient, is de mobiliteit in en uit het sekswerk. Over het algemeen verlaten de meeste sekswerkers de prostitutie op relatief jonge leeftijd – doorgaans ruim voor de pensioenleeftijd. Informatie en ondersteuning in verband met exitstrategieën, zoals die al door organisaties worden geboden, moeten worden gesystematiseerd. Meer in het algemeen zouden sekswerkers op termijn beter geïntegreerd moeten worden in de arbeidsmarkt. Eén manier is om sekswerkers te helpen in hun toegang tot het arbeidsmarktgerichte opleidingsaanbod.

Ten tweede vereisen het nieuwe legistische kader en trends in de prostitutie dat sommige groepen die vroeger niet geconfronteerd werden met deze nieuwe realiteit, toegang hebben tot informatie, en opleiding. We vernoemen politie en gezondheidszorg, ondersteunende diensten en klanten.

De verwachting van suburbanisatie en uitbreiding van prostitutielocaties kan ertoe leiden dat minder gespecialiseerde hulpverleners meer in contact komen met sekswerkers. Deze behoefte aan opleiding, informatie en ondersteuning geldt onder andere voor professionals op het gebied van volksgezondheid en politie.

Verder is een cruciale succesfactor voor de wetwijziging dat sekswerkers en andere belanghebbenden regelmatig toegang krijgen tot ondersteunende diensten van tussenpersonen (zie Voorstel 2). Het informeren van financiële instellingen en diensten zoals accountants en sociale secretariaten kan de barrières wegnemen die sekswerkers nu ervaren in hun toegang te krijgen tot deze diensten. Een dialoog met hun belangenorganisaties kan een efficiënte manier zijn om te werk te gaan.

Klanten, tot slot, kunnen een essentiële bron van informatie zijn over misbruik of uitbuiting, maar ook een cruciale rol spelen in het veiliger en respectvoller maken van commerciële seks. Aangezien de meeste klanten langs platforms komen die seksuele diensten adverteren, kunnen dit relevante manieren zijn om deze groep te informeren.

Ten vierde, een probleem dat het leven van sekswerkers vaak problematisch maakt, is stigma rond prostitutie. Zoals aangegeven worden sekswerkers op meerdere manieren gehinderd door stigmatisering. De wetwijziging kan mogelijkheden creëren om sekswerkers in de ogen van het publiek als volwaardige burgers te beschouwen. Stigmatisering is geworteld in de waarden en normen van de samenleving; beleid alleen zal dat niet veranderen. Sensibiliserings- en informatiecampagnes kunnen wel helpen om accurate kennis over sekswerk en de nieuwe wet te verspreiden onder het grote publiek. Gezien de verwachtingen van de *expressive powers of law*, kan alleen al het communiceren van de nieuwe wettelijke situatie vooroordelen verminderen.

Tegelijkertijd is het mogelijk dat deze maatschappelijke afkeuring sekswerkers ervan weerhoudt de sprong te wagen naar de legale markt. Een aspect dat zorgvuldige aandacht verdient is de mogelijke administratieve identificatie van sekswerkers. Een vorm van wettelijke registratie zal nodig zijn, zoals de federale regering heeft voorgesteld in het wetsvoorstel dat ze in het parlement heeft ingediend (Wet Sekswerk onder Arbeidsovereenkomst, goedgekeurd op 3 mei 2024). Ook als we het effect van de wet willen evalueren, is enige administratieve identificatie noodzakelijk. Tegelijkertijd is deze formele identificatie niet zonder risico. Het kan een remmend effect hebben op de bereidheid van sekswerkers om formeel te gaan werken. Als andere actoren, zoals de lokale politie, lokale overheden of werkgevers, toegang hebben tot deze informatie, kan (de angst voor) het stigma toenemen. Het is daarom raadzaam om de

informatieverspreiding met betrekking tot de feitelijke werkstatus van (voormalige en huidige) sekswerkers te beperken.

De vijfde en laatste duidelijke conclusie van dit voorstel is het grote tekort aan onderzoek van hoge kwaliteit. De analyses van dit rapport maken overduidelijk dat het ons ontbreekt aan cruciale inzichten over hoe wet en beleid de resultaten met betrekking tot prostitutie beïnvloeden. Deze conclusie is geen open doekje van onderzoekers die hun belangen in het oog houden. Het ontbreekt aan rigide analyses rond prostitutie, vooral op het gebied van de effecten van regulering en beleid. Dit probleem heeft vooral te maken met de kwaliteit van de data. Er is inderdaad veel onderzoek, maar gegevens- en designproblemen worden in de meeste van deze studies niet effectief aangepakt. Tegelijkertijd zijn veel mensen in beleidskringen en het algemene publiek wel degelijk vragende partij voor betrouwbare en toegepaste kennis. Paradoxaal genoeg blijven de meeste aspecten van prostitutie verborgen, waardoor er ruimte blijft voor slecht gedocumenteerd beleid en mythevorming. Interessant is ook dat de belangrijkste en groeiende segmenten in de prostitutie minder aandacht krijgen in die publieke verbeelding.

Het meest urgente probleem dat moet worden opgelost om valide en betrouwbaar beleidsgericht onderzoek mogelijk te maken is de verzameling van betrouwbare en representatieve gegevens. In Voorstel 3 hebben we de noodzaak beargumenteerd om rekening te houden met de standpunten van sekswerkers en andere belanghebbenden. Op een meer praktisch niveau is het essentieel om te begrijpen hoe sekswerkers beslissingen nemen, welke uitkomsten zij waarderen en welke kennis zij bezitten. Goed geplande surveys (mogelijk met enkele experimentele innovaties) kunnen hier een cruciale rol spelen. Enquêtes moeten worden aangevuld met zorgvuldig opgezette diepte-interviews om marktmechanismen en de interacties van sekswerkers met andere stakeholders (bijv. maatschappelijk werkers en gezondheidswerkers, politie, financiële instellingen, enzovoort) te documenteren. Deze combinatie is waarschijnlijk de beste aanpak. Het is hierbij cruciaal om alle relevante groepen te betrekken. Vooringenomenheid bij het trekken van steekproeven is een van de redenen waarom vragen over prostitutie zo moeilijk te beantwoorden zijn. In het licht van de diversiteit aan mensen en ervaringen met commerciële seks, is het niet moeilijk om de uitkomst op maat te verkrijgen op basis van een scheefgetrokken steekproef.

Ter illustratie identificeren we een beperkte reeks prominente onderzoeksproblemen. We suggereren dat de drempel van abnormaal profijt, de identificatie van kwetsbaarheden en de effecten van politiewerk dringende vragen zijn in studiewerk.

Er is dringend behoefte aan op empirische evidentie gebaseerde criteria om het debat over de drempel voor 'abnormaal profijt' te beslechten (Meese, 2000). Het grondwettelijk hof stelde dat het concept niet te vaag of onbepaald is (Vandromme, 2015). De meeste experts zijn het daar niet mee eens, zoals blijkt uit de focusgroepgesprekken in dit rapport. Een oplossing zou kunnen liggen in de empirisch onderbouwde identificatie van gemakkelijk te beoordelen criteria voor abnormaal profijt. Om dit te bereiken is er waarschijnlijk een samenwerking nodig tussen juristen en empirische wetenschappers, vermoedelijk door de definitie van een prijsdrempel op basis van verwachte of reële winsten in competitief functionerende markten.

Een tweede probleem heeft te maken met risico's en kwetsbaarheden. Het meeste onderzoek toont aan dat het nemen van risico's en het veroorzaken van schade aanzienlijk verschillen per gender, leeftijd en marktsegment. Uit deze verschillen in kwetsbaarheid

zouden idealiter regelgevende, organisatorische, institutionele, bestuurlijke en sociaaleconomische strategieën afgeleid moeten worden om de schade in sekswerk te beperken. Een verwant aspect dat veel beter begrepen moet worden is de gecompliceerde relatie tussen alcohol- en drugsgebruik enerzijds en commerciële seks anderzijds. Internationaal onderzoek lijkt aan te tonen dat een relevante subgroep van sekswerkers drugs gebruikt tijdens het werk. Als dit ook het geval is in België, kan dit het beoordelingsvermogen beïnvloeden, de kwetsbaarheid verhogen en zelfs het vermogen om in te stemmen belemmeren (cf. art. 417/5 van het strafwetboek). Tegelijkertijd maakt het gebruik van drugs tijdens of voor de transactie deel uit van de intentionele ervaring van klanten. Vergelijkbare problemen met betrekking tot handelingsbekwaamheid, verhoogd risico op schade en juridische onduidelijkheid kunnen zich hier voordoen.

Ten slotte is een belangrijke vraag welke vormen van politieoptreden effectiever zijn in welke omstandigheden. Onder experts lijkt er een brede consensus te bestaan dat politieoptreden in de sector noodzakelijk is, gezien de meervoudige kwetsbaarheid van sommige groepen. Er is dringend behoefte aan het documenteren van welke benaderingen effectief zijn, welke praktijken problematisch zijn en hoe onnodige schade aan mensen die betrokken zijn bij sekswerk kan worden voorkomen.

Referenties

- Abel, G. (2014). Sex workers' utilisation of health services in a decriminalised environment. *New Zealand medical journal*, 127(1390), 30-37.
- Abel, G., & Fitzgerald, L. (2010). Risk and risk management in sex work post-Prostitution Reform Act: a public health perspective. In (pp. 217-238). Policy Press. <https://doi.org/10.46692/9781847423351.013>
- Abel, G., & Ludeke, M. (2021). Brothels as sites of third-party exploitation? Decriminalisation and sex workers' employment rights. *Social sciences (Basel)*, 10(1), 1-15. <https://doi.org/10.3390/socsci10010003>
- Abel, G. M., & Fitzgerald, L. J. (2012). 'The street's got its advantages': Movement between sectors of the sex industry in a decriminalised environment. *Health, risk & society*, 14(1), 7-23. <https://doi.org/10.1080/13698575.2011.640664>
- Abel, G. M., Fitzgerald, L. J., & Brunton, C. (2009). The Impact of Decriminalisation on the Number of Sex Workers in New Zealand. *Journal of social policy*, 38(3), 515-531. <https://doi.org/10.1017/S0047279409003080>
- Adeyinka, S., Samyn, S., Zemni, S., & Derluyn, I. (2021). *Nigerian and Ghanaian women working in the Brussels red-light district*. Routledge.
- Adriaenssens, S., & Hendrickx, J. (2012). Sex, price and preferences: accounting for unsafe sexual practices in prostitution markets.
- Adriaenssens, S., & Hendrickx, J. (2019). Calculating Value Added of Prostitution with Multiple Data: A New Approach for Belgium.
- Amram, O., Shannon, K., Braschel, M., Machat, S., Moreheart, S., Lyons, T., & Goldenberg, S. M. (2021). Mapping Workplace Neighborhood Mobility Among Sex Workers in an Urban Canadian Setting: Results of a Community-Based Spatial Epidemiological Study From 2010-2016. *Journal of interpersonal violence*, 36(17-18), 7917-7939. <https://doi.org/10.1177/0886260519846858>
- Anderson, S., Shannon, K., Li, J., Lee, Y., Chettiar, J., Goldenberg, S., & Krüsi, A. (2016). Condoms and sexual health education as evidence: impact of criminalization of in-call venues and managers on migrant sex workers access to HIV/STI prevention in a Canadian setting. *BMC international health and human rights*, 16(1), 1-10. <https://doi.org/10.1186/s12914-016-0104-0>
- André, S. (2020). Victime ou délinquant? De l'inopérance d'une classification binaire à la prévalence de l'overlap: le cas de la prostitution liégeoise. *Revue nouvelle (Tournai, Belgium)*, 7, 69-79.
- André, S. (2021). L'image de la ville à l'épreuve de la prostitution. Attractivité économique ou réminiscence de la moralité? *Déviance et société*, 45, 581-611. <https://doi.org/10.3917/ds.454.0067>
- Argento, E., Goldenberg, S., Braschel, M., Machat, S., Strathdee, S. A., & Shannon, K. (2020). The impact of end-demand legislation on sex workers' access to health and sex worker-led services: A community-based prospective cohort study in Canada. *PloS one*, 15(4), e0225783-e0225783. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0225783>
- Argento, E., Shannon, K., Fairbairn, N., Moreheart, S., Braschel, M., & Goldenberg, S. (2023). Increasing trends and incidence of nonfatal overdose among women sex workers who use drugs in British Columbia: The role of criminalization-related barriers to harm reduction. *Drug and alcohol dependence*, 244, 109789-109789. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2023.109789>
- Armstrong, L. (2014). Screening clients in a decriminalised street-based sex industry : insights into the experiences of New Zealand sex workers. *Australian & New*

- Zealand journal of criminology*, 47(2), 207-222.
<https://doi.org/10.1177/0004865813510921>
- Armstrong, L. (2017). FROM LAW ENFORCEMENT TO PROTECTION? INTERACTIONS BETWEEN SEX WORKERS AND POLICE IN A DECRIMINALIZED STREET-BASED SEX INDUSTRY. *British journal of criminology*, 57(3), 570-588.
<https://doi.org/10.1093/bjc/azw019>
- Armstrong, L. (2019). Stigma, decriminalisation, and violence against street-based sex workers: Changing the narrative. *Sexualities*, 22(7-8), 1288-1308.
<https://doi.org/10.1177/1363460718780216>
- Armstrong, L. (2021). 'I Can Lead the Life That I Want to Lead': Social Harm, Human Needs and the Decriminalisation of Sex Work in Aotearoa/New Zealand. *Sexuality research & social policy*, 18(4), 941-951. <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00605-7>
- Azam, A., Adriaenssens, S., & Hendrickx, J. (2021). How Covid-19 affects prostitution markets in the Netherlands and Belgium: dynamics and vulnerabilities under a lockdown. *European societies*, 23(S1), S478-S494.
<https://doi.org/10.1080/14616696.2020.1828978>
- Azam, A., Hendrickx, J., & Adriaenssens, S. (2021). Estimating the Prostitution Population in the Netherlands and Belgium: A Capture-Recapture Application to Online Data. <https://mpr.ub.uni-muenchen.de/110505/>
- Baratosy, R., & Wendt, S. (2017). "Outdated Laws, Outspoken Whores": Exploring sex work in a criminalised setting. *Women's studies international forum*, 62, 34-42.
<https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.03.002>
- Begum, S., Hocking, J. S., Groves, J., Fairley, C. K., & Keogh, L. A. (2013). Sex workers talk about sex work: six contradictory characteristics of legalised sex work in Melbourne, Australia. *Culture, health & sexuality*, 15(1), 85-100.
<https://doi.org/10.1080/13691058.2012.743187>
- Bennachie, C., Pickering, A., Lee, J., Macioti, P. G., Mai, N., Fehrenbacher, A. E., Giametta, C., Hoefinger, H., & Musto, J. (2021). Unfinished decriminalization: The impact of section 19 of the prostitution reform act 2003 on migrant sex workers' rights and lives in aotearoa New Zealand. *Social sciences (Basel)*, 10(5), 179.
<https://doi.org/10.3390/socsci10050179>
- Benoit, C., Jansson, M., Smith, M., & Flagg, J. (2017). "Well, it should be changed for one, because it's our bodies": Sex workers' views on Canada's punitive approach towards sex work. *Social sciences (Basel)*, 6(2), 52.
<https://doi.org/10.3390/socsci6020052>
- Benoit, C., Unsworth, R., Healey, P., Smith, M., & Jansson, M. (2021). Centering Sex Workers' Voices in Law and Social Policy. *Sexuality research & social policy*, 18(4), 897-908. <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00576-9>
- Berry, A., & Frazer, P. (2021). How Sex Workers Understand Their Experiences of Working in the Republic of Ireland. *Sexuality research & social policy*, 18(4), 869-884.
<https://doi.org/10.1007/s13178-021-00626-2>
- Bisschop, P., Kastoryano, S., & van der Klaauw, B. (2017). Street Prostitution Zones and Crime. *American economic journal. Economic policy*, 9(4), 28-63.
<https://doi.org/10.1257/pol.20150299>
- Blankenship, K. M., & Koester, S. (2002). Criminal Law, Policing Policy, and HIV Risk in Female Street Sex Workers and Injection Drug Users. *The Journal of law, medicine & ethics*, 30(4), 548-559. <https://doi.org/10.1111/j.1748-720X.2002.tb00425.x>

- Blithe, S. J., & Wolfe, A. W. (2017). Work–life management in legal prostitution: Stigma and lockdown in Nevada’s brothels. *Human relations (New York)*, 70(6), 725-750. <https://doi.org/10.1177/0018726716674262>
- Boels, D. (2015). The Challenges of Belgian Prostitution Markets as Legal Informal Economies: An Empirical Look Behind the Scenes at the Oldest Profession in the World. *European journal on criminal policy and research*, 21(4), 485-507. <https://doi.org/10.1007/s10610-014-9260-8>
- Boels, D. (2016). *The Informal Economy: Seasonal Work, Street Selling and Sex Work* (1st 2016. ed.). Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-43123-9>
- Boittin, M. L. (2013). New Perspectives from the Oldest Profession: Abuse and the Legal Consciousness of Sex Workers in China. *Law & society review*, 47(2), 245-278. <https://doi.org/10.1111/lasr.12016>
- Bonache, H., Delgado, N., Pina, A., & Hernández-Cabrera, J. A. (2021). Prostitution Policies and Attitudes Toward Prostitutes. *Archives of sexual behavior*, 50(5), 1991-2006. <https://doi.org/10.1007/s10508-020-01891-9>
- Bond, P. (2021). The Dunedin Model: Dunedin Sex Worker Experiences Under Decriminalisation in Aotearoa New Zealand. *Sexuality research & social policy*, 18(4), 968-980. <https://doi.org/10.1007/s13178-021-00551-4>
- Brents, B. G., & Hausbeck, K. (2005). Violence and Legalized Brothel Prostitution in Nevada: Examining Safety, Risk, and Prostitution Policy. *Journal of interpersonal violence*, 20(3), 270-295. <https://doi.org/10.1177/0886260504270333>
- Bungay, V., & Guta, A. (2018). Strategies and challenges in preventing violence against canadian indoor sex workers. *American journal of public health (1971)*, 108(3), 393-398. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2017.304241>
- Cameron, L., Seager, J., & Shah, M. (2021). Crimes against Morality: Unintended Consequences of Criminalizing Sex Work. *The Quarterly journal of economics*, 136(1), 427-469. <https://doi.org/10.1093/qje/qjaa032>
- Campbell, R., Smith, L., Leacy, B., Ryan, M., & Stoica, B. (2020). Not collateral damage: Trends in violence and hate crimes experienced by sex workers in the Republic of Ireland. *Irish journal of sociology : IJS*, 28(3), 280-313. <https://doi.org/10.1177/0791603520939794>
- Capous-Desyllas, M., Payne, D., & Panichelli, M. (2021). Using Anticarceral Feminism to Illustrate the Impact of Criminalization on the Lives of Individuals in the Sex Trades. *Affilia*, 36(4), 511-532. <https://doi.org/10.1177/0886109920978565>
- Cho, S.-Y., Dreher, A., & Neumayer, E. (2013). Does Legalized Prostitution Increase Human Trafficking? *World development*, 41(1), 67-82. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.05.023>
- Choo, K., Choi, K.-S., & Sung, Y.-E. (2010). THE POLICE CRACKDOWN IN RED LIGHT DISTRICTS IN SOUTH KOREA AND THE CRIME DISPLACEMENT EFFECT AFTER THE 2004 ACT ON THE PUNISHMENT OF INTERMEDIATING IN THE SEX TRADE. *British journal of community justice*, 8(3), 79.
- Corriveau, P., & Greco, C. (2014). Misunderstanding (Mis)Understandings: Male Sex Workers and the Canadian Criminal Code. *Sexuality & culture*, 18(2), 346-360. <https://doi.org/10.1007/s12119-013-9201-6>
- Crago, A.-L., Bruckert, C., Braschel, M., & Shannon, K. (2022). Violence against sex workers: Correlates and Changes under 'End-Demand' legislation in Canada: A five city study. *Global public health*, 17(12), 3557-3567. <https://doi.org/10.1080/17441692.2022.2092181>

- Cunningham, S., DeAngelo, G., & Tripp, J. (2023). Did Craigslist's erotic services reduce female homicide and rape? *The Journal of human resources*, 619. <https://doi.org/10.3368/jhr.0619-10270R3>
- Cunningham, S., & Shah, M. (2018). Decriminalizing Indoor Prostitution: Implications for Sexual Violence and Public Health. *The Review of economic studies*, 85(3 (304)), 1683-1715. <https://doi.org/10.1093/restud/rdx065>
- Davey, C., Cowan, F., & Hargreaves, J. (2018). The effect of mobility on HIV-related healthcare access and use for female sex workers: A systematic review. *Social science & medicine* (1982), 211, 261-273. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.06.017>
- Della Giusta, M., Di Tommaso, M. L., Jewell, S., & Bettio, F. (2021). Quashing demand or changing clients? Evidence of criminalization of sex work in the United Kingdom. *Southern economic journal*, 88(2), 527-544. <https://doi.org/10.1002/soej.12532>
- Doffiny, V., & André, S. (2020). Prostitution de rue clandestine: premiers résultats et enjeux méthodologiques d'une enquête de terrain. *Revue de la Faculté de droit de l'Université de Liège*, 3, 380-406.
- EP. (2023). *Regulation of prostitution in the EU: its cross-border implications and impact on gender equality and women's rights*. Strasbourg: European Parliament
- Escot, L., Belope-Nguema, S., Fernández-Cornejo, J. A., Del Pozo-García, E., Castellanos-Serrano, C., & Cruz-Calderón, S. F. (2022). Can the legal framework for prostitution influence the acceptability of buying sex? *Journal of experimental criminology*, 18(4), 885-909. <https://doi.org/10.1007/s11292-021-09465-y>
- Espace.P. (2023). *Report 2022-2023*. Espace P. Retrieved 12/03 from <https://espacep.be/Rapport-Annuel>
- Farley, M., Cotton, A., Lynne, J., Zumbek, S., Spiwak, F., Reyes, M. E., Alvarez, D., & Sezgin, U. (2004). Prostitution and Trafficking in Nine Countries: An Update on Violence and Posttraumatic Stress Disorder. *Journal of trauma practice*, 2(3-4), 33-74. https://doi.org/10.1300/J189v02n03_03
- Gao, H., & Petrova, V. (2022). Do Prostitution Laws Affect Rape Rates? Evidence from Europe. *The Journal of law & economics*, 65(4), 753-789. <https://doi.org/10.1086/720583>
- Gilmour, F. (2020). The Impacts of Decriminalisation for Trans Sex Workers. In. Policy Press. <https://doi.org/10.1332/policypress/9781529205763.003.0005>
- Goldenberg, S., Liyanage, R., Braschel, M., & Shannon, K. (2020). Structural barriers to condom access in a community-based cohort of sex workers in Vancouver, Canada: influence of policing, violence and end-demand criminalisation. *BMJ sexual & reproductive health*, 46(4), 301-307. <https://doi.org/10.1136/bmjshr-2019-200408>
- Goldenberg, S. M., Deering, K., Amram, O., Guillemi, S., Nguyen, P., Montaner, J., & Shannon, K. (2017). Community mapping of sex work criminalization and violence: impacts on HIV treatment interruptions among marginalized women living with HIV in Vancouver, Canada. *International Journal of STD & AIDS*, 28(10), 1001-1009. <https://doi.org/10.1177/0956462416685683>
- Ham, J. (2016). Using Legalities and Illegalities in Sex Work. In *Sex Work, Immigration, and Social Difference* (Vol. 1, pp. 188). Routledge.
- Harcourt, C., O'Connor, J., Egger, S., Fairley, C. K., Wand, H., Chen, M. Y., Marshall, L., Kaldor, J. M., & Donovan, B. (2010). The decriminalisation of prostitution is associated with better coverage of health promotion programs for sex workers. *Australian and New Zealand journal of public health*, 34(5), 482-486. <https://doi.org/10.1111/j.1753-6405.2010.00594.x>

- Hirschman, A. O. (2013). Political Economics and Possibilism. In A. O. Hirschman & J. Adelman (Eds.), *The essential Hirschman* (pp. 1-34). Princeton University Press.
- Hoefinger, H., Musto, J., Maciotti, P. G., Fehrenbacher, A. E., Mai, N., Bennachie, C., & Giametta, C. (2020). Community-based responses to negative health impacts of sexual humanitarian anti-trafficking policies and the criminalization of sex work and migration in the US. *Social sciences (Basel)*, 9(1), 1. <https://doi.org/10.3390/socsci9010001>
- Hofman, E., Rodriguez Garcia, M., & Vanhees, P. (2022). *Seks voor geld: Een geschiedenis van prostitutie in België*. Prometheus-Bert Bakker.
- Huang, Y., & Pan, S. (2014). Government crackdown of sex work in China: Responses from female sex workers and implications for their health. *Global public health*, 9(9), 1067-1079. <https://doi.org/10.1080/17441692.2014.954592>
- Immordino, G., & Russo, F. F. (2015). Laws and stigma: the case of prostitution. *European journal of law and economics*, 40(2), 209-223. <https://doi.org/10.1007/s10657-015-9491-2>
- Ito, S., Lépine, A., & Treibich, C. (2018). The effect of sex work regulation on health and well-being of sex workers: Evidence from Senegal. *Health economics*, 27(11), 1627-1652. <https://doi.org/10.1002/hec.3791>
- Jakobsson, N., & Kotsadam, A. (2013). The law and economics of international sex slavery: prostitution laws and trafficking for sexual exploitation. *European journal of law and economics*, 35(1), 87-107. <https://doi.org/10.1007/s10657-011-9232-0>
- Jonsson, S., & Jakobsson, N. (2017). Is buying sex morally wrong? Comparing attitudes toward prostitution using individual-level data across eight Western European countries. *Women's studies international forum*, 61, 58-69. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2016.12.007>
- Khruakham, S., & Lawton, B. A. (2012). Assessing the Impact of the 1996 Thai Prostitution Law: A Study of Police Arrest Data. *Asian journal of criminology*, 7(1), 23-36. <https://doi.org/10.1007/s11417-010-9100-9>
- Klambauer, E. (2019). On the edges of the law: sex workers' legal consciousness in England. *International journal of law in context*, 15(3), 327-343. <https://doi.org/10.1017/S1744552319000041>
- Kotsadam, A., & Jakobsson, N. (2011). Do laws affect attitudes? An assessment of the Norwegian prostitution law using longitudinal data. *International review of law and economics*, 31(2), 103-115. <https://doi.org/10.1016/j.irl.2011.03.001>
- Kotsadam, A., & Jakobsson, N. (2014). Shame on you, John! Laws, stigmatization, and the demand for sex. *European journal of law and economics*, 37(3), 393-404. <https://doi.org/10.1007/s10657-012-9339-y>
- Krüsi, A., Pacey, K., Bird, L., Taylor, C., Chettiar, J., Allan, S., Bennett, D., Montaner, J. S., Kerr, T., & Shannon, K. (2014). Criminalisation of clients: reproducing vulnerabilities for violence and poor health among street-based sex workers in Canada—a qualitative study. *BMJ open*, 4(6), e005191-e005191. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2014-005191>
- Kuosmanen, J. (2011). Attitudes and perceptions about legislation prohibiting the purchase of sexual services in Sweden. *European journal of social work*, 14(2), 247-263. <https://doi.org/10.1080/13691451003744341>
- Landsberg, A., Shannon, K., Krüsi, A., DeBeck, K., Milloy, M. J., Nosova, E., Kerr, T., & Hayashi, K. (2017). Criminalizing Sex Work Clients and Rushed Negotiations among Sex Workers Who Use Drugs in a Canadian Setting. *Journal of urban health*, 94(4), 563-571. <https://doi.org/10.1007/s11524-017-0155-0>

- Leroij, C., & Maes, R. (2016). *Étude relative aux nouvelles formes de prostitution à Bruxelles, et visant à l'obtention de données comparatives à l'égard de la prostitution et de la traite des êtres humains à des fins d'exploitation sexuelle au sein de 3 villes européennes*.
- Levy, J. (2016). *Criminalising the Purchase of Sex: Lessons from Sweden*. Routledge.
- Li, B., Bi, P., Waddell, R., Chow, E. P. F., Donovan, B., McNulty, A., Fehler, G., Loff, B., Shahkhan, H., & Fairley, C. K. (2016). Was an epidemic of gonorrhoea among heterosexuals attending an Adelaide sexual health services associated with variations in sex work policing policy? *Sexually transmitted infections*, 92(5), 377-379. <https://doi.org/10.1136/sextrans-2014-051918>
- Lutnick, A., & Cohan, D. (2009). Criminalization, legalization or decriminalization of sex work: what female sex workers say in San Francisco, USA. *Reproductive health matters*, 17(34), 38-46. [https://doi.org/10.1016/S0968-8080\(09\)34469-9](https://doi.org/10.1016/S0968-8080(09)34469-9)
- Lyons, C. E., Schwartz, S. R., Murray, S. M., Shannon, K., Diouf, D., Mothopeng, T., Kouanda, S., Simplicite, A., Kouame, A., Mnisi, Z., Tamoufe, U., Phaswana-Mafuya, N., Cham, B., Drame, F. M., Aliu Djaló, M., & Baral, S. (2020). The role of sex work laws and stigmas in increasing HIV risks among sex workers. *Nature communications*, 11(1), 773-773. <https://doi.org/10.1038/s41467-020-14593-6>
- Machat, S., Shannon, K., Braschel, M., Moreheart, S., & Goldenberg, S. M. (2019). Sex workers' experiences and occupational conditions post-implementation of end-demand criminalization in Metro Vancouver, Canada. *Canadian journal of public health*, 110(5), 575-583. <https://doi.org/10.17269/s41997-019-00226-z>
- Maes, R. (2017). L'impalpable sugar baby. *Revue nouvelle (Tournai, Belgium)*, N° 8(8), 2-6. <https://doi.org/10.3917/rn.178.0002>
- McAdams, R. H. (2015). *The Expressive Powers of Law : Theories and Limits*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674735965>
- McBride, B., Goldenberg, S., Murphy, A., Wu, S., Mo, M., Shannon, K., & Krüsi, A. (2022). Protection or police harassment? Impacts of punitive policing, discrimination, and racial profiling under end-demand laws among im/migrant sex workers in Metro Vancouver. *SSM. Qualitative research in health*, 2, 100048. <https://doi.org/10.1016/j.ssmqr.2022.100048>
- McBride, B., Shannon, K., Bingham, B., Braschel, M., Strathdee, S., & Goldenberg, S. M. (2020). Underreporting of Violence to Police among Women Sex Workers in Canada: Amplified Inequities for Im/migrant and In-Call Workers Prior to and Following End-Demand Legislation. *Health and human rights*, 22(2), 257-270.
- McBride, B., Shannon, K., Braschel, M., Mo, M., & Goldenberg, S. M. (2021). Lack of full citizenship rights linked to heightened client condom refusal among im/migrant sex workers in Metro Vancouver (2010-2018). *Global public health*, 16(5), 664-678. <https://doi.org/10.1080/17441692.2019.1708961>
- McBride, B., Shannon, K., Pearson, J., Krüsi, A., Braschel, M., & Goldenberg, S. M. (2022). Seeing pre-screened, regular clients associated with lower odds of workplace sexual violence and condom refusal amidst sex work criminalization: findings of a community-based cohort of sex workers in Metro Vancouver, Canada (2010-2019). *BMC public health*, 22(1), 519-519. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-12903-9>
- McCausland, K., Lobo, R., Lazarou, M., Hallett, J., Bates, J., Donovan, B., & Selvey, L. A. (2022). 'It is stigma that makes my work dangerous': experiences and consequences of disclosure, stigma and discrimination among sex workers in Western Australia. *Culture, health & sexuality*, 24(2), 180-195. <https://doi.org/10.1080/13691058.2020.1825813>

- McDermid, J., Murphy, A., McBride, B., Wu, S., Goldenberg, S. M., Shannon, K., & Krüsi, A. (2022). How client criminalisation under end-demand sex work laws shapes the occupational health and safety of sex workers in Metro Vancouver, Canada: a qualitative study. *BMJ open*, 12(11), e061729-e061729. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2022-061729> (Original research)
- McGarry, K., Ryan, P., Berry, A., & Guarani, B. (2021a). Access Denied: Sex Worker Health and Well-Being in the Context of Criminalization. In (pp. 161-184). Bristol University Press. <https://doi.org/10.56687/9781529215540-012>
- McGarry, K., Ryan, P., Berry, A., & Guarani, B. (2021b). Access Denied: Sex Worker Health and Well-Being in the Context of Criminalization: Sex Worker Health and Well-Being in the Context of Criminalization. In. Bristol University Press. <https://doi.org/10.51952/9781529215540.ch009>
- Meese, J. (2000). Over het begrip 'abnormaal profijt' in het kader van het kopen, verhuren of ter beschikking stellen van kamers met het oog op prostitutie. *Recente Arresten van Het Hof van Cassatie*, 17–20. <http://hdl.handle.net/1854/LU-123066>
- Muñoz, J., Adedimeji, A. A., & Alawode, O. (2010). 'They bring AIDS to us and say we give it to them': Socio-structural context of female sex workers' vulnerability to HIV infection in Ibadan Nigeria. *SAHARA J : journal of Social Aspects of HIV/AIDS Research Alliance*, 7(2), 52-61. <https://doi.org/10.1080/17290376.2010.9724957>
- Mutola, S., Pemunta, N. V., Ngo, N. V., Otang, O. I., & Tabenyang, t.-C. J. (2022). The Plight of Female Cameroonian Migrant Sex Workers in N'Djamena, Chad: A Case of Intersectionality. *Journal of immigrant and minority health*, 24(2), 430-436. <https://doi.org/10.1007/s10903-021-01216-5>
- Nestadt, D. F., Schneider, K. E., Tomko, C., & Sherman, S. G. (2023). Criminalization and coercion: sexual encounters with police among a longitudinal cohort of women who exchange sex in Baltimore, Maryland. *Harm reduction journal*, 20(1), 11-11. <https://doi.org/10.1186/s12954-023-00738-5>
- Norton-Hawk, M. A. (2001). the counterproductivity of incarcerating female street prostitutes. *Deviant behavior*, 22(5), 403-417. <https://doi.org/10.1080/01639620152472804>
- O'Doherty, T. (2011). Criminalization and Off-Street Sex Work in Canada. *Canadian journal of criminology and criminal justice*, 53(2), 217-245. <https://doi.org/10.3138/cjccj.53.2.217>
- O'Doherty, T., & Cherrington, K. (2023). Commodified BDSM Services: Professional Dominatrices' Views on Their Work and Its Criminalization. *Archives of sexual behavior*, 52(3), 1285-1298. <https://doi.org/10.1007/s10508-022-02490-6>
- Orchiston, A. (2016). Precarious or Protected? Evaluating Work Quality in the Legal Sex Industry. *Sociological research online*, 21(4), 173-187. <https://doi.org/10.5153/sro.4136>
- Pajnik, M., & Radačić, I. (2021). Organisational Patterns of Sex Work and the Effects of the Policy Framework. *Sexuality research & social policy*, 18(3), 575-587. <https://doi.org/10.1007/s13178-020-00482-6>
- Pearson, J., Machat, S., McDermid, J., Goldenberg, S. M., & Krüsi, A. (2023). An Evaluation of Indoor Sex Workers' Sexual Health Access in Metro Vancouver: Applying an Occupational Health & Safety Lens in the Context of Criminalization. *International journal of environmental research and public health*, 20(3), 1857. <https://doi.org/10.3390/ijerph20031857>
- Pitcher, J. (2019). Intimate Labour and the State: Contrasting Policy Discourses with the Working Experiences of Indoor Sex Workers. *Sexuality research & social policy*, 16(2), 138-150. <https://doi.org/10.1007/s13178-018-0323-3>

- Quast, T., & Gonzalez, F. (2017). Sex Work Regulation and Sexually Transmitted Infections in Tijuana, Mexico: Sex work regulation and STIs. *Health economics*, 26(5), 656-670. <https://doi.org/10.1002/hec.3339>
- Reeves, A. D., Steele, S. P., Stuckler, D. P., McKee, M. P., Amato-Gauci, A. M. D., & Semenza, J. C. P. (2017). National sex work policy and HIV prevalence among sex workers: an ecological regression analysis of 27 European countries. *The lancet HIV*, 4(3), e134-e140. [https://doi.org/10.1016/S2352-3018\(16\)30217-X](https://doi.org/10.1016/S2352-3018(16)30217-X)
- Rissel, C., Donovan, B., Yeung, A., de Visser, R. O., Grulich, A., Simpson, J. M., & Richters, J. (2017). Decriminalization of Sex Work Is Not Associated with More Men Paying for Sex: Results from the Second Australian Study of Health and Relationships. *Sexuality research & social policy*, 14(1), 81-86. <https://doi.org/10.1007/s13178-016-0225-1>
- Rodríguez García, M., & Gillis, K. (2018). Morality Politics and Prostitution Policy in Brussels: A Diachronic Comparison.
- Rodríguez García, M., Heerma van Voss, L., & van Nederveen Meerkerk, E. (2017). *Selling sex in the city: A global history of prostitution, 1600s-2000s*. Brill.
- Rosentel, K., Fuller, C. M., Bowers, S. M. E., Moore, A. L., & Hill, B. J. (2021). Police Enforcement of Sex Work Criminalization Laws in an “End Demand” City: The Persistence of Quality-of-Life Policing and Seller Arrests. *Archives of sexual behavior*, 50(5), 1973-1990. <https://doi.org/10.1007/s10508-020-01910-9>
- Scorgie, F., Nakato, D., Harper, E., Richter, M., Maseko, S., Nare, P., Smit, J., & Chersich, M. (2013). 'We are despised in the hospitals': sex workers' experiences of accessing health care in four African countries. *Culture, health & sexuality*, 15(4), 450-465. <https://doi.org/10.1080/13691058.2012.763187>
- Scorgie, F., Vasey, K., Harper, E., Richter, M., Nare, P., Maseko, S., & Chersich, M. F. (2013). Human rights abuses and collective resilience among sex workers in four African countries: A qualitative study. *Globalization and health*, 9(1), 33-33. <https://doi.org/10.1186/1744-8603-9-33>
- Seib, C., Dunne, M. P., Fischer, J., & Najman, J. M. (2010). Commercial Sexual Practices Before and After Legalization in Australia. *Archives of sexual behavior*, 39(4), 979-989. <https://doi.org/10.1007/s10508-008-9458-2>
- Sensoa. (2020). *Chemsex in Vlaanderen en Brussel: feiten en cijfers*. <https://www.sensoa.be/chemsex-vlaanderen-en-brussel-feiten-en-cijfers>
- Seshia, M. (2010). Naming Systemic Violence in Winnipeg's Street Sex Trade. *Canadian journal of urban research*, 19(1), 1-17.
- Shen, T., & Csete, J. (2017). HIV, Sex Work, and Law Enforcement in China. *Health and human rights*, 19(2), 133-146.
- Sirotin, N., Strathdee, S. A., Lozada, R., Abramovitz, D., Semple, S. J., Bucardo, J., & Patterson, T. L. (2010). Effects of government registration on unprotected sex amongst female sex workers in Tijuana; Mexico. *The International journal of drug policy*, 21(6), 466-470. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2010.08.002>
- Sloss, C. M., & Harper, G. W. (2010). Legal Service Needs and Utilization of Women Who Trade Sex. *Sexuality research & social policy*, 7(3), 229-241. <https://doi.org/10.1007/s13178-010-0025-y>
- Stardust, Z., Treloar, C., Cama, E., & Kim, J. (2021). 'I wouldn't call the cops if I was being bashed to death': Sex work, whore stigma and the criminal legal system. *International journal for crime, justice and social democracy*, 10(3), 142-157. <https://doi.org/10.5204/ijcsd.1894>

- Upadhyay, S. (2021). Sugaring: Understanding the World of Sugar Daddies and Sugar Babies. *The Journal of sex research*, 58(6), 775-784. <https://doi.org/10.1080/00224499.2020.1867700>
- van den Hazel, R., Lesger, D., S, v. O., Loopmans, M., Gabiam, K., & Kesteloot, D. (2008). *Prostitutie Brussel in beeld - Bouwstenen voor een Integraal Prostitutiebeleid*.
- van Nunen, K., Leuridan, E., Van Hal, G., Van Damme, P., & Decorte, T. (2014). Legal and illegal drug use among female sex workers in bar and club prostitution in Belgium: A quantitative and qualitative study. *Drugs : education, prevention & policy*, 21(1), 56-64. <https://doi.org/10.3109/09687637.2013.806432>
- Van Schuylenbergh, J. (2017). Identiteit en image management bij studenten werkzaam in de seksindustrie. *Ethiek & Maatschappij*, 19(1-2), 1.
- Vandromme, T. (2015). Misbruik van andermans kwetsbare toestand door de verkoop, verhuur of terbeschikkingstelling van goederen met de bedoeling een abnormaal profijt te realiseren (Art. 433decies) : bijdragen. In M. De Busscher (Ed.), *Strafrecht* (Vol. 8, pp. 513-522). Larcier. <https://hdl.handle.net/10067/1312330151162165141>
- Vermeulen, G. (2023). *Sekswerk onder arbeidsovereenkomst | Advies bij het voorontwerp van wet*.
- Villacampa, C., & Torres, N. (2013). Effects of the criminalizing policy of sex work in Spain. *International journal of law, crime and justice*, 41(4), 375-389. <https://doi.org/10.1016/j.ijlci.2013.08.001>
- Violet. (2023). *Jaarverslag 2022*. Violet.
- Vuolajarvi, N. (2019). Governing in the Name of Caring—the Nordic Model of Prostitution and its Punitive Consequences for Migrants Who Sell Sex. *Sexuality research & social policy*, 16(2), 151-165. <https://doi.org/10.1007/s13178-018-0338-9>
- Wakefield, C., & Brents, B. G. (2020). The Influence of Legal Brothels on Illegal Sexual Service Purchasing Habits: The U.S. Context. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 64(2-3), 249-264. <https://doi.org/10.1177/0306624X19866306>
- Weinhold, C., Abel, G., & Thompson, L. (2023). “They wouldn't get away with it at McDonalds”: Decriminalization, work, and disciplinary power in New Zealand brothels. *Gender, work, and organization*, 30(1), 18-34. <https://doi.org/10.1111/gwao.12893>
- Weitzer, R. (2014). The Social Ecology of Red-Light Districts: A Comparison of Antwerp and Brussels. *Urban affairs review (Thousand Oaks, Calif.)*, 50(5), 702-730. <https://doi.org/10.1177/1078087413504081>
- Weitzer, R., & Boels, D. (2015). Ghent's Red-Light District in Comparative Perspective. *Sexuality research & social policy*, 12(3), 248-260. <https://doi.org/10.1007/s13178-015-0181-1>
- West, B. S., Henry, B. F., Agah, N., Vera, A., Beletsky, L., Rangel, M. G., Staines, H., Patterson, T. L., & Strathdee, S. A. (2022). Typologies and Correlates of Police Violence Against Female Sex Workers Who Inject Drugs at the México–United States Border: Limits of De Jure Decriminalization in Advancing Health and Human Rights. *Journal of interpersonal violence*, 37(11-12), NP8297-NP8324. <https://doi.org/10.1177/0886260520975820>
- Wong, N. S., Powers, K. A., Tucker, J. D., Lee, S. S., Goh, B. T., Zhao, P., Chen, L., Wang, C., Yang, L. G., Yang, B., Zheng, H., Huang, S., & Mitchell, K. M. (2021). Modelling the impact of a sex work crackdown on syphilis transmission among female sex workers and their clients in South China. *Sexually transmitted infections*, 97(1), 45-50. <https://doi.org/10.1136/sextrans-2020-054497>

Bijlagen

Bijlage A

Tabel 17: Overzicht van de in de systematische review opgenomen papers

Auteur(s). (Jaar).	Land (regio/stad)	Opzet onderzoek	Wettelijk regime
Abel & Fitzgerald. (2010).	Nieuw-Zeeland	Gemengde methode	Gedecriminaliseerd
Abel & Fitzgerald. (2012).	Nieuw-Zeeland	Gemengde methode	Gedecriminaliseerd
Abel & Ludeke (2021).	Nieuw-Zeeland	Kwalitatief	Gedecriminaliseerd
Abel, Fitzgerald, & Brunton. (2009).	Nieuw-Zeeland	Kwantitatief	Gedecriminaliseerd
Abel. (2014).	Nieuw-Zeeland (Auckland, Wellington, Christchurch, Nelson en Napier)	Gemengde methode	Gedecriminaliseerd
Anderson et al. (2016).	Canada (Vancouver)	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
Argento et al. (2020).	Canada (Vancouver)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Argento et al. (2023).	Canada (Brits-Columbia)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Armstrong. (2014).	Nieuw-Zeeland (Wellington en Christchurch)	Kwalitatief	Gedecriminaliseerd
Armstrong. (2017).	Nieuw-Zeeland (Wellington en Christchurch)	Kwalitatief	Gedecriminaliseerd
Armstrong. (2019).	Nieuw-Zeeland (Wellington en Christchurch)	Kwalitatief	Gedecriminaliseerd
Armstrong. (2021).	Nieuw-Zeeland (Wellington en Christchurch)	Kwalitatief	Gedecriminaliseerd
Baratosy & Wendt. (2017).	Australië (Adelaide)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Begum et al. (2013).	Australië (Melbourne)	Kwalitatief	Gelegaliseerd
Bennachie et al. (2021).	Nieuw-Zeeland	Kwalitatief	Gedecriminaliseerd
Benoit et al. (2017).	Canada (St John's, Montreal, Kitchener-Waterloo-Cambridge, Wood Buffalo, Calgary en Victoria)	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
Benoit et al. (2021).	Canada (Victoria)	Kwalitatief	Diverse
Berry & Frazer. (2021).	Republiek Ierland	Kwalitatief	Diverse

Bisschop, Kastoryano, en van der Klaauw. (2017).	Nederland (Diverse steden)	Kwantitatief	Gelegaliseerd
Blankenship & Koester. (2002).	Verenigde Staten (New Haven en Colorado)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Blithe & Wolfe. (2017).	Verenigde Staten (Nevada)	Kwalitatief	Gelegaliseerd
Boels (2015).	België (Gent)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Boels (2016).	België (Gent)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Boittin. (2013).	China (Beijing, Guangzhou en Shenzhen)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Obligatie. (2021).	Nieuw-Zeeland (Dunedin)	Kwalitatief	Gedecriminaliseerd
Brents & Hausbeck. (2005).	Verenigde Staten (Nevada)	Kwalitatief	Gelegaliseerd
Bungay et al. (2011).	Canada (Vancouver)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Cameron, Seager en Shah. (2021).	Indonesië (Malang, Pasuruan en Batu)	Kwantitatief	Gecriminaliseerd
Campbell et al. (2020)	Republiek Ierland	Gemengde methode	Criminalisering (Noords)
Capous-Desyllas, Payne en Panichelli. (2021).	Verenigde Staten (Los Angeles)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Cho, Dreyer, & Neumayer. (2013).	116 verschillende landen.	Kwantitatief	Diverse
Choo, Choi en Sung. (2010).	Zuid-Korea	Gemengde methode	
Corriveau & Greco. (2014).	Canada (Toronto, Ottawa en Montreal)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Crago et al. (2022).	Canada (Montreal, Toronto, Ottawa, Sudbury Ontario, Surrey)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Cunningham & Shah. (2018).	Verenigde Staten (Rhode Island)	Kwantitatief	Gedecriminaliseerd
Della Giusta et al. (2021).	Verenigd Koninkrijk	Kwantitatief	Gecriminaliseerd
Escot et al. (2021).	Spanje	Kwantitatief	Diverse
Farley et al. (2004).	Wereldwijd (Vancouver, Bogota, Hamburg, Mexico City en Puebla, San Francisco, twee steden in Thailand, Lusaka, Istanbul, Johannesburg en Kaapstad)	Kwalitatief	Diverse
Gao & Petrova. (2022).	Europese landen (31)	Kwantitatief	Diverse
Gilmour. (2020).	Nieuw-Zeeland (Christchurch)	Kwalitatief	Gedecriminaliseerd
Goldenberg et al. (2017).	Canada (Vancouver)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)

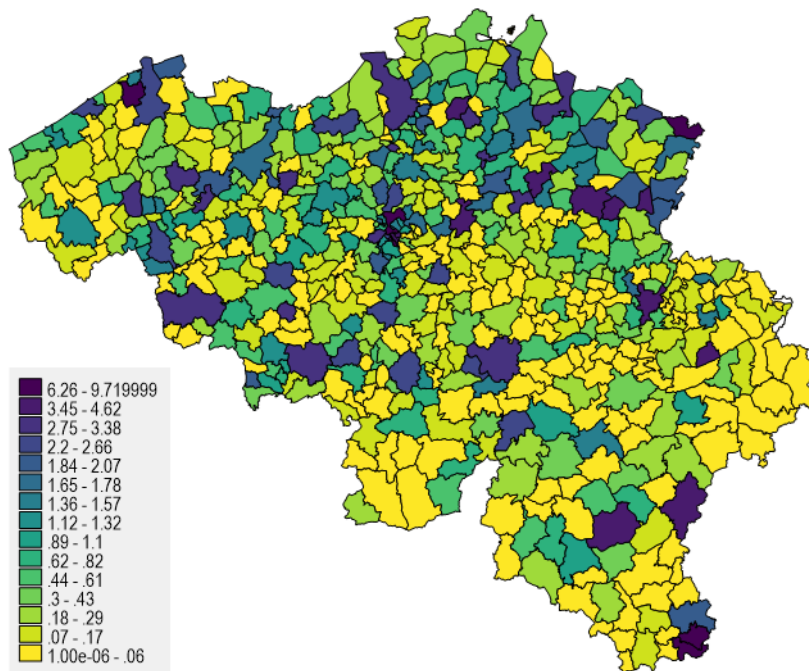
Goldenberg et al. (2020).	Canada (Vancouver)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Ham. (2017).	Australië (Melbourne) en Canada (Vancouver)	Kwalitatief	Diverse
Harcourt et al. (2010).	Australië (Perth, Sydney en Melbourne)	Gemengde methode	Diverse
Hoefinger et al. (2019).	Verenigde Staten (New York en Los Angeles)	Kwalitatief	Criminalisering
Huang & Pan. (2014).	China (zuid, zuidwest en noordoost)	Kwalitatief	Criminalisering
Immordino & Russo. (2015).	Wereldwijd	Kwantitatief	Diverse
Ito, Lépine en Treibich. (2018).	Senegal	Kwantitatief	Gelegaliseerd
Jakobsson & Kotsadam. (2011).	Wereldwijd	Kwantitatief	Diverse
Jonsson & Jakobsson. (2017).	West-Europa	Kwantitatief	Diverse
Khruakham & Lawton. (2010).	Thailand	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Klambauer. (2019).	Engeland (Londen)	Kwalitatief	Criminalisering
Kotsadam & Jakobsson. (2011).	Noorwegen	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Kotsadam & Jakobsson. (2014).	Denemarken, Noorwegen en Zweden	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Krüsi et al. (2014).	Canada (Vancouver)	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
Kuosmanen. (2011).	Noorwegen	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Landsberg et al. (2017).	Canada (Vancouver)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Levy. (2015).	Zweden	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
Levy. (2015).	Zweden	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
Li et al. (2016).	Australië (Melbourne, Sydney en Adelaide)	Kwantitatief	Diverse
Lutnick & Cohan. (2009).	Verenigde Staten (San Francisco)	Gemengde methode	Gecriminaliseerd
Lyons et al. (2020).	Afrika bezuiden de Sahara	Kwantitatief	Diverse

Machat et al. (2019).	Canada (Vancouver)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
McBride et al. (2020).	Canada (Vancouver)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
McBride et al. (2021).	Canada (Vancouver)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
McBride et al. (2022a).	Canada (Vancouver)	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
McBride et al. (2022b).	Canada (Vancouver)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
McCausland et al. (2022).	Australië (West-Australië)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
McDermid et al. (2022).	Canada (Vancouver)	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
McGarry et al. (2021).	Ierland (Dublin, Galway, Limerick en Cork)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Munoz, Adedimeji, en Alawode. (2010).	Nigeria (Ibadan)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Mutola et al. (2021).	Tsjaad (N'Djamena)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Nestadt et al. (2023).	Verenigde Staten (Baltimore)	Kwantitatief	Gecriminaliseerd
O'Doherty & Cherrington. (2021).	Canada	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
O'Doherty. (2011).	Canada (Vancouver)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Orchiston. (2016).	Australië (New South Wales en Queensland)	Gemengde methode	Diverse
Pajnik & Radacic. (2020).	Slovenië en Kroatië	Kwalitatief	Diverse
Pearson et al. (2023).	Canada (Vancouver)	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
Pitcher. (2019).	Groot-Brittannië	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Quast & Gonzalez. (2017).	Mexico (Tijuana)	Kwantitatief	Gelegaliseerd
Reeves et al. (2017).	Europese landen (27)	Kwantitatief	Diverse
Rissel et al. (2017).	Australië	Kwantitatief	Diverse
Rosentel et al. (2021).	Verenigde Staten (Chicago)	Kwantitatief	Criminalisering (Noords)
Scorgie et al. (2013a).	Afrika bezuiden de Sahara (Kenia, Zuid-Afrika, Oeganda en Zimbabwe)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Scorgie et al. (2013b).	Afrika bezuiden de Sahara (Kenia, Zuid-Afrika, Oeganda en Zimbabwe)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Seib et al. (2008).	Australië (Queensland)	Kwantitatief	Gelegaliseerd
Seshia. (2010).	Canada (Winnipeg)	Kwalitatief	Gecriminaliseerd

Shen & Csete. (2017).	China	Gemengde methode	Gecriminaliseerd
Sirotin et al. (2010).	Mexico (Tijuana)	Kwantitatief	Gelegaliseerd
Sloss & Harper. (2010).	Verenigde Staten (Middenwesten)	Gemengde methode	Gecriminaliseerd
Stardust et al. (2021).	Australië	Kwalitatief	Gecriminaliseerd
Villacampa & Torres. (2013).	Spanje (Lleida)	Gemengde methode	Gecriminaliseerd
Vuolajärvi (2019)	Zweden, Noorwegen en Finland	Kwalitatief	Criminalisering (Noords)
Wakefield & Brents. (2020).	Verenigde Staten (Nevada)	Kwantitatief	Gelegaliseerd
Weinhold, Abel, Thompson. (2022).	Nieuw-Zeeland	Kwalitatief	Gedecriminaliseerd
West et al. (2022).	Mexico (Tijuana en Ciudad Juarez)	Kwantitatief	Gedecriminaliseerd
Wong et al. (2020).	China (provincie Guangdong)	Kwantitatief	Gecriminaliseerd

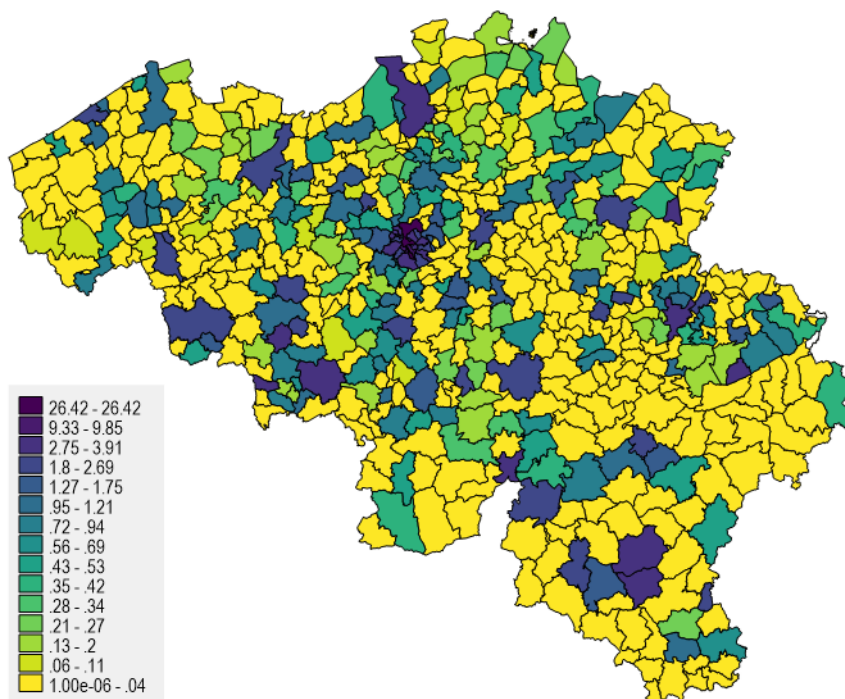
Bijlage B

Afbeelding 12: Profielen per 1000 inwoners voor elke gemeente - RL

Opmerking: Afbeelding 12 toont het aantal profielen op Hunqz per 1000 inwoners voor elke gemeente. Het betreft enkel het privésegment. Bevolkingsstatistieken gebaseerd op gegevens van Statbel voor 2023.

Afbeelding 13: Profielen per 1000 inwoners voor elke gemeente - Hunqz

Opmerking: Afbeelding 13 toont het aantal profielen op Hunqz per 1000 inwoners voor elke gemeente. Het heeft enkel betrekking op het privésegment. Bevolkingsstatistieken gebaseerd op gegevens van Statbel voor 2023.

Bijlage C

Table 18: Risicovolle reclamediensten - Regressieschattingen op Redlights-data (Uitgebreid)

Afhankelijke: Risicoprofiel	(1) Algemeen effect	(2) Compositorisch effect	(3) Cohort effect
Vergelijking	-.235*** (.024)	-.198*** (.019)	-.142*** (.028)
Account tijdens Covid lockdown	.077** (.034)	.102*** (.033)	.066* (.035)
Gerapporteerde eeftijd	-.003** (.001)	-.004*** (.001)	-.003 (.002)
<u>Gender</u>			
Vrouw (ref)			
Man	.528 (.035) ***	.541*** (.035)	.824*** (.070)
Trans	.544 (.034) ***	.529*** (.034)	-.751*** (.049)
<u>Etniciteit</u>			
West-Europa (ref)			
Afrika	-.100** (.050)	-.115** (.050)	.058 (.074)
Arabisch	-.401*** (.054)	-.400*** (.054)	-.423*** (.085)
Azië	.951*** (.051)	.938*** (.050)	1.091*** (.077)
Oost-Europa	.134*** (.035)	.139*** (.035)	.038 (.051)
Latijns-Amerika	-.121*** (.027)	-.111*** (.027)	-.023 (.042)
Mixed	-.248*** (.043)	-.251*** (.043)	-.209*** (.064)
Noord-Amerika	-.036 (.095)	-.028 (.095)	.226 (.143)
Andere	-.123*** (.041)	-.121*** (.041)	-.182*** (.067)
Rusland	.156*** (.059)	.169*** (.058)	.264*** (.089)
Zuid-Europa	-.006 (.041)	-.005 (.041)	-.030 (.057)
<u>Geraardheid</u>			
Heteroseksueel (ref)			
Biseksueel	.243*** (.022)	.248*** (.022)	.234*** (.037)
Homoseksueel	.288*** (.052)	.285*** (.052)	.144* (.082)
<u>Segment</u>			
Escort			
Massage	-.855*** (.041)	-.861*** (.041)	-.685*** (.066)
Privéontvangst	-.080*** (.026)	-.087*** (.026)	.092** (.040)
Lid van een agentschap	.018 (.035)	.014 (.035)	-.093* (.055)
Intercept	1.591*** (.053)	1.548*** (.051)	1.381*** (.079)
Volledige steekproef	JA	JA	NEE
N	40,685	40,685	16,262

Opmerking: coëfficiënten worden geschat met OLS. Standaardfouten tussen haakjes.
* $p \leq 0,1$, ** $p \leq 0,05$, *** $p \leq 0,01$.

Table 19: Transacties van risicodiensten - Regressieschattingen op de GR-gegevens

Afhankelijke: Risicoprofiel	(1) Algemeen effect	(2) Compositorisch effect	(3) Cohort effect
Vergelijking	-.038 (.038)	-.099*** (.034)	.096 (.066)
<u>Gerapporteerde Leeftijd</u>			
18-25 (ref)			
25-30	-.041 (.043)	-.044 (.043)	.135 (.086)
30-35	.092* (.049)	.090* (.049)	.087 (.090)
35-40	.089 (.055)	.086 (.055)	.226** (.114)
40-50	.019 (.057)	.011 (.056)	.126 (.106)
50+	.025 (.082)	.025 (.083)	-.154 (.140)
<u>Gender</u>			
Vrouw (ref)			
Trans	.872*** (.103)	.872*** (.103)	.257 (.204)
<u>Origine</u>			
Afrika (ref)			
Arabisch	.206* (.111)	.206* (.110)	.530*** (.173)
Azië	.358*** (.075)	.361*** (.074)	.453*** (.117)
Oost-Europa	.141** (.058)	.149** (.058)	.070 (.107)
West-Europa	.356*** (.059)	.361*** (.059)	.294*** (.097)
Zuid-Amerika	.033 (.058)	.052 (.058)	-.117 (.107)
Zuid-Europa	.099 (.082)	.120 (.082)	.414 (.254)
<u>Segment</u>			
Privéontvangst (ref)			
BDSM	-.600*** (.099)	-.584*** (.098)	-.392 (.399)
Clubs en Privéhuizen	-.013 (.041)	-.022 (.041)	-.106 (.078)
Escort	.177** (.082)	.184** (.082)	.315* (.176)
Massage	-.691*** (.046)	-.689*** (.046)	-.960*** (.083)
Raamprostitutie	-.004 (.057)	-.001 (.057)	-.007 (.127)
<u>Regio</u>			
Antwerpen (ref)			
Brabant en Brussel	.149*** (.055)	.152*** (.055)	.086 (.107)
Brussel	-.420*** (.091)	-.411*** (.092)	-.674*** (.146)
Gent en Oostende	-.624*** (.054)	-.631*** (.054)	-.755*** (.115)
Limburg	.087* (.051)	.089* (.051)	.150 (.101)
Oost-Vlaanderen	-.044 (.048)	-.049 (.048)	-.001 (.084)
Overige	-.412*** (.092)	-.935*** (.091)	.157 (.168)

Wallonië	-208 (.186)	-.202 (.180)	.326 (.342)
West-Vlaanderen	-.024 (.055)	-.016 (.055)	-.005 (.118)
Intercept	.562*** (.073)	.595*** (.070)	.600*** (.120)
Volledige steekproef	JA	JA	NEE
N	3.191	3.191	913

Opmerking: coëfficiënten worden geschat met OLS.
 Standaardfouten tussen haakjes.
 * $p \leq 0,1$, ** $p \leq 0,05$, *** $p \leq 0,01$.

Warmoesberg 26
1000 BRUSSEL, België
tel. + 32 2 210 16 42
stef.adriaenssens@kuleuven.be

